

Engelliler için Mekan Düzenlemelerinde
KAPSAYICI TASARIM

Engelliler için Mekan Düzenlemelerinde KAPSAYICI TASARIM

Yrd. Doç. Dr. Duygu Koca Prof. Dr. Meltem Yılmaz

Mart 2017

Engelliler için Mekan Düzenlemelerinde
KAPSAYICI TASARIM

Ankara, Mart 2017

ISBN: ...-...-...-...

© Yükseköğretim Kurulu 2017

Anadolu Üniversitesi Basımevi tarafından 2000 adet basılmıştır.

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü herhangi bir biçimde, tanıtımlar ya da kuramsal araştırmalar için (kitabın tüm kimlik bilgisinin belirtilmesi koşuluyla) yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Duygu Koca
Prof. Dr. Meltem Yılmaz

Kapak ve Sayfa Tasarım

Yrd. Doç. Dr. Duygu Koca

Baskı

.....
basımevi tel: (...)

e-posta: basımevi@tr

İletişim

Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Beytepe / ANKARA

T: + 90 3122978850

F: + 90 3122992128

<http://www.gsf.hacettepe.edu.tr/ict/index.html>

*Bu kitabı, kuruluşunun 50. Yılı'nda
Hacettepe Üniversitesi'ne ithaf ediyoruz.*

Yrd. Doç. Dr. Duygu Koca - Prof. Dr. Meltem Yılmaz

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	i
<i>Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç</i>	
ÖNSÖZ.....	iii
<i>Prof. Dr. Meltem Yılmaz</i>	

Kapsayıcı Tasarım Kavramı ve Tanımları	1
Giriş	
Engelli Tanımları	
Sosyal Dışlanma	
Herkes İçin Tasarım	
Ulaşılabilirlik	
Kamusal Alan	
<i>Prof.Dr. Meltem Yılmaz</i>	
Kapsayıcı Tasarım ve Kentsel Mekan.....	15
Giriş	
Kapsayıcı Tasarım	
Kentsel Mekan	
Sonuç	
<i>Prof.Dr. Meltem Yılmaz</i>	

ULAŞIM 27

Araç Yaklaşımı.....	28
Yolcu İndirme - Bindirme.....	29
Araç Park Yerleri	30
Duraklar	32

DOLAŞIM

35

Yaya Yürüme Yolları	36
Yaya Kaldırımları	39
Bordür Rampaları	41
Rampalar	43
Merdivenler	45
Korkuluk, Tırabzan ve Tutamaklar	47
Asansörler	50
Giriş ve Çıkışlar	53
Acil Çıkışlar - Kurtarma Alanları	54
Geçitler - Holler - Koridorlar	56
Tekerlekli Sandalye Park Alanı	58
Uzanma Mesafeleri	59
Çıkıntılı Nesneler	63

YÖNLENDİRME

65

Tabela ve Panolar	66
Yardımcı İşitme Sistemleri	71
Hissedilebilir Yüzeyler	72
Alarmlar	74

KENT DONATILARI

75

ATM ve Bilet Makineleri	77
Telefonlar	78
Çeşmeler	79
Araç Park, Çöp ve Posta Kutuları	80
Sabit Oturmalar ve Banklar	81
Piknik Masaları	83

İÇ MEKANLAR

85

Dolaşım	86
Akustik ve Işık	88
Kapılar	90
Pencereler	94
Odalar	95
Oturma Düzenleri.....	96
Depolama Üniteleri.....	98
Mutfaklar	99
Islak Hacimler	102
Tuvalet Kabinleri.....	104
Klozetler.....	105
Pisuarlar	106
Lavabolar	107
Küvetler.....	109
Duşlar	112

ETKİNLİK MEKANLARI

117

Kültür Merkezleri	118
Müzeler	119
Kütüphaneler	122
Sağlık Merkezleri.....	125
Yemekhane ve Kafeteryalar.....	126
Spor Merkezleri	127
Spor Salonları	128
Soyunma Odaları	129
Yüzme Havuzları	130

ÖRNEK PROJE

133

SONUÇ	167
EKLER	171
1) Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde Aydınlatma Sisteminin Görme Bozukluğu Olan Kullanıcılar Açısından Değerlendirilmesi	173
<i>Arş. Gör. Emre Dedekargınoğlu</i>	
2) Hacettepe Üniversitesi Görme Engelliler için Akıllı Duraklar Projesi	193
3) 8. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı Sonuç Bildirgesi	203
<i>Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 15-17.05.2014</i>	
4) 10. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı Sonuç Bildirgesi	213
<i>Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 12-14.05.2016</i>	
KAYNAKÇA	223
YAZARLAR HAKKINDA	227

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) olarak engelli öğrencilerimizin ve öğretim üyelerimizin sorunlarını yakından takip ediyoruz; üniversitelerimizin konuyla ilgili çalışmalarını destekliyoruz. Bu bağlamda farkındalığı artırmak ve üniversitelerimizin çalışmalarını desteklemek üzere, 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılında eğitim mekanlarına ve gereçlerine ulaşılabilirlik kapsamında “**Engelsiz Erişim**”; 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılında da eğitimde yaşanan sorunların giderilmesi kapsamında “**Engelsiz Eğitim**” teması çerçevesinde bazı faaliyetler gerçekleştirmeye karar verdik. Bu kitap, konuyla ilgili yapacağımız faaliyetlerden ilkinin oluşturmaktadır.

Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği (14 Ağustos 2010 tarihli Resmi Gazete) kapsamında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bünyesinde *Engelli Öğrenci Komisyonu* kurulmuştur. Söz konusu komisyon, kurulduğu tarihten beri, konuyla ilgili öğretim üyelerinin ve yüksek öğrenim gören engelli öğrencilerin çeşitli sorunlarıyla ilgilenmekte ve çözümler üretmeye çalışarak Yükseköğretim Kuruluna öneriler sunmaktadır. Bunun yanında, konuyla ilgili olarak *Engelsiz Üniversite Çalıştayları* düzenlemek suretiyle üniversitelerarası etkileşimi ve bilgi paylaşımını teşvik etmektedir.

Komisyonunda yer alan üyelerimiz, üniversitelerde öğrenim gören engelli öğrencilerimizin eğitim, öğretim, araştırma, sınav vb. konularda karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve çözümler üretilmesi yönünde üniversitelerimizin engelli öğrenci birimlerinin de katkılarıyla etkin çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda komisyonumuzca üniversitelerin fiziksel çevrelerinde, engellilere yönelik düzenlemeler yapılması yönünde gerekli girişimlerde bulunmaktadır. Komisyon üyelerimizden Prof. Dr. Meltem Yılmaz tarafından, komisyonumuzun talebi üzerine kamusal mekanlarda ulaşılabilirliğin sağlanabilmesi için engellerin kaldırılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma, Prof. Dr. Meltem Yılmaz ve Yrd. Doç. Dr. Duygu Koca tarafından 2013 yılında “**Engelsiz Yaşam Kılavuzu**” başlığında Hacettepe Üniversitesi tarafından basılarak bütün üniversite rektörlüklerine gönderilmiştir. Bu kılavuz, iç ve dış mekanlarda, görme engelli ve bedensel engelli öğrencilere erişilebilir ortamlar sağlanabilmesi için gerekli olan temel bilgileri içermektedir.

Adı geçen öğretim üyeleri tarafından hazırlanan ve “**Kapsayıcı Tasarım**” başlığını taşıyan bu kitapta ise, herkes için fiziksel çevre yönünden tasarımıyla ilgili temel kavramlar tanımlanmış ve örneklerle dayalı açıklamalar yapılmıştır. Bu kitap, kısaca konuya ilgi duyan herkes için tasarıma yönelik temel teknik

detayları kapsamakta olup örneklerle dayalı olarak fiziksel çevre tasarımına ve uygulamalarına yol gösterme ve rehberlik etme işlevini üstlenmektedir.

Yükseköğretim Kurulu Engelli Öğrenci Komisyonumuz, engelli öğrencilerimizin, üniversite giriş sınavından başlayarak, üniversitede geçen yaşantılarında karşılaştıkları sorunları çözmeye dönük çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda komisyonumuzun amacı, üniversite ortamlarında engelli öğrencilerimizi kucaklayan kapsayıcı tasarım ilkelerinin uygulanmasını sağlamak suretiyle öğrencilerimizin yaşam kalitesini yükseltmeye çalışmaktır. Komisyonumuz, üniversitedeki her türlü eğitim-öğretim araçlarına erişilebilirliği, iç ve dış mekanlarda ulaşılabilirliği sağlamaya yönelik sorunların tespit edilmesi ve çözümler üretilerek söz konusu çözüm biçimlerinin uygulamasının sağlanması yönünde çalışmalar yapmaktadır. Komisyonda görev yapan herkese çalışmalarından dolayı teşekkür ediyorum.

Bu kitap, üniversitelerimizin fiziksel ortamlarının herkes için ulaşılabilir olması yönünde bir rehber olma özelliği taşımakta olup YÖK Engelli Öğrenci Komisyonumuzun talebi üzerine hazırlanmıştır. Bu kitabı hazırlayan Komisyon üyesi Prof. Dr. Meltem Yılmaz'a ve Yrd. Doç. Dr. Duygu Koca'ya, konuya olan ilgilerinden ve özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca bu kitabın basımını ve dağıtımını sağlayan Anadolu Üniversitesi Rektörlüğüne ve basımevi çalışanlarına teşekkür ederim. "Kapsayıcı Tasarım" başlıklı bu kitabın, hem üniversitelerimizin hem de kentsel mekanlarımızın erişilebilir şekilde tasarlanması ve düzenlenmesi konusunda ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. M. A. Yekta SARAÇ
Yükseköğretim Kurulu Başkanı

Toplum, karşılıklı görevleri ve ilişkileri bulunan bireylerden oluşan ve belirli değerleri ve davranış örüntülerini paylaşan; belli bir coğrafi uzamda ve ortak bir kültür içinde temel amaç ve çıkarlar çevresinde birleşmiş olarak yaşayan insanlar kümesi olarak tanımlanmaktadır (TÜBA Türkçebilim Terimleri Sözlüğü, 2011). Ozankaya (1980) benzer bir şekilde toplumu, yaşamlarını sürdürmek ve birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan, aynı toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak bir kültürü olan insan kümesi olarak tanımlamıştır. Toplumu oluşturan bu insanlar kümesi, değişik yaşlarda, farklı sağlık durumları ve engelleri olan, farklı özelliklere sahip kişilerden oluşmaktadır.

Herkesin, eşit ve adil bir ortamda yaşama hakkı olduğu dikkate alınırsa, fiziksel çevre, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerden de eşit olarak yararlanma gerekliliği daha iyi anlaşılır. Ne var ki, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yaşlılar, engelliler ve çocuklar gibi toplumun dezavantajlı kesimini oluşturanlar için temel gereksinimlerini karşılama haklarını elde etmek kolay olmamaktadır. Genellikle yapısal çevre ve diğer temel gereksinimlere erişim, sağlıklı ve genç insanlara göre düzenlenmiştir. Halbuki, Türkiye nüfusunun % 12,29'u engellidir. Türkiye Cumhuriyeti 2016 yılı nüfusu 78,741,053 kişidir. Toplam nüfusa oranla engelli sayısı 9,677,276 kişidir. Bir başka deyişle, 10 milyona yakın engelli vatandaşımız bulunmaktadır.

Temel gereksinimlerden biri olan eğitim hakkını ele alacak olursak; 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. Maddesinde: “ Kimse, eğitim, öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” ifadesi yer almaktadır. 1739 Sayılı Türk Milli Eğitim Temel Kanununun 7. Maddesi; temel eğitim görmenin her Türk vatandaşının hakkı olduğunu, 8. Maddesi eğitimde kadın erkek herkese fırsat eşitliğinin sağlanacağını, özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirlerin alınacağını; 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanununun 4. Maddesi; özel eğitimin genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğunu, özel eğitim hizmetlerinin çocuğun özür ve özellikleri dikkate alınarak mümkün olduğu kadar yakınına götürülecek biçimde planlandığını, durumları ve özellikleri uygun olan özürli çocukların normal akranları arasında eğitim görmeleri için gerekli tedbirlerin alınması; resmi, özel ilköğretim okullarının kendi çevrelerindeki özel eğitim gerektiren çocuklar için özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlü olduklarını hükme bağlamış bulunmaktadır.

Ayrıca, 1982 tarihli Anayasa'nın sağlık hakkı ile ilgili 56. Maddesi de Devlete, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşatılması görevini yüklemektedir.

Kuşkusuz bu durum, engelliler için de Devlete önemli bir görev düştüğü anlamına gelmektedir.

Maalesef ülkemizde gözlemlenen uygulama, engelli çocukların yasal hakları olan eğitimi alabilmeleri için okullarda gerekli altyapının yeterince oluşturulmadığı yönündedir. Engelli öğrenciler, okul yönetimi, öğretmenler ve veliler tarafından endişeyle karşılanmakta ve destek olunması gerekirken genellikle dışlayıcı bir tavırla yüzleşmektedirler. Ülkemizde engelli bir öğrencinin gerekli eğitimi alabilmesi, velisinin yukarıda genel olarak belirtilen yasa ve yönetmelikleri bilmesine ve gereğini talep etme çabasına bağlıdır.

Yetenek sınavı ile öğrenci alan ortaöğretim kurumları, 01.07.2015 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik değişikliği ile engelli öğrencilerin kendi içlerinde değerlendirilmesi hakkını tanımıştır. Buna göre: “Beceri, yetenek sınavıyla öğrenci alan okullara yerleştirilecek öğrenciler ile ilgili olarak okul müdürlüklerince oluşturulan komisyon tarafından kendi aralarında beceri, yetenek sınavına alınacak ve başarılı olanların kayıtları yapılacaktır” denilmektedir. Bu uygulama, özel yetenekleri olan engelli öğrencilere, yetenekleri doğrultusunda eğitim görebilme hakkı tanımaktadır.

10. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı Sonuç Bildirgesi’nde de benzer bir uygulamanın Yükseköğretim Kurumlarında da uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Özel yetenek sınavı ile öğrenci alınan yükseköğretim kurumlarının giriş sınavlarında, engelli öğrencilerin kendi aralarında değerlendirilmesi gereği sıkça talep edilmektedir. Ülkemiz koşullarında engelli bir bireyin üniversitede eğitim görebilme aşamasına kadar gelebilmesi, elbette büyük bir başarı olup özel yetenekleri olan engelli öğrencilerin ortaöğretimde olduğu gibi yükseköğretime girişteki özel yetenek sınavlarında da kendi aralarında değerlendirilmesi ve ilgili programlarda eğitim görebilme olanaklarının artırılması konusunda mevzuat düzenlemesi yapılması, bir gereklilik olarak ifade edilebilir.

Elinizdeki kitap, yapısal çevredeki plan çalışmalarının herkesi kapsayacak şekilde tasarlanmasına rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Kapsayıcı tasarım kavramı, öncelikle kentsel mekanda incelenmiştir. Planlamaya bütüncül yaklaşmak, en ideal olanıdır.

Kamusal mekanlar, herkesin bu alanlardan yararlanma hakları dikkate alınacak şekilde planlanmalı ve tasarlanmalıdır. Seviye farkı olmayan, hemzemin çözümler, herkesin erişilebilirliğini artıran, en fazla tercih edilmesi gereken uygulamalardır. Gerekli olduğu durumlarda, herkesin rahat hareket edebilmesini sağlamaya yönelik teknik ve kavramsal yaklaşımlar, bu çalışmanın konularını oluşturmaktadır.

Kitapta, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde engelli öğrencilerimizin yaşam kalitesini yükseltecek ve erişilebilirliklerini artıracak plan çalışmalarına ve uygulama örneklerine yer verilmiştir. Bu çalışmalar, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü yüksek lisans öğrencileri ile birlikte, sorun tespit etme, öneri geliştirme ve çözüm arama aşamalarında üniversitemizdeki engelli öğrencilerin destekleri ile yapılmıştır.

Bu kitaptaki temel amacımız, kamusal mekanların sadece genç, sağlıklı ve yetişkin bireylere göre değil, 'Herkes' için tasarlanması gerektiğine yönelik farkındalık oluşturmak; dışlayıcı değil, kapsayıcı yaklaşımlar geliştirilmesini desteklemek ve bu alanda daha kapsamlı araştırmalar yapılmasını özendirmeektir.

Bu kitabın yazımının gerçekleşmesine katkı sağlayan başta Prof. Dr. Mehmet Şişman olmak üzere YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu'na, Hacettepe Üniversitesi yönetimine, Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim elemanlarıyla öğrencilerine, desteklerini esirgemeyen engelli öğrencilerimize teşekkürlerimizi sunarız. Kitabın basımını sağlayan Yükseköğretim Kurulu Başkanı Sayın Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç'a, basımını gerçekleştiren Anadolu Üniversitesi Rektörlüğüne ve basımevi çalışanlarına teşekkür ederiz. Kitabın ilgi duyan herkes için yararlı olmasını dileriz.

*Prof. Dr. Meltem Yılmaz
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
YÖK Engelli Öğrenci Komisyon Üyesi*

*Prof. Dr. Meltem Yılmaz
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü*

Giriş

20. yüzyıl, teknolojik ilerlemelerin hız kazandığı ve tasarımların teknolojiye dayalı olarak gerçekleştirildiği bir dönem olmuştur. Teknolojinin sağladığı imkanlar, tasarımlarda doğayı ve insanı ihmal eden yaklaşımlara neden olmuştur. Doğayı dikkate almayan tasarım çözümleri, çevre kirliliğine yol açarak insanlığın zarar görmesi sonucunu doğurmuştur. İnsanı dikkate almayan tasarım çözümleri ise insanların doğadan ve birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Mimari çözümlerler, sağlıklı gençlere yönelik olarak oluşturulmuş; kentsel planlama ise taşıt öncelikli olarak gerçekleştirilmiş ve sosyal mekansal paylaşımları ortadan kaldırmıştır.

21. yüzyıl ise, tasarım yaklaşımlarında tekrar doğaya ve insana dönüşün başlangıcı olarak ele alınabilir. Bu yazıda, temelde 20. yüzyılda unutulmuş “insan odaklı tasarım” yaklaşımı ele alınacaktır. “İnsan her şeyin ölçüsüdür”; fakat “insan” neye benzer? Mevcut tasarım ilkeleri genellikle **ortalama** ölçülerde veya ortalama kapasitelerdeki insanlar üzerinden oluşturulmuştur. Ama, acaba kriter olarak ortalama insan mı alınmalıdır yoksa daha uzun, daha zayıf, daha iri, daha yavaş vs. kriterlere de bakmamız gerekir mi?

İnsanlar hareket kapasiteleri, işitme ve görme yetenekleri yönlerinden de farklılık gösterirler. Bunlardan başka yaşlılık, hastalık veya geçici sakatlıktan dolayı dolaşma işlevleri kısıtlanmış olanlar da vardır. Herkes kendi fiziksel yetenek ve kısıtlamaları içinde istisnadır. Engelli insanların işlevlerini imkânlar içinde yürütmelerinin yanı sıra, yapısal çevre tasarımcılarının bütün bu sınırlamaları ortadan kaldırmayı üstlenmeleri esastır. Bunu başarmak için tasarım sürecindeki insanların çeşitliliği artırılmalıdır.

Kapsayıcı Tasarım olarak adlandırabileceğimiz bu yaklaşımda, engelli, geçici engelli, sağlıklı, genç, yaşlı, çocuk yani herkesin bağımsız olarak kullanabileceği mekanlar tasarlamak esastır. Kimseyi dışlamayan tasarımlar oluşturabilmek için öncelikle ‘engelli’ tanımlarına değinmekte fayda vardır.

Engelli Tanımları

Her insan yaşamının bir bölümünde fiziksel olarak engelli olabilir; yani hareketleri kısıtlı hale gelebilir. Bir çocuk, yaralı bir insan, bebek arabası süren bir insan, yaşlı bir kişi bir şekilde engelli olarak kabul edilmektedirler. Hayatları boyunca sağlıklı kalabilen ve hareket kabiliyeti sınırlanmamış insan sayısı oldukça azdır. Fiziksel çevrenin ve kamu hizmetlerinin, herkesin ihtiyaçlarına eşit derecede karşılık verecek şekilde engellerden arındırılmış olması gerekmektedir.

Engelli kişi, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucunda bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyum sağlamakta güçlük çeken ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Sakatlıklar, Yetersizlikler ve Engellilerin Uluslararası Sınıflandırılması Belgesi (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps), Dünya Sağlık Teşkilatı tarafından 1980 yılında engelli sayılma durumunun boyutlarının sınıflandırılmasına yönelik olarak oluşturulan bir tanımlama ve kodlama sistemidir. Bu belgede engellilik, bozukluk (impairment), yetersizlik (disability) ve özürlülük (handicap) olmak üzere üç boyutta tanımlanmaktadır.

Bozukluk: “sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve işlevlerdeki eksiklik ve anormallik”

Yetersizlik: “bir bozukluk sonucu, normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir etkinliği gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık veya yetersizlik”

Özürlülük: “bir bozukluk veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi” olarak tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’ne (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities) göre **engelli birey**, “diğer bireyler ile eşit ölçüde tam ve etkin toplumsal katılımı aksatacak şekilde çeşitli engeller oluşturabilen uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ve duygusal bozukluğu bulunan kişi” olarak tanımlanmaktadır. Stedman’ın medikal sözlüğünde, engellilik, dezavantaj veya yetersizlik, özellikle normal gelişmeyi engelleyen veya sınırlayan, fiziksel veya ruhsal rahatsızlıklar olarak tanımlanmıştır. Ron Amundson’a göre engellilik temel kişisel yetilerin eksiklikleridir (Özer, 2014).

Türkiye’de birçok kamu kuruluşu engelliliğe çeşitli tanımlar getirmiştir. Fiziksel engellerinden dolayı, konut ve yapılandırılmış çevredeki, kamuya açık mekanlardaki (devlet daireleri, bankalar, sosyal tesisler vb.) mimari engeller,

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

engelli insanların toplum içindeki davranışlarını da engellemektedir. Bu anlamda, mimari engelleri kaldırmak için resmi olarak çalışmalar yapan kuruluşların başında, Türkiye’de temel standartları oluşturmak amacıyla kurulan Türk Standartları Enstitüsü gelmektedir.

Türk Standartları Enstitüsü, TS 9111 sayılı standardında engellilik için genel bir tanım getirmiştir: “Vücut işlevlerinin yerine getirilmesinde fiziki kısıtlılık veya kayıptır”. Bir başka devlet kuruluşu olan ‘Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu’ engelliliği şöyle tanımlamıştır: “Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda işlev kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucunda normal yaşamın gereğine uyamayacak düzeyde özürlenmiş kişiye sakat, özürlenme durumuna sakatlık denmektedir”. Başka bir devlet kuruluşu olan Milli Eğitim Bakanlığı’nın ‘Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği’nin 6. Maddesinde, eğitim çağına gelmiş engellileri belli başlı engel grupları ve alt grupları altında toplayarak tanımlar getirmiştir. Bunları şu başlıklar altında toplamak mümkündür: Ortopedik engelliler, az görenler ve körler, sağır ve ağır işitenler (Kaleli, 2002). Yüksek Öğretim Kurumu’nun Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği içerisinde yer alan **“engelli öğrenci:** Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan yükseköğrenim öğrencisi” olarak tanımlanmıştır (Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği, 2010, değişik: RG-14/2/2014-28913). Milli Eğitim Bakanlığı 8 adet engel grubu tanımlamıştır. Bu tanımlar sırası ile görme engelliler, işitme engelliler, ortopedik ve süregelen hastalıklı engelliler, zihinsel engelliler, dil ve konuşma güçlüğü olanlar, öğrenme güçlüğü olanlar, üstün zekalı ve özel yetenekliler, duygusal ve davranış bozukluğu gösteren bireylerdir (megep.meb.gov.tr/mte_program_modul).

Engelli olarak tanımlanan insanların bazı organları, doğum hataları veya sonradan ortaya çıkan trafik ve iş kazaları ile hastalık gibi nedenlerle, normal insanların işlevlerini üstlenemedikleri için, bu kişiler diğer insanlardan farklı biçimde yaşamak durumunda kalmakta ve yaşamlarını bir engelle sürdürmektedirler. Bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal veya sosyal yeteneklerini çeşitli nedenlerle kaybetmiş insanların bu eksikliklerini, birtakım yardımcı alet ve cihazlarla gidermeleri kimi zaman mümkün olabilmektedir. Ayrıca, insan ömrünün uzamasının doğal bir sonucu olarak, bireyler performans ve yeteneklerinin

değiştirdiği uzun bir yaşlılık dönemi geçirebilmektedir. Yaşam sürecinin değişik aşamalarında gereksinimlerin de farklılaştığı düşünüldüğünde, tasarımda kullanıcı boyutunun çok yönlü olarak düşünülmesinin gerekliliği daha iyi anlaşılır. Çevrenin ve çeşitli ürünlerin, eşit olanaklarla her türlü birey tarafından kullanılabilirliğinin sağlanması yönündeki bir yaklaşımın kavramsal yapısı ilk olarak 1970lerde ortaya konmuş (Kaleli, 2012), 1980lerin ortalarında şekillenerek, “evrensel tasarım”, “herkes için tasarım” isimleri ile dünyanın çeşitli ülkelerinde geçerlilik kazanmıştır (Dostoğlu v.d., 2009).

Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, herhangi bir bireyin modern toplum tarafından sunulan fırsat ve yararlarla tam olarak katılmaktan yoksun bırakılmalarıdır. Bu yararlar iş, konut, sağlık hizmeti ve eğitim gibi konuları kapsamaktadır. Engelli insanlar erişilebilirlik ve anlayış eksikliği yüzünden genellikle sosyal dışlanmaya maruz kalırlar. Eğitim, konut ve sağlık hizmetleri onlar için hazır olarak sunulmamıştır. Engelli bireylerin karşılaştıkları ayırım ve eğitim, istihdam konusunda ve sosyal ortamlarda karşılaştıkları engeller, engelsiz bireylere göre onları sosyal dışlanmaya daha fazla yaklaştırmaktadır.

Dünyada, engelli insanların 4’ünden 3’ü, kamu hizmetlerinin yetersiz olduğu gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Bunun da ötesinde, engelli bireyler yoksulların yoksulu arasındadırlar. Yoksulluk ve engellilik yakın bir ilişki içerisindedir. Engellilik, yoksulluk riskini artırmakta; yoksulluk koşulları da engellilik riskini artırmaktadır. Başka bir deyişle, yoksulluk koşulları altında yaşayanlar, yetersiz beslenme, sağlıksız konut ve riskli yerleşim, şiddete maruz kalma gibi ağır yaşam koşulları yüzünden engelli olmaya eğilimlidirler. Tersi bir durumda da engelliler, istihdam eksikliğinden ya da temel sosyal ve tıbbi hizmetlere ve bakım olanaklarına ulaşamamaktan dolayı, yoksul olmaya eğilimlidirler.

Sosyal dışlanma sadece finans gücü ile ilgili değildir. Sosyal yoksulluk engelli insanların hayatlarında eşdeğer bir önem taşımaktadır. Engelli insanlar genellikle ayırmacılığın , dışlanmanın ve önyargının, katılıma dahil olamama ve toplumu etkileyememenin zarar verici ağır etkilerine maruz kalmaktadırlar. Bu negatif sosyal eğilimler, engellilik koşullarını daha da kötüleştirebilir. Engelli insanların bu şekilde marjinalleştirilmesi, onların üretime ve topluma katılma fırsatlarını azaltmakta, yoksulluk içine düşme risklerini ise artırmaktadır. Engelli insanların karşılaştığı finansal ve duygusal zorluklar, insan ilişkilerinde de sorunlara yol açmaktadır.

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

Sosyal dışlanma ve eğitim arasında temel bir bağlantı bulunmaktadır. Engelli bir çocuğun, sosyal ve akademik olarak kapsayıcı bir eğitim alması, yerleşim, ulaşılabilirlik ve ulusal, bölgesel, yerel ölçekteki politika öncelikleri ile doğrudan bağlantılıdır. İş edinme imkanları elde edebilmek için eğitimin önemi bilinmektedir; fakat genelde engelli insanlar daha az eğitim almaktadırlar ve okuldan, diğerlerine göre daha az nitelikler kazanarak ayrılmaktadırlar. Engelli çocuklar için olduğu kadar, engelsiz çocuklar için de, aynı eğitim ortamında olmalarından dolayı birbirlerinden karşılıklı olarak yararlanma amacının yanı sıra, eğitimin sosyal boyutu da büyük önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities) engelli bireylerin eğitime katılımı önemli bir başlık olarak vurgulanmıştır. Özellikle devletin, engelli bireylere hiçbir ayrımcılık olmadan eşit eğitim şartlarını sağlaması ve tüm seviyelerde kapsayıcı bir eğitim sisteminin gerekliliği bu hakkın ilk koşulunu oluşturmaktadır. Davranışsal engelleri kaldırmaya katkılarından dolayı, kapsayıcı bir eğitim anlayışı, kapsayıcı bir toplum için temel oluşturmaktadır (Kaleli, 2011). Engelli çocukların büyük bir bölümünün normal eğitimden yararlanabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler oluşturulmuştur; önemli olan bu düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi ve onları dışlamayan toplumsal bir anlayışa sahip olarak yapısal çevreyi oluşturabilmektir (Arvanitis, 2004).

Herkes için Tasarım

Herkes için tasarım, yapılı çevrenin düzenlenmesinde herkesi içine alan bir yaklaşımı anlatır. Herkesi kapsayan nitelikte yapılı çevre yaratmak mimarların sorumluluğu olduğu kadar, yerel yönetimlerin de sorumluluğudur. Yapılı çevre, değişen gereksinmelere uymak, kullanıcı hangi yaşta, cinsiyette veya ergonomik özelliklerde olursa olsun ihtiyaçlarını karşılayabilmek durumunda olmalıdır.

Herkes için tasarım, ürünlerin ya da yapılı çevrelerin uyarlamaya veya özel tasarıma gerek olmadan, tüm insanlar tarafından kullanılabilir olmasıdır. Herkes için tasarım, işlevsel veya zihinsel engelleri olanları, sağır veya duyma kaybı olanları, kör ya da az görebilenleri ya da algısal veya bilişsel engelleri olanları, bir başka deyişle, herkesin gereksinmelerini düşünen bir yaklaşımdır. Herkes için yapılan tasarımlarda kullanıcıyı iyi tanımanın yanında, herkesin kolayca bulabileceği, gereksinmelerini karşılayan, basit ve kolay anlaşılabilen, kullanım bilgisini aktaran, tehlikeyi en aza indiren, en az fiziksel güç harcayan ve kullanıcının ölçülerine ve becerilerine uygun olan nitelikler önemli olmaktadır. Sağlıklı yapılı veya kentsel çevredeki tasarım etkinlikleri, farklı duylara, yeteneklere ve kültüre sahip insanları kapsamalıdır. Farklı yetenekteki veya özel gereksinimleri olan

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

insanları dışlamamalıdır (Gökmen, 2009). En basit **adil tasarım** yaklaşımı, bütün kullanıcıların farklı işlevlerdeki yapılara ve yapıları çevrelere erişilebilirliği ve kullanılabilirliği olarak tanımlanabilir (Koca, 2015). **Evrensel tasarım** “yapılı çevrenin, ürünlerin, program ve hizmetlerin uyumluluğuna ya da özelleşmiş tasarım çözümlerine gerek kalmadan herkes için erişilebilir, anlaşılabilir ve kimseye bağımlı olmadan, doğal bir biçimde kullanılabilir olmasını amaçlayan bir tasarım stratejisi” olarak tanımlanmaktadır (Tomar Kararı, 2001). Bir diğer anlamı ile, engelsiz tasarımın tüm insanlar için her mekanda geçerli duruma getirilmesi çalışmaları sonucunda, “evrensel tasarım” ya da “herkes için tasarım” adı altında belli ilkeler geliştirilmiştir. Bu ilkeler:

- Kullanımda eşdeğerlik
- Kullanım esnekliği
- Basitlik ve sezgisel kullanım
- Algılanabilir bilgilendirme
- Hatanın hoşgörüsü ile karşılanabilme olanağı
- Fiziksel gücün az kullanımı
- Erişim ve kullanım rahatlığı için uygun ölçülerin ve yeterli alanın sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Evrensel Tasarım Merkezi, 1997).

Başka bir deyişle, herkes için tasarım, herkesin yararlanmasına olanak verir, kullanımı esnektir, sezgisel kullanıp yararlanabileceğimiz ölçüde basittir, içerdikleri bilgilendirme kolayca algılanabilir, deneyip yanılmaya, hata yapmaya olanak tanır, az fiziksel çaba ile kullanılabilir, iyi ölçülendirilmiştir ve farklı ölçülerdeki insan boyutları ile ilişkileri iyi düşünülmüştür (Aközer, 2010). Herkes için tasarım ile mekanın engelsiz olarak düzenlenmesinin temelinde antropometrik ve ergonomik anlamda bir genel kurallar bütünü yer almaktadır. Bu kurallar tasarım girdilerine bağlı olarak aşağıdaki gibi belirlenebilir (Kaplan, 2011):

- Alan: engelsiz ve yeterli hareket alanı
- Yüzey: engelsiz ve uygun döşeme yüzeyi
- Genişlik: engelsiz ve yeterli genişlik
- Yükseklik: engelsiz ve yeterli yükseklik
- Bildirişim: gerekli yönlendirme uyarma işaretlemeleri
- Donatı: yeterli ve gerekli mekansal kullanma donatıları

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

Tüm bu tanımlamalar düşünüldüğünde, **herkes için tasarım, ürünlerin, hizmetlerin ve yapısal çevrenin, yaş ve yeterlilik gözetilmeden, mümkün olduğunca çok sayıda insan tarafından kullanabilecek şekilde tasarlanmasıdır.** Bu tanıma ‘**evrensel tasarım**’ da denilmektedir. Genel olarak, yeni bir tasarım yöntemi olmamakla birlikte bu tasarıma yeni bir yaklaşım ya da eğilim denilebilir. Herkes için tasarım, yaşlı nüfusun dünya genelinde artış göstermesi ve engellilerin toplumla bütünleşebilmesi eğilimlerinden oluşmuş bir kavramdır. Eski anlayışa göre, engelliler çevreye uyum sağlamaya çalışıyorlardı, veya onlar için özel tasarımlar ya da teknoloji kullanılıyordu. Günümüzde ise engelliliğin ‘sosyal modeli ön plana çıkmaktadır. İnsanları engelleri olan bireyler olarak görmek yerine, yapısal çevrelerin ve ürünlerin onlara engel oluşturduğu düşünülmektedir. Engelliliğin sosyal modeline bağlı olanlar, yapısal çevrenin ve ürünlerin ‘engelliliği’ azaltacak şekilde tasarlanmasından yanadırlar. Burada, sadece genç, yetişkin ve sağlıklı bireyler için değil tasarımların herkes için oluşturulması önem kazanmaktadır (Burton ve Mitchell, 2006, s.5-7).

Engellilik, giderek artan yaşlı nüfus ve engelliliğe karşı olan pozitif yaklaşımlar, ulaşılabilirliği önemli ve güncel bir konu durumuna getirmiştir. Fiziksel ve duyuşsal bozuklukları olan insanların binalara ve toplu taşıma sistemine ulaşabilmeleri için bazı planlama rehberleri ve yapısal düzenlemeler getirilmeye çalışılmaktadır. Fakat bu düzenlemelerin ne kadar uygulandığı ve yeterliliği tartışılmaktadır.

Bu tartışmaya Yüksek Öğretim Kurumu’nun 2011 yılında Anadolu Üniversitesi’nde düzenlediği ‘Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı’ örnek gösterilebilir. Çalıştayan amacı, Türkiye’de tasarım ve planlama eğitimi programları müfredatında “herkes için tasarım” yaklaşımını, lisans ve yüksek lisans düzeyinde, değerlendirmek ve geliştirmek olmuştur. Bu doğrultuda eğitimin yanında yükseköğretim kurumlarının fiziksel çevreleri için de iç ve dış mekan düzenlemelerinin 2012 yılına kadar tamamlaması gerektiği; Bologna süreci ile bağlantılı olarak üniversitelerin 2012 yılının sonuna kadar fiziksel anlamda da akreditasyona geçmiş olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmaya katılan konuşmacılardan Sandra Manley sunumunda, tasarımcıların tasarımlarını herkese yönelik olarak gerçekleştirmeleri gerektiğini belirterek sağ elini ya da sol elini kullanan insanlara göre tasarım örnekleri vermiştir. Sosyal ortama katılımdan herkesin eşit olarak yararlanma hakkının olduğunu belirtmiştir. Eğitim müfredatını değiştirmenin, her alanda herkes için tasarım anlayışının benimsenmesi gerektiğinden; engelli insanların tasarım stüdyolarında bulunmaları

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

gerektiğinden ve doğrudan doğruya öğrencilerle çalışmaları gerektiğinden ve daha çok engelli uzmana ihtiyaç olduğundan bahsetmiştir. Yalnız toplum için değil, toplum ile birlikte tasarım yapılmasını savunarak engelli bireylerin mimar, planlamacı vb. olmaları konusunda cesaretlendirilmeleri gerektiğini ve pasif katılımcı olmamaları gerektiğini, bu konudaki kültürün değiştirilmesinin şart olduğunu belirtmiştir.

Çalıştayan bir diğer katılımcısı Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Halime Demirkan herkes için kolaylık sağlayan çevrelerin yaratılması gerektiğini, ayrılış olanın eşit olmadığını vurgulayarak, evrensel tasarımı “herkese olabildiğince eşit olanak tanımalıdır” şeklinde tanımlamıştır. Evrensel tasarım, insanın mekana değil, mekanın insana uymasını savunmaktadır. Bu konuda farkındalığın artırılması gerektiğinden bahseden Demirkan ‘herkes için tasarım’ yaklaşımının eğitim içerisinde de kabul görmesi ve tüm öğretim elemanları tarafından benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Ulaşılabilirlik

Toplumda var olan bütün olanaklara ve hizmetlere ulaşabilmek engellilerin temel hakkıdır. Yapısal çevre genellikle ulaşılabilirliğe engeller yaratmaktadır; merdivenlerden dolayı bir yapının girişine ulaşamayan tekerlekli sandalye kullanıcısının durumunda olduğu gibi. Erişilebilirlik kavramı daha geniş kapsamlıdır. Fiziksel çevreye ek olarak, bilgiye, ekonomik etkinliklere, kültür, din ve dil hizmetlerine erişilebilirliği de kapsamaktadır. Var olan yapısal çevredeki her engel dikkatlice değerlendirilmeli ve engelli insanların hareketi üzerindeki etkisi anlaşıldıktan sonra düzeltilmeli ya da kaldırılmalıdır. Amerika Engellilik Yasası (American Disabilities Act), **ulaşılabilirliği**, “Ulaşılabilir yol, bina içinde bir noktadan kamusal mekana doğru sürekliliği ve engeli olmayan yoldur; merdiven, basamak veya yürüyen merdiven içermez” diye tanımlamaktadır.

Ulaşılabilirlik insan merkezli yapısal çevrenin en gerekli özelliği olmalıdır. Herkes bağımsız ve eşit bir şekilde yapısal çevreyi kullanabilmelidir. Her ülkenin amacı, engellilerin de dahil olduğu, herkes tarafından uygun, güvenli ve yararlı yapısal çevre kullanımını sağlamak olmalıdır (Kaleli ve Elibol, 2014). Genellikle kentlerin yapılanması engelli insanlara yardımcı olamamaktadır; bir çok yere ulaşmak çok zor veya imkansız olmaktadır. Bu sorunlara çözüm olabilmesi için Birleşmiş Milletler fiziksel çevreye yönelik ulaşılabilirlik için standart kurallar getirmiştir (Arvanitis, 2004, s.15-16):

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

- Fiziksel çevreye katılımdaki engelleri kaldırmak için yönetimler girişimde bulunmalıdır. Bu çalışmalar ile, standartlar ve rehber çalışmalar geliştirilmelidir. Böylece, toplumdaki konutlar, yapılar, toplu taşıma hizmetleri, sokaklar ve diğer dış mekanlar gibi çeşitli alanlara ulaşılabilirliği sağlayan yasal düzenlemeler yapılabilir.
- Fiziksel çevrenin tasarım ve inşaa sürecinde görev alan mimar ve mühendislerin engellilere yönelik politikalara ve ulaşılabilirliğe yönelik ölçümlere ait yeterli bilgiye erişimlerinin yönetimler tarafından sağlanması gerekmektedir.
- Fiziksel çevrenin tasarım ve inşaat sürecinin başlangıcından itibaren ulaşılabilirlik kriterleri tasarıma dahil edilmelidir.
- Ulaşılabilirlik ile ilgili standart ve normlar oluşturulduktan sonra engelli insanlara danışılmalıdır. Kamusal projeler oluşturulduğunda, olabildiği ölçüde yüksek düzeyde ulaşılabilirlik sağlanmalı ve engelli insanlar da yerel planlama sürecine dahil edilmelidir.

Engelli insanlar için toplu taşıma sistemine ulaşılabilirliği sağlamak demek, engelli olmayan insanlar için de konforun, hizmetin ve kalitenin geliştirilmesi demektir. Avrupa Birliği Komisyonu'nun 'Engelsiz Avrupa'ya Doğru' olan çalışması, engelli insanlara yönelik hava, taşıt ve deniz ulaşımını da kapsayan ulaşılabilirliği yükseltme ve geliştirme için çeşitli kriterleri kapsamaktadır. Engelli insanlar toplu taşıma araçlarını kullanırken büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların başlıcaları şunlardır:

- **Araç Hakkında Bilgi Edinme:** Araç saatleri, güzergâhı vb. gibi konularda bilgi edinmek görme engelliler ve öğrenme güçlüğü çekenler için sorun oluşturmaktadır.
- **Araca Binme:** Yüksek basamaklar ortopedik engelliler ya da bebek arabası kullanan insanlar için önemli bir ulaşılabilirlik sorunudur.
- **Araçta tutunma:** Tutunma kayışlarının çok yüksek yerlere monte edilmiş olması çocuklar ve kısa boylu insanların güvenliğini tehlikeye atmaktadır.
- **Engelli ya da kısıtlı kullanıcılar için ayrılan alan:** Bebek arabaları ya da tekerlekli sandalye için ayrılan alanların dar olması ya da hiç olmaması.
- **Yönlendirme:** Görme engelli insanların biniş-inişlerde araç kapısına yönelenememesi.

Toplu taşımaya ulaşım ve kullanımı ile ilgili olarak dış mekanlardaki çevresel engeller ise şu şekilde sıralanmıştır:

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

- Otobüs duraklarındaki binış ya da iniş yerlerinin tanımsız olması,
- Durak önlerine araç park edilmesi,
- Otopark yetersizliğinin ve otoparkların darlığının, tekerlekli sandalye kullanan insanların inip binmelerini engellemesi,
- Dar ve yüksek kaldırımlar,
- Yetersiz ya da yanlış tasarlanmış rampalar,
- Yol donanımları çevrenin niteliğini artırabilir, fakat görme engelli insanlar ya da dikkatsiz insanlar için tehlike oluşturabilir,
- Yüzey değişikliği gibi çeşitli göstergelerin bulunmayışı da görme engellilerin yaşamını zorlaştırmaktadır.

Sadece toplu taşıma gibi kısıtlı bir konuda bile ulaşılabilirlik adına fiziksel çevrenin tasarımının önemi yukarıdaki maddelerin çokluğu ile göz önüne serilmiştir.

Herkes kentsel mekanlardan eşit ve bağımsız olarak yararlanma hakkına sahiptir. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanan (2011, 633 sayılı kararname), eski adı ile T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı **ulaşılabilirliği**; “yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek” olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda, kentlerde yaşayan tüm insanların özellikle kamusal mekanlardan eşit olarak yararlanma hakkı vardır. Başka bir deyişle, herkes kentsel mekanlardan eşit ve bağımsız olarak faydalanma hakkına sahiptir. Toplum için değil ama toplum ile birlikte geliştirilecek olan tüm tasarımlar hem tüm vatandaşların erişimine ve kullanımına açık olarak düşünülmeli, hem de fiziksel mekan üzerinden nitelikli bir iletişim kurulabilmesi sağlanmalıdır.

Kamusal Alan

Kamusal alan kavramı, bir siyaset bilimci olan Jürgen Habermas tarafından, ilk kez “Kamusalın Yapısal Dönüşümü” adlı eserde ele alınmış ve incelenmiştir. Kavramı belli bir tarihsel gelişme içinde ele alan bu çalışmadan sonra, kavram siyaset felsefesinde kullanılan ve üzerinde birçok tartışmanın yaşandığı bir terim olmaya başlamıştır (Eren, 2005).

Kamusal alan kavramındaki **“kamu”** kelimesinin anlamı, Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “1. Hep, bütün, 2. Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme” olarak açıklanmıştır. **Kamusal alan** ise, “Kamuya ait, kamu ile ilgili işlerin yapıldığı yer” olarak açıklanmıştır. Kamusal alanın en önemli niteliği tüm vatandaşlara açık olmasıdır.

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

Habermas, kamusallığın yapısal dönüşümünü açıklarken, özel alanı başlangıç noktası olarak almaktadır. Özel alanı ikiye ayırmaktadır; burjuva toplumunun oluşturduğu toplumsal emek alanı ve ailenin sahip olduğu mahremiyet alanı. Devlet alanı ise tümüyle kamusal alan içindedir. Böylece, Habermas kamusallığın yapısal dönüşümünü belirlerken, üç temel nokta üzerinde durmaktadır: Bireylerin mahremiyet alanı, toplumsal emek alanı olarak nitelediği ekonomik alan ve devlet alanı. Modernleşme süreciyle birlikte, katılım, çoğulculuk, temel hak ve özgürlükler gibi temel değerler üzerine kurulan demokrasi anlayışı, kamusal alan anlayışında da önemli dönüşüme yol açmıştır.

Günümüzde farklı inanç, düşünce ve kimliklerin oluşturduğu çoğulcu bir kamusal alandan söz edilmektedir. Bu çoğulculuk, devlet sınırlarını da aşarak bölgesel ve küresel ölçekte bir kamusalıktan söz eder duruma getirmiştir. Bu da “Avrupa kamusal alanı” veya “küresel kamusal alan” kavramlarını konuşulur hale getirmiştir.

Avrupa kamusal alanı, kendisine Avrupalı diyen toplumsal hareketlerin, düşünce, değer ve pratikleri ile oluşan veya oluşmakta olan bir alan olarak tanımlanmaktadır.

Küresel kamusal alan ise, devletlerin oluşturduğu küresel sistemde karşılıklı dayanışma ve etkileşim alanı olarak açıklanmaktadır. Kamusal alana ilişkin tanımlamalara ve tarihsel gelişim sürecine bakıldığında temel vurgunun şu noktalara olduğu söylenebilir:

- Kamusal alan kamusal mekanla örtüşmez.
- Kamusal alan ile özel alan farklılaşmakla birlikte, bu iki alan arasında çok net sınırlar yoktur.
- Özel mekanlarda kamusal alanlar oluşabileceği gibi, kamusal mekanlarda da özel alanlar olabilir.
- Kamusal alanın temel unsuru, kişilere açık ve serbest olması iken; özel alanın mahrem ya da belli kişilere açık olmasıdır.
- Kamusalılık ortak sorunlar üzerine bir iletişimi vurgularken, kamusal alan, bu iletişimin aldığı biçime vurgu yapmaktadır. Bu nedenle, tek tip kamusal alandan değil, kamusal alanın farklılaşmasından söz edilebilmektedir.
- Kamusal alana ilişkin sorunlar bir mekan sorunu olmaktan çok, bir nitelik sorunu olarak belirlemektedir. Bu nedenle, kamusal alanda önemli olan, mekanın kamusal ya da özel olması değil, o mekan üzerinde kurulan iletişimin niteliğidir.

Felsefi ve sosyolojik temelli olan kamusal alan, bireylerin katılımına açık ortak bir iletişim ve etkileşim alanı olarak açıklanmaktadır. Demokrasinin özünü oluşturan çoğulculuk, hoşgörü, açıklık gibi ilkelere dayanan demokratik toplum düzeni; katılımcı, uzlaşmacı ve saydam kamusal alanların oluşmasını sağlamaktadır (Eren, 2005).

Kentsel Mekan ve Kamusal Alan

Kamusal alana yönelik olarak yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, kentsel mekan ile kamusal alan örtüşmemektedir. Fakat, kentsel mekan, kamusal alanın oluşmasında ve gelişmesinde önemli katkılarda bulunmaktadır. Kentsel mekanlar, kent insanlarının karşılaştığı, bulunduğu, yerine göre sosyalleştiği, etkinlik yaptığı ortamlardır; sokaklar, caddeler, parklar, meydanlar, vb (Kaleli, 2006). Kentsel mekan araştırmacıları, kentsel mekanın algısal özelliklerle görsel sanat gibi ele alınmasının yanında, mekanın sosyal ve davranışsal özellikleriyle de ele alınması gerektiğini belirtmektedirler. Kentsel mekanın sosyalleşmeye izin verdiği ölçüde başarılı olabileceğinden yola çıkan, bu araştırmacılar, duyuları harekete geçirecek özelliklerin yanında, mekanın kullanıcılarının arzu edilen davranışlarda bulunmasını destekleyecek sosyal niteliklere de sahip olması gerektiğini belirtmektedirler.

Bir diğer yaklaşıma göre, kentsel mekanın yaşayan mekanlara dönüşmesi, mekanın fiziksel ve biçimsel özellikleri ile ilişkilendirilmektedir (Halu, 2010). Kentsel mekanın yaşaması, katılımın ve paylaşımın oluşması ile doğrudan ilişkilidir. Katılım ve paylaşımın yüksek olması ise, kentsel mekanın herkes tarafından bağımsız ve eşit bir şekilde kullanılabilmesine bağlıdır. Bu da demektir ki, kentsel mekanlar ne kadar çok farklı yaş, cinsiyet, yetenek, engelli, engelsiz insanlar tarafından kullanılabilir nitelikte ise o kadar çok katılım ve paylaşım gerçekleştirilebilir. Herkesin katılım ve paylaşımının kentsel mekanda gerçekleşmesi ise, kamusal alan kavramının oluşmasına ve gelişmesine önemli katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kavram mimarlık disiplini içerisinde ele alındığında, toplum yaşantısı içerisinde her bireyin eşit olarak kullanabildiği, içerisinde fikir üretilen, deneyimlenen, paylaşılan, kimi zaman dönüştürülen ve yeniden üretilen ortak alanlar olarak tanımlanabilir (Yılmaz ve Koca, 2009).

Yukarıda bahsettiğimiz kentsel mekanlarda engellilerin kullanımını sağlayacak, kolaylaştıracak herhangi bir tasarım yaklaşımı, ülkemizde günümüze kadar tam olarak gerçekleştirilememiştir. Her insanda olduğu gibi engelli insanlar da evlerinden dışarıya çıktıklarında kendilerini güvende hissetmek istemektedirler. Sokaklarda, yaya yollarında herhangi bir engel ile karşılaşmadan ve bağımsız olarak hareket edebilmek; yapı girişlerine rahatça ulaşabilmek ve herkesin kullandığı giriş-çıkış kapısını kullanabilmek; kent meydanlarına, hizmet alanlarına aynı şekilde ulaşabilmek, engelli insanların en temel isteklerini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, kamusal alanın, birden çok toplumsal işlevi olan, toplumun her kesiminin gereksinmelerine yanıt veren, salt fiziksel olmayan bir mekan anlayışını

KAPSAYICI TASARIM KAVRAM VE TANIMLARI

yansıttığı söylenebilir. Çocuğun, gencin, yaşlının, engellinin, herkesin serbestçe kullanabildiği sokaklar, meydanlar, alt ve üst geçitler, yeşil ve açık alanlar, kamusal alanın ayrılmaz unsurlarıdır. Bunları kullanılmaz duruma getirmek kentli haklarının çiğnenmesi anlamına gelir. Dolayısıyla, kentsel mekan olarak tanımladığımız bu alanları, herkesin kullanabileceği bir şekilde tasarlamak, herkesin kent yaşamına katılımını sağlamak anlamına gelir ki, bu durum da kamusal alana katılımı güçlendirir.*

DİPNOT

* Bu yazı, 2012 yılı güney *mimarlık* dergisinin 10. sayısında “Herkes İçin Tasarım ve Kamusal Alan” başlığı ile basılmış ancak bu kitap için yeniden düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aközer, E. (2010). Evrensel Tasarım başlıklı sunum, HÜ Kültür Merkezi R salonu.
- Arvanitis, A. Vlavianos, (2004). *People with a Disability in Modern Society*, Biopolitics International Organisation, Atina, syf 15-16.
- Burton, E. ve Mitchell, L. (2006). *Inclusive Urban Design*, Elsevier Ltd, UK.
- Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y. (2009). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler, Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım- Herkes İçin Tasarım, *Dosya 347 Mimarlık*, Mimarlar Oda. Y., Ankara.
- Eren, A. (2005) Özgürlükler Mekanı Olarak Kamusal Alan, http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2005_IX_2.5.pdf, erişim tarihi, 18.11.2012.
- Evrensel Tasarım Merkezi (The Center for Universal Design), (1997). https://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm, erişim tarihi: 02.11.2016.
- Gökmen, H., S. (2009). Birlikte Oynamak, Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım- Herkes İçin Tasarım, *Dosya 347 Mimarlık*, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Kaleli, E. E. (2002). Türkiye’de Tekerlekli Sandalye Engellileri için Konut İç Mekanları ve Donatı Elemanları’nın Tasarımına bir Yaklaşım, HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara, syf.18-22.
- Kaleli, E. (2006), Sustainable Urban Environment and Accessibility, *WSEAS Transactions on Environment and Development*, issue 4, Vol:2, Atina.
- Kaleli, E. (2011), Tasarım Kültürü Kavramına “Evrensel Tasarım” Dersi Kapsamında Bir Bakış, *VI. Uluslararası Kültür Araştırmaları Sempozyumu –Mekan ve Kültür*, Kadir Has Üni., İstanbul.
- Kaleli, E. (2012), Ankara’daki Rekreasyon Alanları: Kentsel Rehabilitasyon kapsamında Engelliler için Ulaşılabilirlik Ve Evrensel Tasarım Olgusuna Bir Bakış, GreenAge Symposium, MSGSÜ, İstanbul.
- Kaleli, E. ve Elibol, G. C. (2014). Housing Practices for Disabled People in Turkey, *5. European Conference on Social and Behavioral Sciences*, Rusya.
- Kaplan, H. (2011). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Gen. Müd. Yayınları, Ankara.
- Koca, D. (2015). Kentsel Adalet Bağlamında Sanat Merkezlerinin Ulaşılabilirliği Üzerine Bir Eylem Araştırması, *XI. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s.137-150.
- Milli Eğitim Bakanlığı web sayfası (t.y.). megep.meb.gov.tr/mte_program_modul
- Özer, M. (2014). On The Happiness of Disabled and NONDISABLED OR Happiness of All or Some?, *Urban Transformation, Migration and Sustainability: Contemporary Urban and Environmental issuea and Policies* içinde Yusuf Şahin, Oguzhan Aslantürk, Vildan Armağan düz., Aksaray Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Tomar Kararı, (2001). Yapılı çevreyi ilgilendiren tüm eğitim ve öğretim programlarında Evrensel Tasarım ilkelerine yer verilmesi konusunda Avrupa Konseyi Kararı. *Council of Europe Resolution ResAP (2001)1*
- Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği, 2010, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsYR/10279/18014, erişim tarihi: 02.11.2016
- Halu, Z. Y. (2010). Kentsel Mekan Olarak Caddeler: Bağdat Caddesi Örneği, *mimar.ist* 36, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul.
- Yılmaz, M. ve Koca, D. (2009). Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Örneğinde Kamusal Alan Kavramı, *IX. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*, HU, Ankara, s. 282-291.

*Prof. Dr. Meltem Yılmaz
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü*

Giriş

Yapılı çevre sağlığını ve yaşam kalitemizi doğrudan etkilemektedir. İnsanlar, yaşadığı çevreye ancak kendi ölçeğinde ise sahip çıkabiliyor; yani, ana caddeye bakan bir gökdelenin 20. katında yaşayan bir kişi, gökdelenin yakın çevresindeki oluşumlara duysal ve fiziksel olarak ne ölçüde hakim olabilir? Bunun yanında, az katlı konutlardan oluşan semtte oturan bir kişi, yakın çevresindeki oluşumlara daha etkin olarak katılabilir. Kentlerimizdeki yapıları çevreler, herkesin ihtiyaçlarına, rahat kullanımına ve erişilebilirliğine yanıt veremez durumdadır. Kentlerimiz sanki herkes her zaman genç ve sağlıklı, her türlü engelleri aşabilecekmiş gibi varsayımlara dayanılarak biçimlendirilmiştir (Kaleli, 2011).

Var olan yapıları çevrelerdeki fiziksel engeller, pek çok bireyin toplumsal hayata katılımını sınırlandırmaktadır. Toplumdaki insanların kamusal mekanları bağımsız olarak kullanabilmelerinin sağlanması “herkes için tasarım” yaklaşımının benimsenmesine bağlıdır. Bunun için öncelikle yapıları çevrelerimizin “ulaşılabilir” olması gerekmektedir. Ulaşılabilirlik, yaşamın tüm alanlarındaki haklara ve kamu hizmetlerine ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek anlamına gelmektedir. Ulaşılabilirlik yapısal çevrenin temel bir özelliği olmak durumundadır. Bu kavramla konutların, dükkanların, tiyatroların, park ve çalışma yerlerinin ulaşılabilir ve kullanılabilir olması anlatılmaktadır (Kaleli ve Elibol, 2014). Ulaşılabilirlik insanların toplumsal ve ekonomik etkinliklere katılabilmelerini sağlar ki, esasen yapısal çevrenin amacı da budur.

Yalnızca engelliler grubu ile ulaşılabilirlik arasında ilişki kurmak son derece kısıtlayıcıdır. Yaşlı insanlar, çocuklar, bebek arabalıları vs. de doğru tasarlanmamış bir çevreden fazlasıyla etkilenebilirler. Kentlerimizde sadece engelli bireyler için değil, tüm bireyler için yapısal engeller bulunmaktadır. Bu noktada acaba “Birey nedir?”, “İnsan her şeyin ölçüsüdür” fakat “insan” neye benzer? sorularına yanıt aramak gerekir. Mevcut tasarım ilkeleri genellikle ortalama ölçülerde veya ortalama kapasiteye sahip insanlar dikkate alınarak kurulmuştur. Fakat ölçüt olarak ortalama insan mı alınmalıdır?

İnsanlar hareket kapasiteleri, işitme ve görme yetenekleri yönünden farklılık gösterirler. Bunlardan başka yaşlılık, hastalık veya geçici sakatlıktan dolayı hareket

yetenekleri kısıtlı olanlar da vardır. **Herkes kendi fiziksel yetenek ve sınırlılıkları içinde istisna durumdadır. Yapısal çevre tasarımcıları ve uygulamacıları, bütün bu sınırlamaları ve engellerin daha başından yaratılmasını önlemek ve var olan engelleri ortadan kaldırmak konusunda sorumluluk altındadırlar. Bu sorumluluk, tasarım sürecinde “içerilen insanların” kapsamı genişletilerek mümkün olabilir.**

Engelli insanların kentsel yaşama katılım alanındaki ihtiyaçları, engelli olmayanlarla farklı olmakla birlikte temelde aralarında büyük benzerlikler vardır. Engelli bireyleri, toplumun ayrı bir kesimi olarak nitelemek yerine toplumun bütünleşmiş bir parçası olarak algılayabilmek ve mekânda da buna olanak tanıyabilmek amacıyla fiziksel çevreye ulaşılabilirliğini sağlamak gerekmektedir.

Tüm insanlar gibi, engelli insanların da hizmetlerden eşit olarak (fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak) yararlanması, işine, okuluna, alışverişe, spor alanlarına, parklara, müzelere, engelli olmayan insanların kullandığı yollarla ve taşıtlarla gidebilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle herkes, tüm yaşamsal alanlara ulaşmak hakkına sahiptir. Bu, çağdaş toplum olmanın önemli bir gereğidir ve yerel yönetimlere bu konuda çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimler, yaptıkları altyapı yatırımlarıyla, kent mekânının şekillenmesinde önemli bir role sahiptirler. Kentsel ulaşım hizmetlerinin, kentteki her açık alan ve yapının engelliler için ulaşılabilirliğinin yerel yönetimlerce sağlanıyor olması, engellilerin toplum yaşamına katılmasında en önemli unsurdur. Engellilerin fiziksel çevreye ulaşılabilirliklerinin sağlanmasının yanında, çevre faktörlerinin özüre neden olması da bir diğer önemli sorun alanıdır.

Kapsayıcı Tasarım

Burton ve Mitchell'a göre, **kapsayıcı tasarım**; ürünlerin, çevrelerin ve hizmetlerin, yaşları ve yetenekleri ne olursa olsun, olabildiği sayıda çok insanın kullanabilmelerine olanak verecek biçimde tasarlanmasıdır. Kimi zaman “**evrensel tasarım**”, ya da “**herkes için tasarım**” olarak da adlandırılan “kapsayıcı tasarım” iki temel eğilimin sonucunda doğmuştur: Nüfusun yaşlanması ve engellileri toplumla bütünleştirme isteği (Burton ve Mitchell, 2006).

2020 yılında, İngiltere’de nüfusun yarıya yakını 50 yaşını geçmiş; ABD’de nüfusun % 25’i ve Japonya’da da % 20’si 65 yaşın üstüne çıkacağı öngörülmektedir. Uzmanlar, 2009’da Türkiye nüfusunun yüzde 7,01’inin 65 yaş üzerinde olduğunu, yaşlı nüfusun yüzde 56’sını kadınların oluşturduğunu belirterek, yaşlı kadın nüfusun

önemli bir bölümünün gelir sahibi olmadığını ve eğitim seviyeleri düşük olduğu için, bu konuda yeni politikalar geliştirilmesi gerektiğini belirtiyorlar. Adrese Dayalı Nüfus Sayım Sistemi sonuçlarına göre, Türkiye nüfusunun yüzde 7,01'inin 65 yaş üzerinde olduğu ve yaşlı nüfusun yüzde 56'sını kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Buna göre, 65 yaşın üzerinde erkeklerin oranı yüzde 3,06, kadınların oranı ise yüzde 3,94'tür. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre (2003), yaşlı kadınların öğrenim düzeyleri erkeklere göre düşüktür. 65 yaş ve üstündeki kadın nüfusun yüzde 83'ü hiçbir öğrenim kurumuna devam etmemiş ya da ilkokulu bitirmemiştir. Erkeklerde ise bu oran yüzde 53'tür. 65 yaş ve üstündeki kadın nüfusun yüzde 53'ü okuma yazma bilmezken, erkeklerin yüzde 18,9'u okuma yazma bilmemektedir (www.cnnturk.com).

Yaşlanma, insanda, fiziksel, zihinsel ve ruhsal değişiklikler yaratmaktadır. Bu değişiklikler, işitmede, görmede, hareketlilikte ve bellekte, yaşlı insanların çevrelerini kolaylıkla kullanma yeteneklerini etkileyen sonuçları doğurmaktadır. Bu noktada, yaşam süresinin uzaması ve yaşlı nüfusun artması yapıları çevrelerin tasarımını farklılaştıran en önemli itici güçlerden biri olmaktadır (Demirkan, 2007).

Engellilerin hakları konusundaki bilincin artışı ve ayrımcılık karşıtı yasaların çoğalması (ABD'nin 1990 tarihli Engelliler Yasası, Avustralya'nın 1992 tarihli Engellilere Karşı Ayrımcılık Yasası ile İngiltere'nin Engellilere Karşı Ayrımcılık Yasası dahil) engelliler için tasarım doğrultusunda bir tavır değişikliği yaratmıştır. Temelde insan hakları evrensel, karşılıklı ilişkili, karşılıklı bağımlı ve tüm bireyler için eşittir. Ancak, engelli bireyler çoğu hakka hiçbir ayrımcılık ya da ihlal görmeden sahip olamamaktadır. Bu uygulama alışkanlıkları ile geçmişte daha çok kişinin çevresine uyum sağlamasına çalışılır, ya da engelliler için özel tasarım çözümleri, ya da teknoloji üzerinde durulurdu. Günümüzde ise, insanları engelli olarak görmek yerine, onların içinde yaşadıkları çevre koşulları tarafından ya da kendilerine sunulan ürünler nedeniyle engelli duruma getirildikleri görüşü ağır basmaktadır. Ortalama bir insan tipinin erkek, genç ve yetişkin kimseler yerine herkesin ya da olabildiği ölçüde çok sayıda kişinin gereksinimlerini karşılayacak tasarımlar yapmak önem taşımaktadır (Burton ve Mitchell, 2006).

Engeli olan kimseler kamusal alanlara girebilmelidirler. Bu konuyla ilgili bir Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 9. Maddesi, "erişilebilirlik" kavramını şöyle tanımlıyor:

“Engeli olan kimseleri kendi başlarına yaşayabilecek ve yaşamın her alanındaki etkinliklere tam olarak katılabilecek duruma getirmek. Bu sözleşmeye taraf olan devletler, engelli kimselerin, başkalarıyla eşit koşullarda fiziksel çevreye, ulaşım olanaklarına, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olmak üzere bilgi ve iletişim olanaklarına, tüm kentsel ve kırsal kamusal alanlarda sunulan başka her türlü hizmete erişebilmelidirler.”

Türkiye’deki engelli bireylerin karşılaştığı sorunlar ve engelli haklarının uygulamada bulunduğu ya da bulamadığı karşılık diğer gelişmekte olan ülkeler ile paralel ilerlemektedir. Son yıllarda, engelli bireylerin temel sosyal problemlerinin çözülmesi için adımlar atılmaktadır. Bunlardan ilki Engelli Yasası’nın 2005 yılında yürürlüğe girmesidir. Yasa dışında yasal sistem engelliler dahil toplumun tüm kesimlerinin haklarını çeşitli uygulamalarla sağlamaya çalışmaktadır.

Devlet engelli bireyler için eşit eğitim ve istihdam olanakları sağlayabilmeyi ve kamu çalışanlarının %4’ünün engelli bireylerden oluşmasını garanti etmektedir. Yasada 50 ve üzeri çalışanı bulunan özel sektör iş yerlerinde en az %3 engelli personel çalıştırılması zorunludur. %3’lük yasal kotanın üzerinde engelli personel çalıştıran özel şirketleri teşvik amacı ile şirketin fazladan çalıştırdığı engelli personele ait sigorta primlerinin tamamı devlet tarafından karşılanmaktadır.

Engelli çalışanlara erken emeklilik, izin hakkının yanı sıra engelli çocuğu olan çalışanların nöbet muafiyeti ve izin hakkı, annelere erken emeklilik hakkı, refakat izni, mazeret izni, tayin hakkı gibi ek haklar da tanınmıştır. Bu haklara ek olarak engelli bireyler gelir vergisi indirimi ve kamu hizmetlerindeki indirimlerden (su, toplu taşıma, dijital iletişim) yararlanabilmekte ve ayrıca maddi olarak devlet tarafından Engelli Aylığı ve Muhtaç Aylığı da ödenmektedir.

Türkiye’de engelli bireylerin haklarını korumak adına çıkarılmış yasalar ve uluslararası olarak imzalanmış protokoller bireylerin günlük yaşamını oldukça değiştirebilecek yöndedir (Tablo 1). Ancak, en önemli problem bu yasaların uygulama aşamasında tam olarak geçerliliğini koruyamamasıdır. Uygulamanın yasaya uygunluğu ve kontrolü yapılmalı, böylece yasaların kelimelerden ziyade hayata geçirilebilmesi sağlanmalıdır.

Anayasal Hükümler	* Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982) eşitlik: Madde 10 çalışma, barınma, eğitim hakkı: 3. Bölüm
Genel Hükümler	* 5378 Engelliler Hakkında Kanun (2005) * 571 Sayılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname * 572 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname * 5369 Evrensel Hizmetin Sağlanması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005) * 2828 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (1983) * 3294 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (1986)
Yapısal Düzenlemeler	* TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere (2011) * T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı (2010) * Ulaşılabilirlik Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 2010-11 * Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği (2006) * TC Sağlık Bakanlığı, Sağlık Kurumlarında Özürlü Bireyler için * Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Rehber (2012)

Tablo 1. Türkiye’de engellilik hakları ve düzenlemeler üzerine yasal hükümler

Farklı ülkelerde ve toplumlarda engelli bireylerin karşılaştığı sorunlar da farklılaşmaktadır. Genel olarak, ana problem engelli bireylerin toplumsal ve sosyal alanlara toplumun diğer kesimleri ile eşit katılım şartlarına sahip olmamasıdır. Bu nedenle, pek çok ülkede, yaş, yetenek ya da başka niteliklere bakılmaksızın, herkesin kolayca erişebileceği yerlerin, hizmetlerin ve ürünlerin üretilmesi için kapsayıcı tasarıma ilişkin planlama politikaları belirlenmesi insan haklarını ve özgürlüklerini

KAPSAYICI TASARIM VE KENTSEL MEKAN

uygulayabilmek adına son derece önemlidir. Erişebilirlikten, sokakların, kamusal alanların herkes tarafından hiçbir fiziksel, duygusal ve zihinsel bir engelleme olmaksızın ihtiyaç duydukları ya da ziyaret etmek istedikleri takdirde ulaşabilmeleri, girebilmeleri, kullanabilmeleri ve yürüyebilmeleri anlaşılmaktadır. Ulaşılabilir sokakların yerel hizmetleri ve kolaylıkları vardır. Birbirleriyle bağlantıları kurulmuştur. Geniş ve düz yürüyüş alanlarına (Şekil 1) ve yer düzeyinde sinyalle kontrol edilebilen yaya geçitlerine sahiptirler. Herhangi bir düzey değişikliği engelliler için zorluk yaratır (Şekil 2).

Şekil 1: Geniş ve düz yürüyüş alanları ve yaya geçitleri (Meltem Yılmaz arşivi, 2010, Liverpool)

Şekil 2: Yaya yollarında seviye farkı olmaması (Meltem Yılmaz arşivi, 2010, Liverpool)

Ayağını kullanmakta zorluk çeken ve görme bozukluğu olan kişiler, merdiven basamaklarını algılamada zorluk yaşadıklarından dolayı rampa kullanımını kolay bulurlar. Dengesi istikrarlı olmayan kişiler ise, merdivenleri rampalardan daha kolay ve güvenle kullanırlar. Ani değişiklikler kuşkusuz önemli tehlikeler yaratabilir. Fakat basit yüzey değişiklikleri bile sorun yaratacak durumlar oluştururlar. Çünkü, görülmeleri zordur ve kullanımları kolay değildir. Özellikle, uyarıların konulmadığı durumlarda az sayıda basamaklar sorun yaratabilir. Merdiven basamakları belirgin bir biçimde işaretlenmelidir. Merdivenler en az üç, en fazla on iki basamak olmalıdır. Rıhtlar tekdüze, en az 10 ve en çok 15 cm yüksekliğinde olmalı, basamaklar ise 30 cm'den daha derin olmamalıdır. Görme engellilerin işini kolaylaştırabilmek için rıhtlar ve basamaklar ayrı renklerde olmalıdır. Tereddüt yaratma olasılığı bulunan düzenlemelerden kaçınılmalıdır. Rampalar ve merdivenler açıkça işaretlenmelidir. Zemin kaygan olmamalı, merdivenlerin her iki yanındaki tirabzanlar yuvarlaklaştırılmalıdır.

Erişilebilirliğin en önemli yönü, geçişlerin alt geçitler ve köprüler yoluyla değil, zeminden karşılanmasıdır. Sokakların şekli ve genişliği önemli etmenlerdir. Sokak blokları değişik uzunluklarda 60-100 metre arasında olmalı ki, değişik gereksinimlere yanıt verebilsinler. Uzun sokaklar yumuşak dönüşlerle sonuçlanmalı böylece uzunluğun etkisi azaltılabilir ve insanların yürüyüşüne koşturarak yavaş seyretmeleri de olanaklı kılınmış olur. Sokakların birbirleriyle ilişkilendirilmeleri de önemlidir. İnsanlar böylelikle gidecekleri yere doğrudan ulaşabilirler (Burton ve Mitchell, 2006, s.96-109).

Engellilerin kentsel yaşama katılım gereksinimleri diğer bireylerinkinden farklıdır. Ama özü itibarıyla aynıdır. Engellileri ayrı bir kategori olarak değil, bütünün temel öğelerinden biri olarak görmek ve fiziksel koşullara erişilebilirliklerini de bu anlayışla gerçekleştirmek gerekir. Engellilere de herkes gibi, eğitim, alışveriş, istihdam, spor, otopark, eğlence ve benzeri hizmetlerden yararlanma olanaklarının sağlanması zorunludur. Herkesin her türlü kentsel mekandan yararlanmaya hakkı vardır. Bu yönden, yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimler, altyapı yatırımları yoluyla ve kentsel mekanı biçimlendirme yetkileri ile önemli bir rol oynarlar. Kent merkezine erişebilmenin ve ulaşım hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından sağlanması, bu yönetimleri aynı zamanda engellilerin kent merkezindeki toplumsal yaşama katılımlarının sağlanması konusunda da sorumlu duruma getirmektedir. Bütün bu koşullar, Avrupa Konseyi'nin Kentsel Haklar şartı adını taşıyan sözleşmesinin kuralları arasında yer almaktadır.

KAPSAYICI TASARIM VE KENTSEL MEKAN

1992 yılında kabul ve ilan edilen Avrupa Kentsel Şartı, kentlerdeki engelli ve sosyoekonomik bakımdan dezavantajlılar için aşağıdaki kriterleri belirlemiştir (Siyasal Hayvan, 2015):

- Kentlerin, herkesin her yere erişebilirliğini sağlayabilecek şekilde tasarlanması,
- Engelli ve hareket kısıtlılığına sahip kişilere ilişkin politikaların, hedef gruplar için aşırı himayeci değil, toplumla bütünleştirici olması,
- Engelliler ve azınlıkları temsil eden derneklerin kendi aralarındaki işbirliği ve dayanışması,
- Evler ve işyerlerinin engellilere uyarlanabilir biçimde tasarlanması,
- Seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının tüm insanlar için erişilebilir olması.

Özel ticari ortamlarda olduğundan çok daha fazla olarak kamusal kuruluşlarca demokratik olarak yönetilen kentler, toplumun bütün kesimlerine, kendilerini ifade edebilme ve sıra dışı etkinliklerden yararlanabilme fırsatları sağlamaktadırlar. Etkinliklerin ve aktörlerin çeşitliliği kamusal kentsel alanların genel olarak toplumsal sürdürülebilirliğini güçlendirme fırsatları yaratmaktadır. Toplumdaki bütün grupların, günlük yaşamlarında, yaş, gelir, statü, din ya da etnik köken ayrımı gözetilmeksizin kentte yüz yüze gelebilmeleri önemli bir olgudur (Şekil 3).

Şekil 3: Toplumdaki tüm insanlar kentsel mekanda yüz yüze gelirler (Meltem Yılmaz arşivi, 2010, Liverpool)

Kentlerdeki kamusal mekan oluşumunu kamusal ilgi alanları belirler ve böylece insanların kişisel, kültürel ve siyasi mesajlarının paylaşılması için imkan sağlar. Kentsel kamusal mekanlar, herkese toplumun bileşimi ve evrenselliği hakkında

genel bir bilgi vermenin iyi bir yoludur. Bu aynı zamanda insanların birçok farklı çerçevede ortaya çıkan ortak insanlık değerlerinin denenmesi konusunda insanları daha güvenli duruma da getirir.

Ortak kentsel mekanların oyun kurallarını kamu yararı kavramı belirler. Ve bu kural, insanların birbirlerine kişisel, kültürel ve siyasal mesajlar iletmelerine fırsat sağlar. Toplumsal sürdürülebilirlik, güvenlik, güven, demokrasi, konuşma özgürlüğü bir buluşma alanı olarak kente bağlı toplumsal perspektiflerin belirlenmesinde temel kavramlardır. Ayrımcı anlayışları dışlayan yapısal çevre tasarımları ile kentli sağlık, eğitim, istihdam gibi temel olanakların yanı sıra eğlence, dinlenme, spor, sanat ve kültür gibi etkinliklerden de yararlanabilmekte, dolayısıyla toplumsal yaşama tam olarak katılabilmektedir (Koca, 2015).

Kentlerin yaya trafiğini ve kent yaşamını özendirecek biçimde tasarlanması zorunluluğu giderek daha çok anlaşılmaktadır. Kentler yaya trafiğinin ve bisiklet kullanmanın toplumsal sürdürülebilirlik ve sağlık için önemini kavramalı ve 21. yüzyılda kentsel yaşamın çekici, resmiyetten uzak ve demokratik buluşma yerleri olarak önemini benimsemelidir (Gehl, 2010, s.20,28) (Şekil 4).

Şekil 4: Üniversite yerleşkesi içerisinde bisiklet kullanımı (Meltem Yılmaz arşivi, 2016, Hacettepe Üniversitesi, Ankara)

Kentsel Mekan

Yaşadığımız çevre sürekli bir değişim içindedir. Kentler zamanla yeni değişimlere sahne olur, var olan kentsel dokularını yeni değişimlere uydurmaya çalışırlar. Kentler, ekonomik, toplumsal ve kültürel faktörlerin etkisiyle değişen başarımlar için önemli ortamlardır (Kaleli, 2006). Değişim sürecinde rol alan farklı faktörler, yerleşim alanlarının iyileşmesinde ya da kötüleşmesinde önemli rol oynarlar. Öte yandan, dünya nüfusunun kentlerde yaşayan oranının düzenli olarak artmakta olduğu bilinmektedir. Kentleşme, ekonomik büyüme, yapıların ısıtılmasında ve soğutulmasında artan oranda enerji kullanımı gerektirmekte ve büyük toplumsal ve ekonomik değişikliklere yol açmaktadır.

Kentlerin türlü yönlerine ilişkin araştırmalar gösteriyor ki, hiçbir kent ya da kentsel bölge kendi başına sürdürülebilirlik niteliği kazanamaz. Başka bir deyişle, ekonomik, toplumsal ve çevresel yönlerden tümüyle kendine yeterli olamamaktadır. Sürdürülebilir kent olmanın ön koşulu, kentsel yerleşimlerin ardındaki hinterlandın da sürdürülebilir olmasıdır. Bunu daha açık duruma getirebilmek için “kent” tanımlanmalıdır. Kentin en yaygın tanımı şöyledir:

“Binaların, sokakların ve insan elinden çıkmış diğer yapıların egemen olduğu bir yerde yaşayan insanların topluluğu”. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ‘insanların topluluğu’ teriminin, toplumdaki her türlü sosyal sınıfı içeren, engelli bireyleri içeren bir toplum algısının geliştirilmesini içermekte olduğudur.

Diğer tanımlar da şöyledir:

“Belediye yönetiminin görev yaptığı bir alanın sınırlarının belirlediği siyasal bir kurum”,

“Küçük bir yerleşimde olanaklı olmayan toplumsal, kültürel ve eğitsel kolaylıkların bir araya toplanması”

“Bireylerle firmalar arasında yoğun ilişkilerin kurulduğu bir nokta, ekonomik üretimin ve büyümenin motoru”.

Doğal olarak, kentler bütün bu tanımlardaki özelliklerin hepsine sahip olmak zorundadırlar. Ama betimleme eksiktir. Kent, aynı zamanda bir ekolojik birimdir. Bu yönü genellikle görmezden gelinmektedir. Bunun nedeni belki de kentleşme sürecidir. Gerçekten, insan ekolojisi insanların, onların varlığını sürdürmelerini sağlayan ekosistemlerin ayrılmaz bir parçası olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kentlerin bir bütün sistem olarak algılanması gerekir ve böylece, yukarıda da belirtildiği gibi, yalnızca belli bir yerde yoğunlaşan etkinlikleri kapsamakla yetinmez: kenti destekleyen bütün hinterlandı da kapsar (Oktay, 2001, s.15-30).

Sonuç

Kentler toplumsal sinerji, ekonomik etkileşim ve kültürel etkinlik alanlarıdır. Başarıları geniş ölçüde yurttaşlara sundukları yaşamın kalitesine ve zenginlik yaratma ve dağıtma kapasitesine de bağlıdır. Sürdürülebilir yerleşmelerin tasarlanmasında temel kavramlar halkın katılımına açıklık, yoğunluk, yöreye özgü olma, insan gereksinimlerine duyarlılık, doğal ekoloji gibi, değişen koşullara uyum sağlama ve esnekliğe sahip olmak gibi özellikler kazandırmalarıdır.

Sürdürülebilir yerleşmeler herkes için iyi bir yaşam kalitesi sunan, erişilebilir ve güvenli, yürümeyi ve bisiklet kullanmayı özendiren yaşam ortamlarıdır. Nasıl bu ortamlardan gelecek kuşakların da yararlanması temel bir insan hakkı ise, bugünkü kuşağın olabildiğince yararlanmaları için “kapsayıcı tasarım” anlayışının benimsenmesinde ve uygulanmasında zorunluluk vardır.

Günümüzde az gelişmiş ülkelerin karşı karşıya bulunduğu kentleşme sorununa az çok sürdürülebilir bir çözüm bulabilmek için çevre ve gelenek yalnız karşılıklı olarak birbirlerini bütünleyen değil, aynı zamanda birbirlerinin ön koşulu olarak algılanmalıdır. Bu özellikler hem alan, hem de yapı tasarımında “herkes” için dikkate alınmalıdır. Yapılı çevrelere herkes erişebilmelidir. Herkese, toplumun bütün üyelerine yarar sağlamalıdır. Yaş, yetenek ve cinsiyete bağlı olmaksızın ürünlerin ve evlerin kapsayıcı tasarımı konusunda kimi gelişmeler olduysa da, kapsayıcı kentsel tasarım düşüncesine göreceli olarak az önem verilmiştir.

Sürdürülebilir kentsel gelişmeyi gerçekleştirebilmek için toplumun her düzeyinde mimarların ve plancılarının eğitiminde, tavırlarda ve davranışlarda değişiklikler yapmak zorunluluğu vardır. Mimarların ve plancıların toplumsal sorumlulukları vardır. İnsanlar resim ve heykel gibi sanat yapıtlarını seyrederek. Onları sevmiyor olmaları önem taşımayabilir. Fakat mimarlar ve plancılar insanların içinde yaşadıkları ve çalıştıkları evleri, yapıları, mahalleleri ve kentsel merkezleri yaratırlar.*

KAYNAKÇA

- Burton, E. ve Mitchell, L. (2006). *Inclusive Urban Design*, Elsevier Ltd, UK.
- CNNTURK Web sitesi, www.cnnturk.com, erişim tarihi: 04.2012.
- Demirkan, H. (2007). Housing for the aging population, *European Review of Aging and Physical Activities*, 4:16, s. 33-38.
- Gehl, J. (2010). *Cities for People*, Island Press, Washington, Covelo, London.
- Kaleli, E. (2006), Sustainable Urban Environment and Accessibility, *WSEAS Transactions on Environment and Development*, issue 4, Vol:2, Atina.
- Kaleli, E. (2011), Tasarım Kültürü Kavramına “Evrensel Tasarım” Dersi Kapsamında Bir Bakış, *VI. Uluslararası Kültür Araştırmaları Sempozyumu –Mekan ve Kültür*, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Kaleli, E. ve Elibol, G. C. (2014). Housing Practices for Disabled People in Turkey, 5. *European Conference on Social and Behavioral Sciences*, Rusya.
- Koca, D. (2015). Kentsel Adalet Bağlamında Sanat Merkezlerinin Ulaşılabilirliği Üzerine Bir Eylem Araştırması, *XI. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s. 137-150.
- Oktay, D. (2001), *Planning Housing Environments for Sustainability: Evaluations in Cypriot Settlements*, YEM Yayınları, İstanbul.
- Sayasal Hayvan (2015), Avrupa Kentsel Şartı'na Göre Kent Hakkı ve Kentli Hakları [www.siyasalhayvan.com] Erişim Tarihi (19.03.2017).

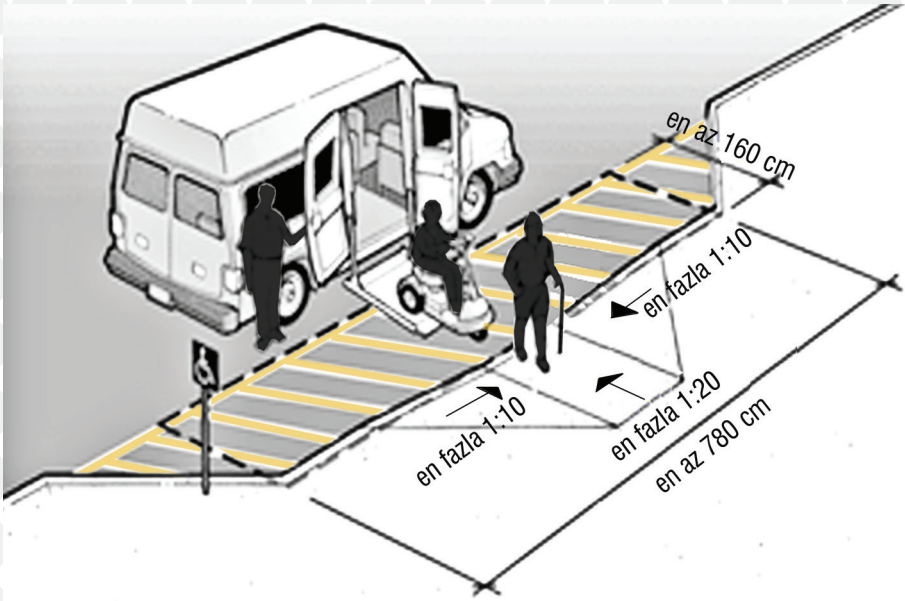
ULAŞIM

ARAÇ YAKLAŞIMI
YOLCU İNDİRME - BİNDİRME
ARAÇ PARK YERLERİ
DURAKLAR

Toplu taşıma ya da özel araç kullanımlarında tüm kullanıcıların araca yaklaşım, binme ve inme eylemlerini bu işler için ayrılmış yeterli bir alan içerisinde yapabilmeleri önemlidir. Engelli bireyler için aracı görme, yaklaşma, binme ve inme sırasında kullanılacak olan alan her türlü fiziksel engelden arındırılmalıdır.

Yapılı çevrelerde bedensel, görme ve işitme engelli bireyler için farklı uygulamalar düşünülmelidir. Örneğin, tekerlekli sandalye kullanıcısı için yeterli alan sağlanmalı; görme engelli birey için zeminde uyarı bantları ve sesli uyarı sistemleri; az gören bireyler için parlak renkler ya da fosforlu şeritler, işitme engelli birey için görsel uyarı sistemleri uygulanmalıdır.

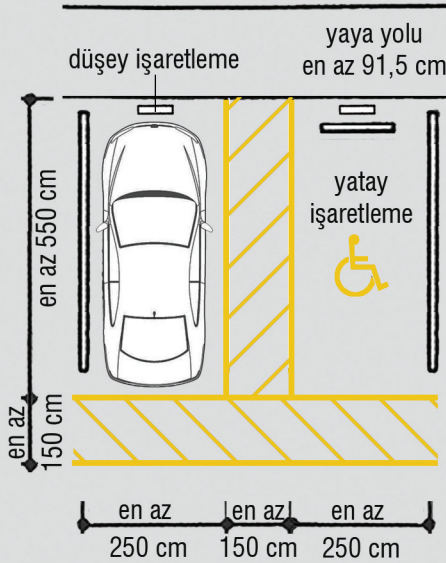

Araca inme-binme yapılabilmesi için aracın trafik bulunmayan tarafında en az 160x780 cm'lik boş bir alan olmalıdır. Paralel park halinde bulunan araçların kullanımı için aynı boyutlardaki boş alana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alan herhangi bir eleman ile engellenmemiş olmalı ve zeminde uyarı çizgileri, düşeyde ise uyarı tabelası ile tanımlanmalıdır.

Kaldırım ve yol arasına geçiş için rampalar yapılmalıdır. Geçiş alanları ve kullanılan yollardaki rampaların eğimleri en fazla 1:20, genişleyen kenarlarının eğimleri ise en fazla 1:10 olmalıdır.

DİPNOT

ADA Standards 4.6
TS 9111 4.10.1.4
Building Codes of Australia 2011

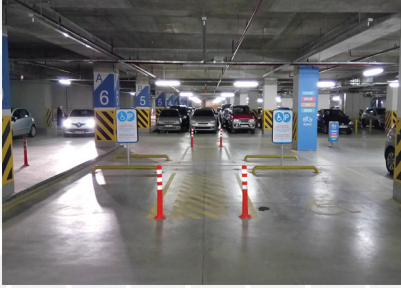

Araç park yerleri girişe en yakın yerde konumlandırılmalı ve ulaşılabilir bir güzergaha açılmalıdır.

Yan yana ve açılı araç parklarında engelli araç otopark boyutları en az 250x550 cm olmalıdır. Tekerekli sandalye ile geçişler düşünülerek iki park yeri arasında ve araç arkasında en az 150 cm genişliğinde geçiş koridorları bırakılmalıdır. Araç önünde ise geçiş için en az 91,5 cm genişliğinde geçiş yolu bırakılması önerilir.

Paralel park alanları için boyutlar en az 320x780 cm olmalıdır. Park alanı yanında inme-binme için gerekli boşluk bırakılmalıdır.

Engelli araç parkları için TS 9111'e uygun düşey ve yatay işaret ve levhalar kullanılmalıdır. Bu uyarılar gece aydınlatılmalı; yaya görüşünü, geçişini ve trafik akışını engellemeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

TOPLAM PARK YERİ SAYISI	EN AZ ENGELLİ PARK YERİ SAYISI
-------------------------	--------------------------------

1-20.....	1
20-40.....	2
40-60.....	3
60-100.....	5
100-140.....	6
140-200.....	7
200-300.....	8
300-400.....	9
400-500.....	10
500-1000	%2'si kadar
1000 ve üzeri	20+her 100 için +1

Araç parkları içerisinde tasarlanacak engelli park yeri sayısı için yukarıda yer alan tablo dikkate alınmalıdır. Engelli park yeri giriş-çıkış ya da işlev alanlarına en yakın yere konumlandırılmalıdır.

Park yerlerinden yürüme yollarına geçiş noktalarında geçişi engelleyecek şekilde seviye farkı bulunmamalıdır. Seviye farkı yapılacak ise genişliği en az 91,5 cm olan rampalar yapılmalıdır. Rampalar tek yöne eğimli ise eğim en fazla %5, üç yöne eğimli geçişli rampalar kullanılacak ise yan eğimler en fazla %10 olmalıdır. Rampalar geçiş alanına ya da kaldırım üzerine konumlandırılabilir.

Otopark ve bina arasındaki ulaşılabilir yollarda tüm hava şartları düşünülerek kaymayan ve parlamayan malzemeler kullanılmalıdır.

DİPNOT

Otopark Yönetmeliği, 4/1 maddesi

ADA Standarts 4.6

fotoğraflar: bir alışveriş merkezi engelli otoparkı (Panora AVM), Duygu Koca arşivi

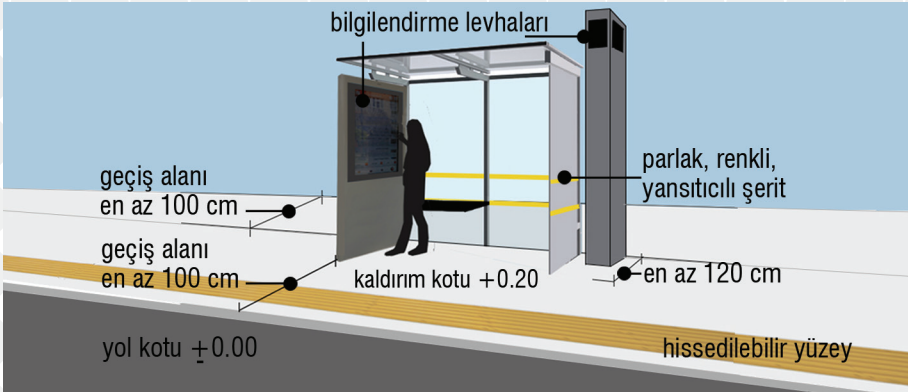

Duraklar mümkün ise bulunduğu bölgenin hava şartlarına karşı korunaklı olmalıdır. Durakların içerisinde oturma amacıyla bank bulundurulmalı, gerekli yerlerde tutunma barları yerleştirilmeli ve tekerlekli sandalyenin girebileceği boş bir alan bırakılmalıdır.

Duraklarda sesli ve yazılı olarak (yazılar kabartma yazıları da içermelidir) toplu taşıma hizmetine ilişkin bilgilendirme ve uyarılar yer almalıdır. Bu uyarılar asıldığı yüzey ile zıt renklerde ve yuvarlatılmış kenarlı levhalar üzerinde yer almalıdır. Kabartmalı bilgilendirme levhaları yerden 110-130 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir.

DİPNOT

fotoğraflar: Bogota, Liverpool ve Hacettepe Üniversitesi, Beytepe Yerleşkesi otobüs durakları, Meltem Yılmaz arşivi

Durakların önünde ve arkasında geçiş için en az 100 cm alan bırakılmalıdır. Saydam yüzeyler bulunan duraklarda bu yüzeyler üzerine, zeminden 150 cm yüksekliğe, 14-16 cm kalınlıkta parlak, renkli ve yansıtıcı şeritler uygulanmalıdır.

Toplu taşıma araçları durağa yaklaştığında kaldırımdan araca kot farkı olmadan doğrudan biniş sağlanabilmelidir. Doğrudan biniş sağlayabilmek için durak zemini çevresinden %5'i geçmeyecek bir eğim ile yükseltilebilir. Araç ile durak zemini arasında kot farkı var ise biniş ve inişler, araçlarda yer alan, eğimi en fazla %6 olan rampa ya da kaldıraç (lift) ile gerçekleştirilmelidir.

DOLAŞIM

YAYA YÜRÜME YOLLARI

YAYA KALDIRIMLARI

BORDÜR RAMPALARI

RAMPALAR

MERDİVENLER

KORKULUK, TIRABZAN VE TUTAMAKLAR

ASANSÖRLER

GİRİŞ VE ÇIKIŞLAR

ACİL ÇIKIŞLAR - KURTARMA ALANLARI

GEÇİTLER - HOLLER - KORİDORLAR

TEKERLEKLİ SANDALYE PARK ALANI

UZANMA MESAFELERİ

ÇIKINTILI NESNELER

DÜŞEY AÇIKLIKLAR

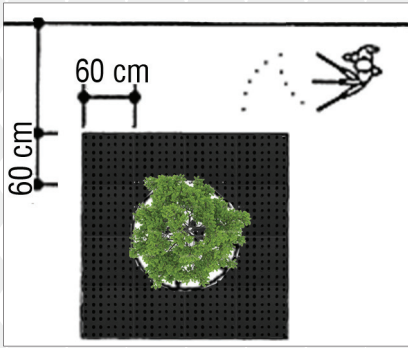

Ulaşılabilir yol, bina içerisinde bir noktadan kamusal alana doğru sürekliliği olan ve hiçbir şekilde engeli olmayan yoldur. Bu yol herhangi bir seviye farkı, merdiven, basamak veya yürüyen merdiven içermez. Cadde, sokak, geçitler v.b. gibi kamusal açık alanlarda yaya yürüme yolları tüm kullanıcılar düşünülerek tasarlanmalıdır. Araç, yaya ve bisiklet yolları birbirlerinden seviye farkı olmaksızın, farklı malzemeler ve renkler ile birbirinden ayrılabilir.

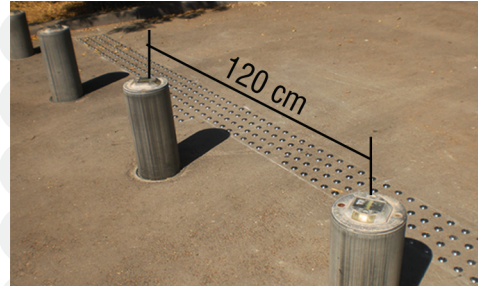
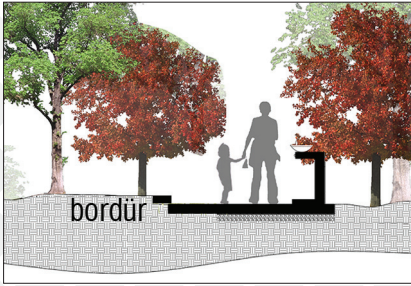
Yaya yürüme yollarında herhangi engelleyici bir eleman bulunmamalıdır (araç bariyerleri ya da mantarlar gibi). Yürüme yolu kenarlarına yerleştirilebilecek ağaç, çalı, aydınlatma direkleri gibi yüz çizebilecek veya çarpılabilecek unsurlar yaya yollarından en az 30 cm uzağa yerleştirilmelidir.

DİPNOT

fotoğraf: HÜ. Beytepe Yerleşkesi yaya yürüme yolları ve Malmö, İsveç, farklı dokular ile araç-yaya ayrımı, Meltem Yılmaz arşivi

kenar takibi

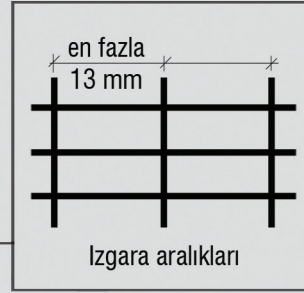
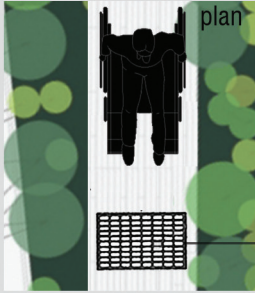
Görme engelli bireyler için yaya yolları üzerinde kılavuz yollar uygulanmalıdır. Kılavuz yolların olmadığı noktalarda bireyler, kenar takibi yapabilirler. Bireylerin herhangi bir sorun yaşamadan kenar takibi yapabilmeleri için yaya yollarındaki tüm donatılar, zeminden en az 10 cm yükseltilmeli ya da bordür ile çevrelenmelidir.

Yaya yürüme yolları üzerinde bulunan nesneler, herhangi bir tehlike yaratmaması için çevrelerinden zıt renkte veya farklı malzemelerdeki uyarıcı şeritlerle vurgulanmalıdır. Bu nesneler zeminde 60 cm genişliğinde hissedilebilir yüzeyler ile çevrelenmelidir.

Yaya yolları üzerinde bulunan taşıt engelleyici elemanlar ise çevrelerinden zıt olarak renklendirilmeli ve birbirlerinden uzaklıkları en az 120 cm olmalıdır.

DİPNOT

T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Ulaşılabilirlik Tespit Formları, syf. 6-7
fotoğraf: HÜ Beytepe Yerleşkesi, Meltem Yılmaz arşivi

Yaya yollarında mümkün olduğunca seviye farkı yapılmamalıdır. Seviye farklarının bulunduğu yerlerde farklı yüksekliklere göre çeşitli uygulamalar yapılabilir.

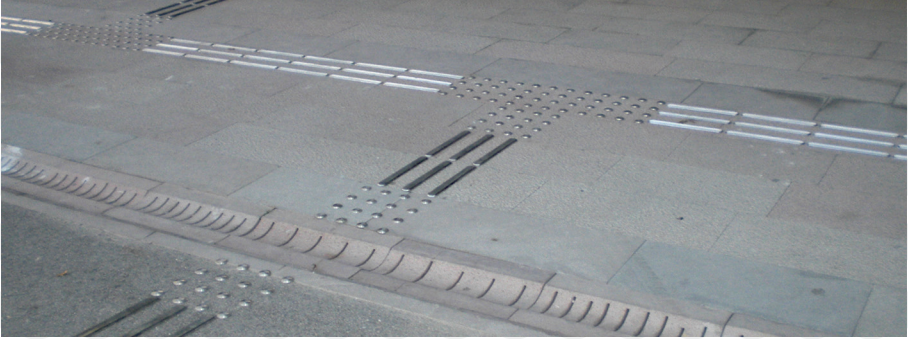
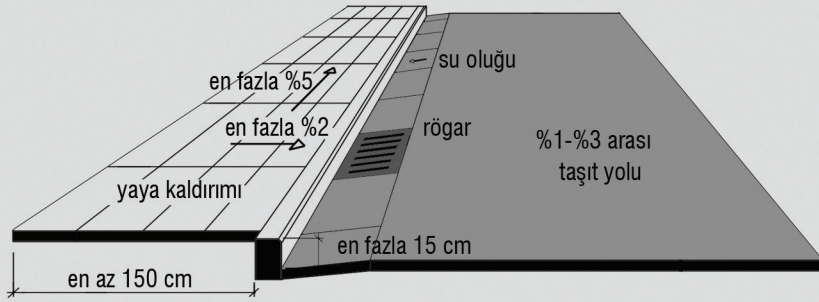
Seviye farklarının 6 mm'den az olduğu tüm yollar her tip kullanıcı için uygundur. Bu fark 6-13 mm arasında ise eğimin olduğu nokta 1:2'den fazla olmayan bir eğim ile pahlanmalıdır. 13 mm'den daha fazla kot farkı olan yerlerde ise rampa ya da kaldıraç kullanılmalıdır.

Yaya yürüme yollarına yerleştirilmiş izgaralar geçiş yoluna dik olarak konumlandırılmalıdır. Izgaranın çubukları arasındaki mesafe en fazla 13 mm olmalıdır.

DİPNOT

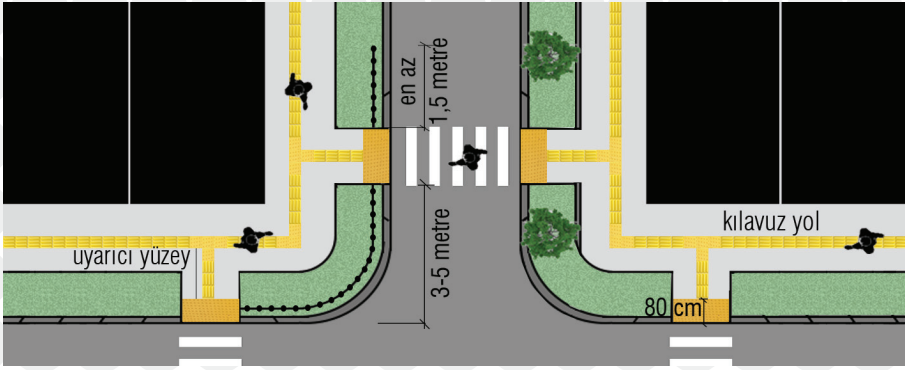
ADA Standards 406.4

Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, 2011, syf. 15, 31

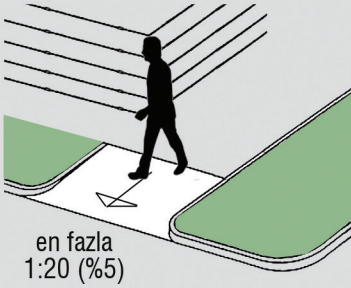
Yaya kaldırım genişliği, üzerindeki yaya yoğunluğuna göre farklılıklar gösterir. Yoğunluğu en az kaldırım genişliği 150 cm'dir. Kaldırımlarda boyuna eğim %5'in, yağmur suyu için gerek duyulan enine eğim ise %2'nin üzerinde olmamalıdır. Yaya kaldırımı ve taşıt yolu arasında en fazla 15 cm seviye farkı yapılmalıdır.

Yaya kaldırımlarında görme engelli bireyler için taşıt yoluna en az 50 cm mesafede kılavuz yollar uygulanmalıdır. Kılavuz yollar en sade ve makul bir rota çizecek şekilde ve mümkün olduğunca rögar ve drenaj kanallarından uzağa konumlandırılmalıdır. Tüm engelli bireylerin kullanabilmesi için kılavuz yolları oluşturan malzeme, zemin döşemesi ile hemzemin olmalıdır.

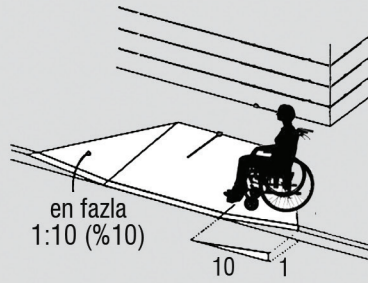

Taşıt trafiğinin yoğun olduğu kavşak noktalarında yaya geçitleri kavşaktan 3-5 metre uzağa yerleştirilmelidir. Yaya geçidinin en az 1,5 metre sağ ve sol yanına yaya korkulukları yapılmalıdır. Korkulukların boyutları herkesin kullanımı için doğru ölçülerde olmalıdır (bkz. KORKULUK, TIRABZAN VE TUTAMAKLAR). Taşıt yoluna gelmeden önce yürüme yolu zeminine, yaya geçidi genişliğinde ve 80 cm derinliğinde hissedilebilir yüzey uygulanmalıdır. Bu yüzeye, kılavuz yollar ile yönlendirme yapılmış olmalıdır. Kılavuz yolların başlangıç, bitiş, yön değiştirme ve alternatif yolların bağlandığı noktalarında uyarıcı yüzey elemanları kullanılmalıdır.

İşitme engelliler yaya yolunda veya yol kenarında yürürken arkadan gelen araç sesini duymazlar. Arkadan gelen araba, bisiklet, motosiklet vb. gibi araçları görebilmeleri için yol kenarına ayna yerleştirilmelidir.

Tek yöne eğimli bordür rampaları

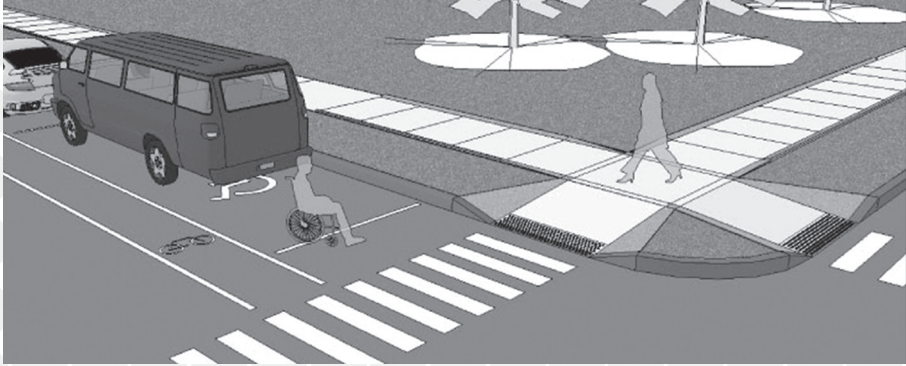
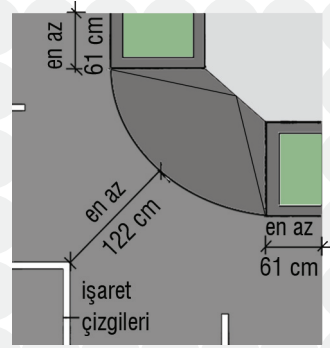
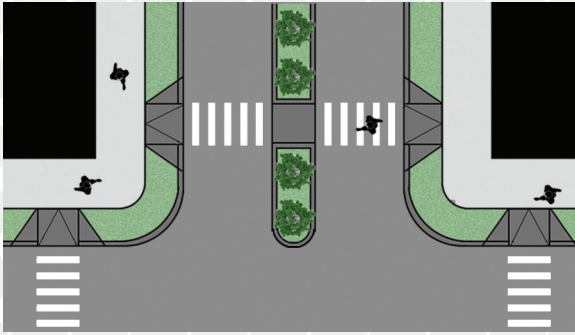

Genişleyen kenarlı bordür rampaları

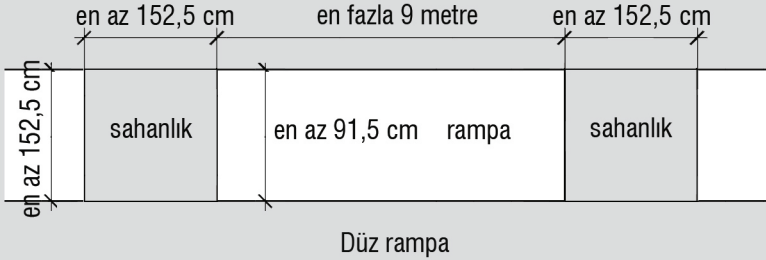
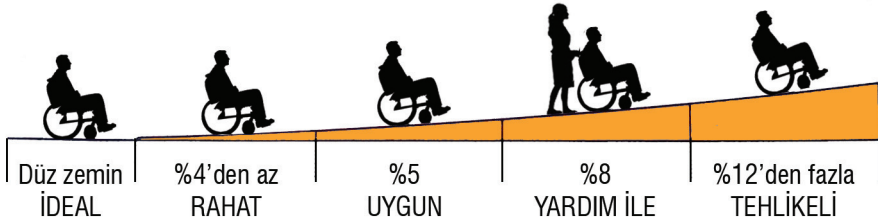
Bordür rampaları, kaldırımlar üzerindeki ve kaldırım-araç yolu arasındaki seviye farklarını gidermek için kaldırım üzerine, trafik yoluna taşmayacak şekilde uygulanmış rampalardır. Rampalar rögar, drenaj kanalları gibi yağmur suyunun toplandığı bölgelerden uzağa konumlandırılmalı ve kaymaz malzemelerden yapılmalıdır.

Doğrusal yürüyüş güzergahına göre tek yöne eğimli bordür rampaları en fazla %5 eğimde olmalıdır. Rampa kenarları yuvarlatılmalı ve korunaklı olmalıdır. Genişleyen kenarlı bordür rampa ve kenarları ise en fazla %10 eğimde yapılmalıdır. Görme engelli bireyler için tüm rampalarda 60 cm genişliğinde hissedilebilir yüzey, rampa başlangıcının 30 cm ilerisine yerleştirilmelidir.

Bordür rampaları kavşak noktalarında, yaya geçişi bulunan kaldırımların her iki yanına birden ve bina girişlerinde seviye farkı olan noktalarda yapılmalıdır. Rampalar yaya yürüme güzergahını kesintiye uğratmayacak şekilde yürüme yolları ile aynı yönde olmalıdır. Karşıya geçişlerde orta refüjler yola sıfırlanmalı, seviye farkları var ise rampalar uygulanmalıdır.

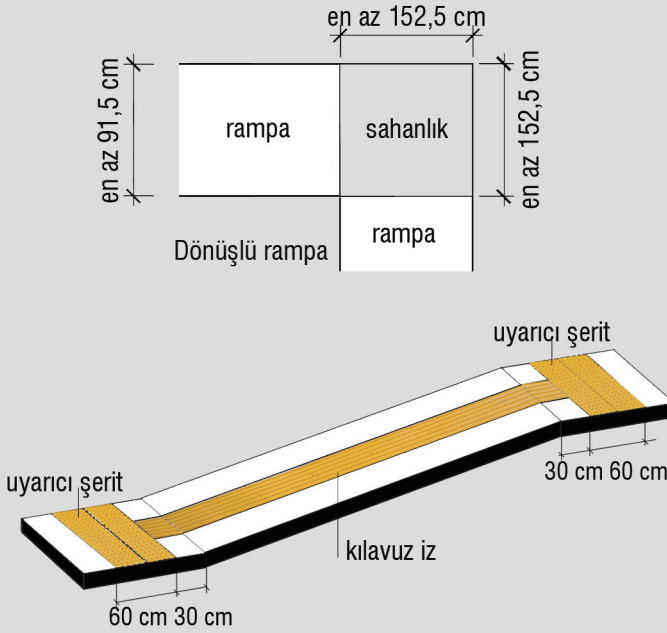
Rampalar kaldırımın köşesinde ise rampanın alt kenarı ve yol üzeri işaret çizgileri arası en az 122 cm olmalıdır. Rampanın her iki yanına, en az 61 cm uzunlukta bordür taşlarından sınırlar yapılmalıdır. Ayrıca, kaldırım köşelerinin tümü rampa olarak tasarlanabilir.

Tüm rampa eğimleri tekerlekli sandalye kullanıcısının yardımsız kullanımı düşünüldüğünde en fazla %5 olmalıdır. Eğimi %8 ve %8'den fazla olan tüm rampalarda tekerlekli sandalye, başka bir bireyin yardımı ile kullanılabilir.

Rampaların temiz genişliği en az 91,5 cm olmalıdır. Rampa başlangıç ve bitiş noktalarında tekerlekli sandalye kullanıcısının manevra yapabilmesi için en az 152,5 x 152,5 cm'lik boş bir alan tasarlanmalıdır.

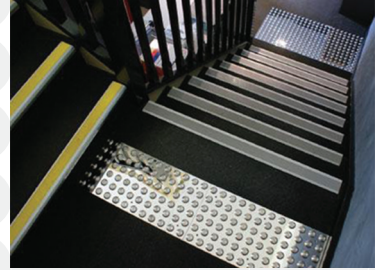
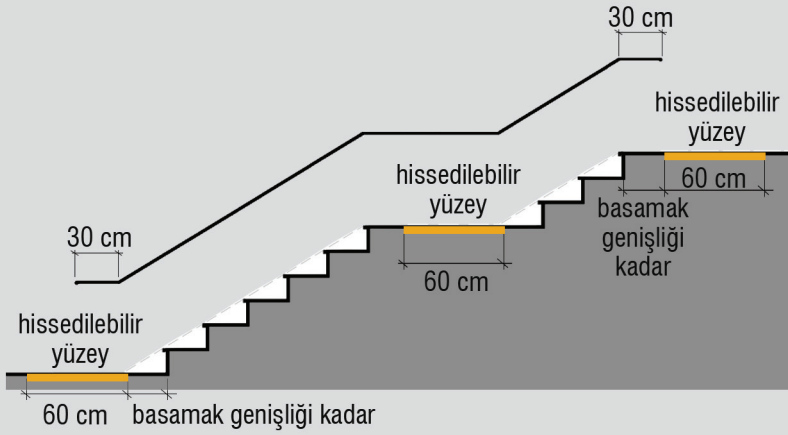
Tekerlekli sandalye kullanıcısının tek seferde katedebileceği mesafe 9 metredir. 9 m'yi aşan rampalarda en az 152,5 cm uzunluğunda sahanlıklar yapılmalıdır.

Dönüslü rampalarda ise rampanın temiz genişliği yine en az 91,5 cm, sahanlık ölçüleri manevrayı sağlamak için en az 152,5 x 152,5 cm olmalıdır.

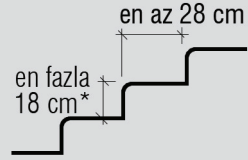
Görme engelliler için rampaların başlangıç ve bitiş noktalarına uyarıcı şeritler yerleştirilmelidir. Şeritler, başlangıç ve bitiş noktalarından 30 cm ileride başlayacak şekilde ve 60 cm genişlikte olacak şekilde uygulanmalıdır. Bu yüzeyler rampa boyunca kılavuz iz ile birbirine bağlanmalıdır.

15 cm yükseklikten fazla seviye farklarını birleştiren rampalarda uygun ölçülerde tasarlanmış korkuluklar kullanılmalıdır.

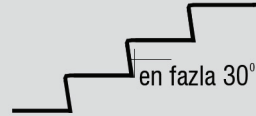
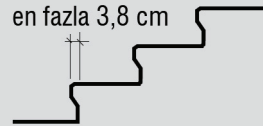

Merdiven genişliği, tekerlekli sandalye kullanıcısının geçebileceği en az ölçü olan 91,5 cm'den az olmamalıdır. Ortak merdiven ve sahanlık genişlikleri konutlarda en az 120 cm, diğer yapılarda en az 150 cm olmalıdır. Tüm bireylerin merdivenleri kolay kullanabilmeleri için 8-10 basamakta bir sahanlık yapılmalıdır.

Merdiven başlangıçlarında, bitişlerinde ve sahanlıklarında, en az 60 cm genişliğinde hissedilebilir uyarıcı yüzeyler bulunmalıdır. Görüşü kolaylaştırmak ve kaymaları önleyebilmek için, basamak uçları merdivenin ana renginden farklı, algılanabilir bir renk ile şerit çekilerek işaretlenmelidir.

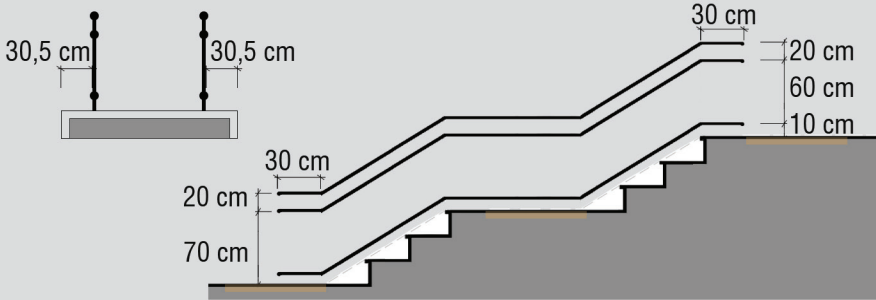
*engelli bireyler için başka bir uygulama yok ise en fazla 16 cm

Merdiven basamak genişliği en az 28 cm, engelli bireyler için herhangi başka bir uygulamanın bulunmadığı yerlerde basamak yüksekliği en fazla 16 cm, diğer durumlarda en fazla 18 cm olmalıdır. Merdivenlerde, rıht ve basamak ölçüleri arasındaki ilişki:

$2 \times \text{RIHT YÜKSEKLİĞİ} + \text{BASAMAK GENİŞLİĞİ} = 60-64$ formülü ile hesaplanır.

Engelli kullanımı için açık ya da şeffaf rıhtlara izin verilmez. Rıht bitişleri yuvarlatılmış, düz ya da açılı olabilir. Basamak ucu açılı ise, açı düşeyde 30 dereceden fazla, basamak ucu çıkıntısı 3,8 cm'den daha uzun olmamalıdır.

Korkuluk, tirabzan ve tutamaklar geçiş yolları, merdiven ve rampalar gibi bireylerin ihtiyaç duyduğu her noktaya yerleştirilmelidir. Merdiven ve rampaların başlangıç ve bitişlerinden 30 cm ileride başlayacak ve tüm basamaklar boyunca devam edecek şekilde korkuluklar yer almalıdır. Rampalarda korkuluk yerine yüksekliği en az 5 cm olan koruma bordürleri de kullanılabilir. Genişliği 180 cm'den fazla olan merdiven ve rampaların ortalarına korkuluk yerleştirilmelidir.

Korkuluk, tirabzan ve tutamakların yerden yükseklikleri yetişkinler için 90 cm olmalıdır. Çocukların kullanımı için yerden 70 cm yükseklikte çocuk tutamağı bulunmalıdır. Görme engelli bireyler, korkulukların bulunduğu alanlarda kenar takibi yapabilirler. Bu nedenle, korkuluk ve tirabzanlarda yerden en fazla 10 cm yüksekliğe bir eleman yerleştirilmelidir.

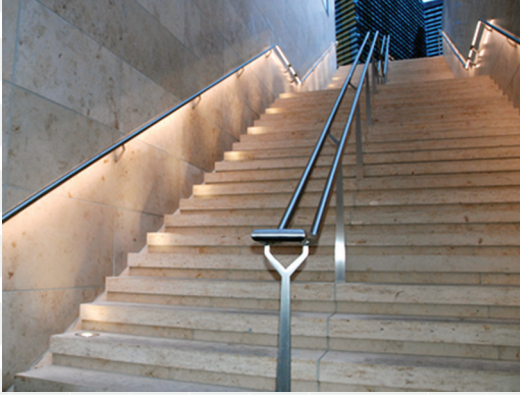
Tekerlekli sandalyenin küçük tekerleklerinin ve koltuk değneklerinin rampadan kaymaması için rampalar, tirabzanların her iki yanından en az 30,5 cm dışarı doğru uzamalıdır.

DİPNOT

TS 9111 4.4.3.4 ve 4.4.3.5

ADA Standartları 4.8.7, 405.9.1/2

fotoğraflar: Liverpool ve ODTÜ kampüsü, Meltem Yılmaz arşivi

Merdiven ya da rampa korkulukları tek başına ayakta durabileceği gibi duvara da monte edilebilir. Korkuluklar duvara monte ise tutamak ile duvar arasında en az 4 cm mesafe olmalıdır.

Tutamaklar duvarda bir boşluk (niş-oyuk) içine yerleştirilecek ise tutamak ile duvar arasında en fazla 8 cm mesafe olmalıdır. Tutamak duvar boşluğunun alt noktasından en az 4 cm yukarı ve boşluğun üst noktasından en az 30 cm aşağı yerleştirilmelidir.

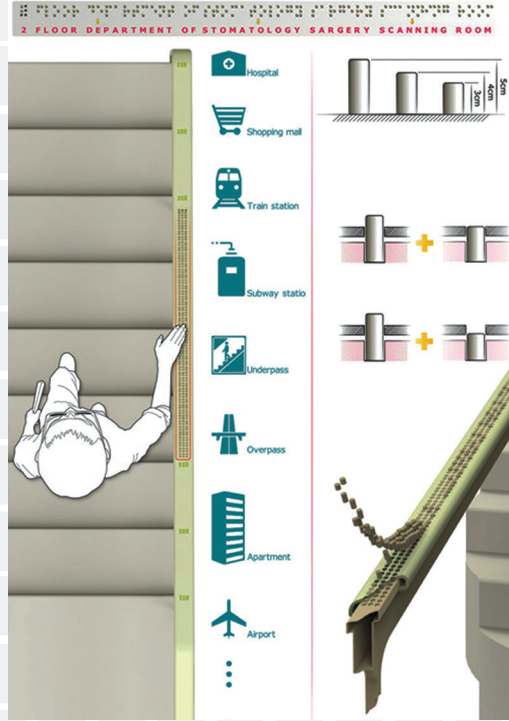
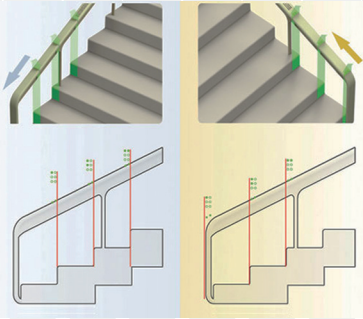
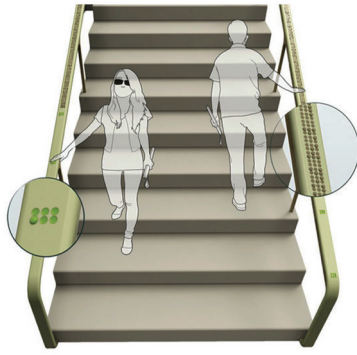
Tutamak çapları en az 4 cm ve dengeli tutulmaya olanak verecek şekilde olmalıdır.

DİPNOT

TS 9111 4.4.3.4

ADA Standartları 505.5, 609.3

fotoğraflar: www.crl-arch.com ve Varşova'da bir müze, Meltem Yılmaz arşivi

Geçiş yolları, merdiven ya da rampalarda yer alan tutamaklar üzerinde görme engelliler için Braille alfabesi ile yazılmış bilgilendirmeler yer alabilir.

Özellikle merdiven, rampa başlangıç ve bitişleri, varılan kat bilgileri veya kamusal mekanlarda yönlendirme amaçlı bilgilendirmeler tutamak üzerine işlenebilir.

Yukarıda görselleri yer alan tutamak üzeri Braille bilgilendirmesi, her tip korkuluğa yerleştirilebilen ve korkuluk üzerine açılmış delikler ile iletişimi sağlayan bir yöntemdir. (tasarım: Zhou Wenqiang, Bao Haimo, Jin Zhixun, Li Meiyan and Li Xinyi)

merdiven platform asansörleri

platform asansörleri

koltuklu merdiven asansörleri

havuz asansörleri

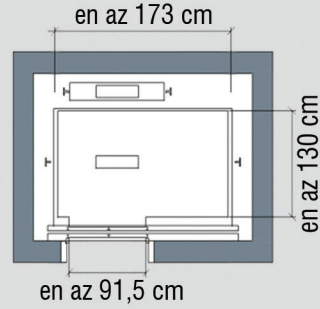
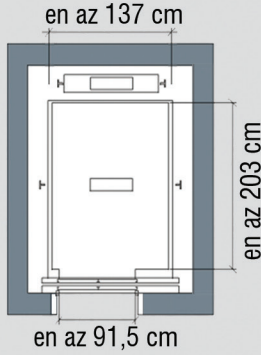
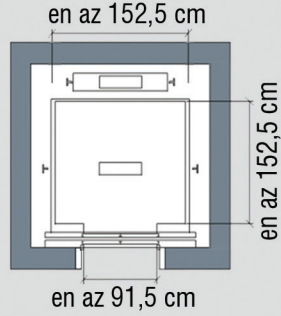
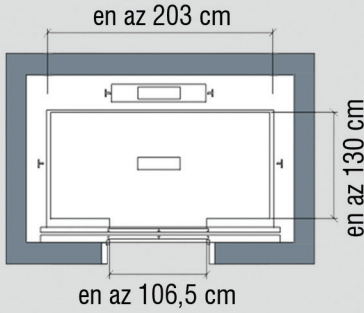
Binalarda katlar arası kullanılan asansörlerin yanı sıra engelli bireylerin kullanımı için uygulanan farklı asansör tipleri bulunmaktadır.

Tekerlekli sandalye ulaşımı için “merdiven platform asansörleri”, kısmi fiziksel engelliler için “koltuklu merdiven asansörleri”, birkaç basamaktan oluşan seviye farklarında “platform asansörleri” ve “havuz asansörleri” gibi geçitli işlevlerde asansörler, çoğunlukla merdiven üzeri ya da yanında bulunan hacimde tasarlanmaktadır.

Tüm asansör tiplerine zeminde herhangi bir seviye farkı ve eşik olmadan geçiş yapılabilmelidir.

DİPNOT

www.ceoasansor.com, www.stannah.fr, www.epsa.eu.com
Havuz asansörü ODTÜ Vişnelik tesisleri, Meltem Yılmaz arşivi

Katlar arası kullanılan asansörlerin kapıları ve kabin ölçüleri tekerlekli sandalye geçişine ve park yapabilmesine olanak sağlamalıdır.

Asansör kapılarının sensörlü ve otomatik çalışması gerekmektedir. Kapı boşluğu temiz ölçüsü en az 91,5 cm olmalıdır.

Asansör kabininin ölçüleri, asansör kapısının açılış yeri ve yönüne göre değişmektedir ve yukarıdaki çizimde farklı alternatifler yer almaktadır.

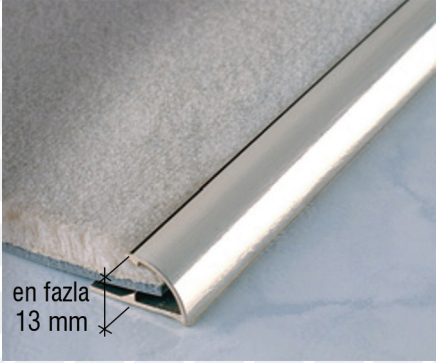
Kabin zemininde tekerlekli sandalye ilerleyişini zorlayabilecek, halı gibi malzemeler kullanılmamalıdır. Kabin içerisinde tüm bireylerin kullanımı için tutunma barları düşünülmeli ve yerden 85-90 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir.

Kabin içi kat düğmeleri en az 1,6 x 1,9 cm boyutlarda olmalı ve yandan yaklaşımda en fazla 137 cm, önden yaklaşımlarda ise 122 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir. Kat düğmeleri altında yer alan acil durum paneli en az 89 cm yükseklikte olmalıdır.

Kabin dışı asansör çağırma düğmeleri ise en az 1,9 cm boyutta olmalı ve yerden 106,5 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir. Kat işaret düğmeleri en az 6,4 cm boyutlarda ve yerden en az 183 cm yükseklikte olmalıdır. Kat işaretleri ve asansörün hareket yönü ışıklı ve sesli uyarılar ile desteklenmelidir.

Tüm kontrol düğmelerinin sol yanında, büyük harflerle, 0,08 cm derinlikte, 1,6 - 5,1 cm boyut aralığında kabartma yazılar bulunmalıdır. Tüm uyarıcı ve bilgilendirici rakam, yazı ve semboller bulundukları zeminden zıt renkte olmalıdır ve Braille alfabesi ile desteklenmelidir.

Binaların ana girişlerinde tüm kullanıcılar için eşit hak, adil kullanım ilkesi benimsenmelidir. Engelli girişleri bu düşünce ile tasarlanmalıdır.

Geçiş yolları, rampalar, merdivenler, giriş kapıları, bilgilendirme ve uyarılar için geçerli ölçüler kullanılmalıdır. Girişlerin önünde tekerlekli sandalye için manevra alanı sağlanmalıdır.

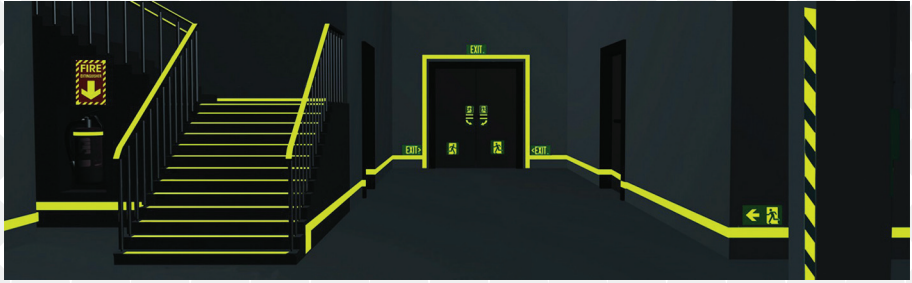
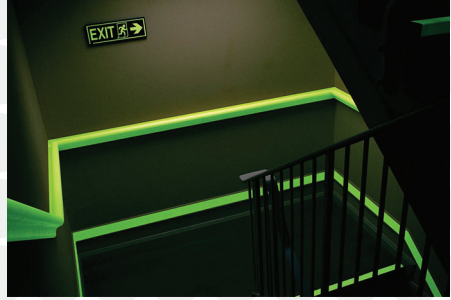
Giriş zemininde halı, keçe gibi malzemeler kullanılıyor ise, malzeme güvenli bir şekilde yere monte edilmelidir. Açıkta kalan kenarlar, kenar boyunca yere sabitlenmeli ve kenarlar pahlanmalıdır. Malzemenin tüyleri ya da dokusu 13 mm'den fazla kalınlıkta olmamalıdır.

Acil çıkışa erişim yolları, çıkış ve sahanlık bölümü acil çıkışlar içerisinde değerlendirilir. Çıkış üzerinde basamak, merdiven veya yürüyen merdiven bulunmamalıdır. Katlar arasından acil çıkışa ulaşım tahliye asansörü ve yangın merdiveni ile sağlanabilir.

Otomatik sulama sistemi olmayan yapılarda acil çıkışların yanı sıra kurtarma yardım alanlarının bulunması gerekir. Bu alanlar aşağıda belirtilen alanların bir kısmı olarak tasarlanabilir:

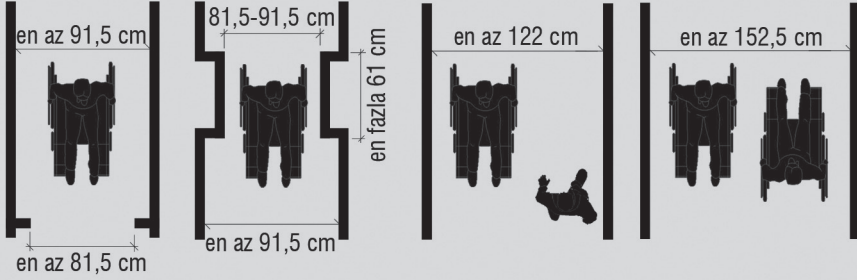
- * Dumana korunaklı bir merdivenin sahanlığı,
- * Yerel standartlara uygun, çıkış merdivenine bitişik bir dış balkon,
- * Çıkış alanına bitişik, 1 saatlik yangın dayanımı olan koridor ve giriş holü,
- * Dışarı çıkış verilen ve en az 1 saatlik yangın dayanımı olan kapılar ile ayrılmış çıkış mekanı içerisindeki merdiven sahanlığı,
- * Binanın geri kalan alanından duman bariyeri ile ayrılmış ve yerel standartlara uygun bir oda ya da alan.

Kurtarma alanının bina çıkış alanına doğrudan bağlantısı olmalıdır. Kurtarma alanı içerisinde, boyutları en az 76 x 122 cm olan, en az iki kurtarma yardım alanı yer almalıdır. Yardım alanı, kat başına en az 200 insanda 1 adet olacak şekilde hesaplanmalıdır.

Duman bariyerleri, kurtarma yardım alanına bitişik olmalı, yangına karşı en az bir saat dayanıklı ve sıkıca tespit edilmiş olmalıdır. Bu bariyerler en az 20 dakika yangına dayanım süresi olan, kendi kendine ya da otomatik kapanan kapılara sahip olmalıdır.

Acil çıkışlar, kurtarıma alanı ve bina girişleri arasında iki yönlü, görsel ve işitsel, uluslararası standartlara uygun algılanabilir uyarılar yer almalıdır. Bu uyarılar acil durum anında çalışacak şekilde düzenlenmelidir. Elektrik kesintisi olduğu durumlarda acil çıkışlardaki tüm yönlendirmeler karanlıkta parlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Geçitler, holler ve koridorlar tüm kullanıcıların kullanabileceği boyutlarda ve herhangi bir şekilde engellenmemiş olmalıdır.

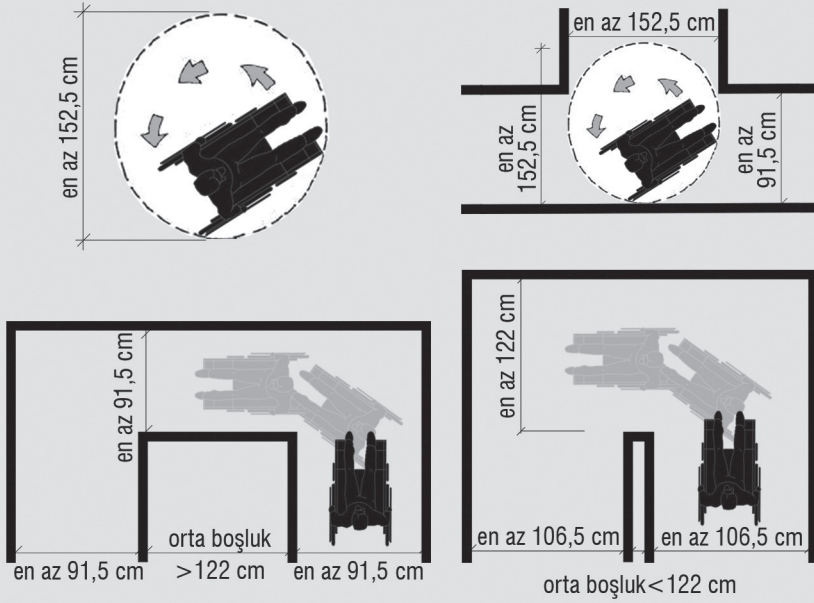
Tek tekerlekli sandalye ile geçilebilecek genişlik, kapılarda en az 81,5 cm, koridor gibi dolaşım alanlarında ise en az 91,5 cm'dir. Koridor genişliği 81,5-91,5 cm aralığında ise uzunluğu en fazla 61 cm olmalıdır. Daha uzun tasarlanacak geçiş alanlarında genişlik en az 91,5 cm'dir.

Bir tekerlekli sandalye ve yürüyen kişinin yanyana geçebileceği en az mesafe 122 cm'dir. İki tekerlekli sandalyenin yanyana geçiş alanı genişliği ise en az 152,5 cm'dir.

DİPNOT

ADA Standartları 403.5.1

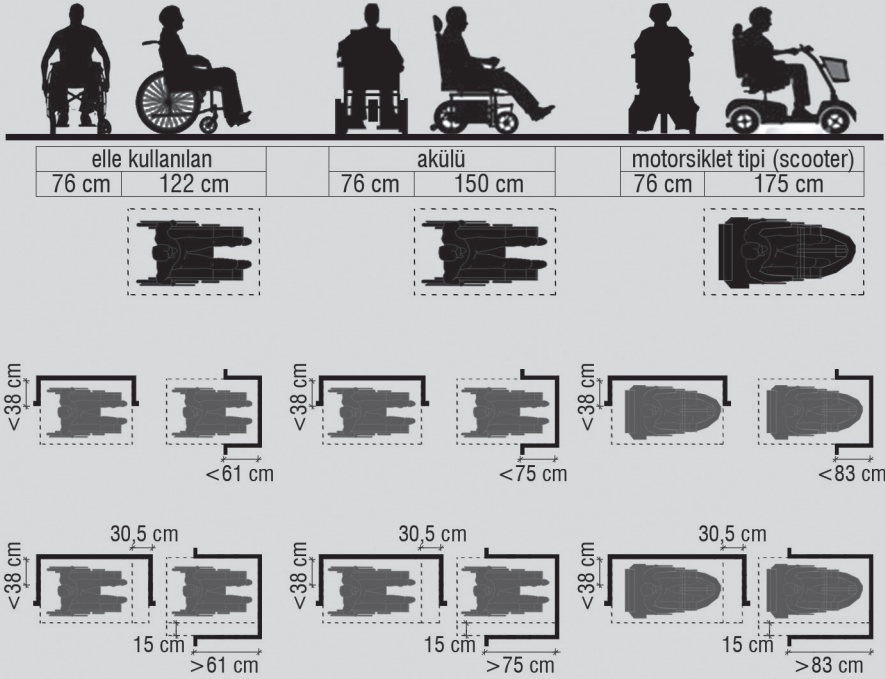
Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, 2011
TS9111 4.7.1.1

Tekerlekli sandalyenin manevra yapabilmesi için en az 152,5 cm çapında bir alan gerekmektedir. Tekerlekli sandalyenin T veya U şeklindeki dönüşlerden dönebilmesi için gereken açık alanın genişliği en az 152,5 cm olmalıdır.

U şeklindeki bir dönüşte manevra alanı boyutları değişebilmektedir. U şeklindeki bir dönüşte, orta boşluğun genişliğinin 122 cm'den büyük olduğu durumlarda koridor genişliği en az 91,5 cm olmalıdır. Orta boşluğun genişliği 122 cm'den küçük ise koridorun genişliği en az 106,5 cm, sahanlığın genişliği ise en az 122 cm olmalıdır.

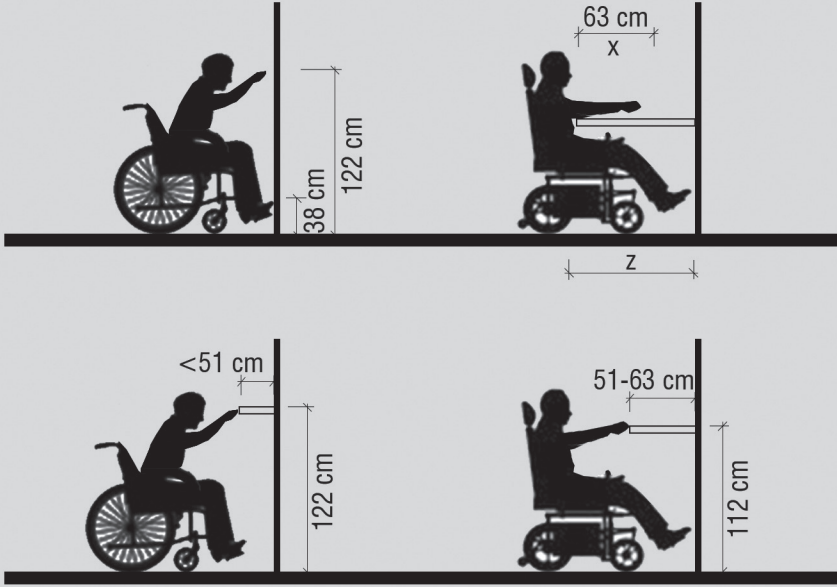
Genişliği 152,5 cm'den küçük olan koridorlar en fazla 61 metre kesintisiz olarak devam edebilir. Daha uzun geçişlerde manevra alanları tasarlanmalıdır. Manevra alanları koridorun T ya da U dönüşü yaptığı noktalarda olabilir.

Tekerlekli sandalyenin bir alana dikey veya paralel park etmesi/durması için gereken alanlar tekerlekli sandalye tipine göre değişmektedir ve yukarıda belirtildiği gibi olmalıdır.

Bu park alanı üç tarafından duvar ya da herhangi başka bir şekilde sınırlandırılıyor ve girintinin boyutu park alanının yarısından az ise park alanının boyutlarında herhangi bir değişiklik yapılmaz.

Girinti boyutu park alanı boyutunun yarısından fazla ise park alanının yanına dikine yerleşimlerde 15 cm, yatay yerleşimlerde ise 30,5 cm'lik boş bir alan bırakılmalıdır.

Elle kullanılan ve akülü tekerlekli sandalye kullanıcısının herhangi bir nesneye önden uzanabilme mesafesi birbirini ile aynıdır.

Tekerlekli sandalye önünde herhangi bir yüzey olmadığı zaman önden uzanma yüksekliği zeminden en az 38 cm, en fazla 122 cm'dir.

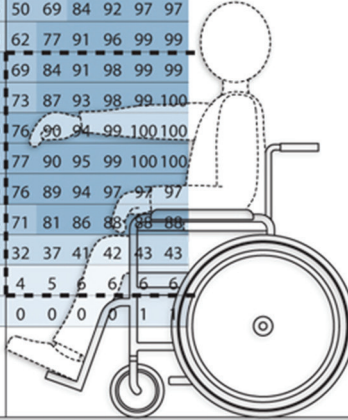
Tekerlekli sandalyenin önünde yatay bir yüzey olduğu durumlarda uzanma mesafesi en fazla 63 cm'dir (63 cm mesafeye kadar olan tüm yüzeyler için $z > x$ olmalıdır). Ayrıca yüzey uzunluğu 51 cm'den küçük ise uzanma yüksekliği en fazla 122 cm; uzunluk 51-63 cm aralığında ise uzanma yüksekliği en fazla 112 cm olmalıdır.

ÖNDEN YAKLAŞIMDA ULAŞILABİLİRLİK MESAFELERİ

	235 katılımcı	300	200	100	0	(-) 100	(-) 200	(-) 300	(-) 400	(-) 500	mm	en fazla yatay mesafe
%0-24 çok kötü tasarım	1900-1999	0	0	0	0	0	1	1	1	1		
%25-49 yetersiz tasarım	1800-1899	0	0	0	1	1	1	1	1	1		
%50-74 uygun tasarım	1700-1799	0	0	2	3	5	7	7	8	8		
%75-100 iyi tasarım	1600-1699	0	3	8	14	18	24	31	35	37		
	1500-1599	2	8	16	23	33	47	57	62	63		
	1400-1499	7	15	26	38	54	67	79	84	87		
	1300-1399	13	20	36	50	69	84	92	97	97		
	1200-1299	16	28	43	62	77	91	96	99	99		
	1100-1199	20	33	53	69	84	91	98	99	99		
	1000-1099	22	39	57	73	87	93	98	99	100		
	900-999	26	41	60	76	90	94	99	100	100		
	800-899	29	43	62	77	90	95	99	100	100		
	700-799	30	43	60	76	89	94	97	97	97		
	600-699	29	41	56	71	81	86	88	88	88		
	500-599	14	20	27	32	37	41	42	43	43		
	400-499	1	2	3	4	5	6	6	6	6		
	300-399	0	0	0	0	0	0	0	1	1		
	mm											

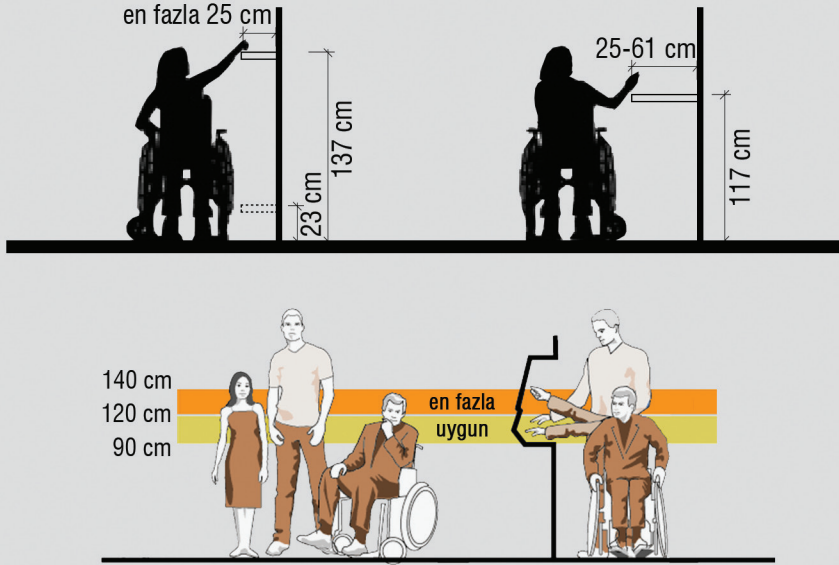
30 cm altındaki güvenli olmayan uzanma mesafeleri dahil edilmemiştir.

en fazla düşey mesafe (zeminden)

Tekerlekli sandalye kullanıcısının herhangi bir nesneye önden uzanabilme mesafelerinin ve en uygun kullanım aralığının belirlenmesi için New York Devlet Üniversitesi, Kapsayıcı Tasarım ve Çevresel Ulaşım Merkezi tarafından 235 katılımcı ile bir araştırma yürütmüştür.

Bu araştırma sonucu uzanma mesafeleri yukarıdaki tabloda görüldüğü gibidir. Zeminden 30 cm yüksekliğe kadar olan uzanma mesafeleri tekerlekli sandalye kullanıcısı için güvenli bir yükseklik olmadığından dolayı çalışmaya dahil edilmemiştir. Tekerlekli sandalye kullanıcısı için uygulanacak en iyi ölçüler yatayda en fazla 50 cm ve düşeyde 60-120 cm aralığı olarak tanımlanabilir.

Her tip tekerlekli sandalye kullanıcısının herhangi bir objeye yandan uzanabilme mesafesi birbiri ile aynıdır.

Yüzey derinliğinin 25 cm'e kadar olduğu durumlarda yandan uzanma mesafesi zeminden en az 23 cm, en fazla 137 cm'dir. Yüzey derinliği 25-61 cm aralığında ise uzanma yüksekliği en fazla 117 cm olmalıdır.

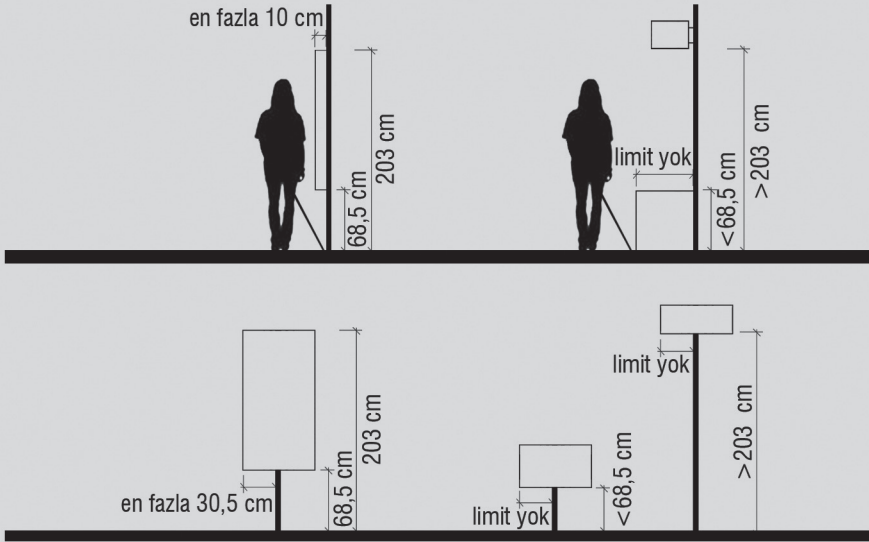
Tüm kamusal mekanlara veya koridor, giriş holleri, geçitler gibi dolaşım mekanlarına yerleştirilecek olan ve kullanımı sırasında önden ya da yandan uzanma gerektiren telefon, ATM, büfe gibi nesneler verilen uzanma ölçülerine göre yerleştirilmelidir.

YANDAN YAKLAŞIMDA ULAŞILABİLİRLİK MESAFELERİ

	235 katılımcı	900	800	700	600	500	400	300	200	100	0	-100	mm	en fazla yatay mesafe (sandalye kenarından)
%0-24 çok kötü tasarım	1900-1999	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1		
%25-49 yetersiz tasarım	1800-1899	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1		
%50-74 uygun tasarım	1700-1799	0	0	0	0	1	1	4	5	6	6	6		
%75-100 iyi tasarım	1600-1699	0	0	0	1	3	12	22	29	36	38	38		
	1500-1599	0	0	1	4	11	22	36	53	62	64	64		
	1400-1499	0	0	2	9	20	32	59	80	86	87	87		
	1300-1399	0	1	5	14	28	49	86	94	96	97	97		
	1200-1299	0	3	8	18	36	65	92	97	98	99	99		
	1100-1199	0	3	11	25	46	78	95	98	98	99	99		
	1000-1099	1	3	11	28	53	85	96	98	99	99	99		
	900-999	1	5	14	32	57	85	96	99	99	99	99		
	800-899	1	5	14	36	58	84	95	99	99	99	99		
	700-799	1	5	14	36	58	82	95	98	98	98	98		
	600-699	1	6	14	31	50	73	87	90	90	91	91		
	500-599	0	3	7	17	27	36	43	47	47	48	48		
	400-499	0	0	0	1	3	4	7	9	9	9	9		
	300-399	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
	mm													
30 cm altındaki güvenli olmayan uzanma mesafeleri dahil edilmemiştir.														
	en fazla düşey mesafe (zeminden)													

New York Devlet Üniversitesi, Kapsayıcı Tasarım ve Çevresel Ulaşım Merkezi'nin yaptığı araştırma içerisinde tekerlekli sandalyeli kullanıcının yandan uzanma mesafeleri yukarıdaki tabloda görüldüğü gibidir. Zeminden 30 cm yüksekliğe kadar olan uzanma mesafeleri tekerlekli sandalye kullanıcısı için güvenli bir yükseklik olmadığından dolayı çalışmaya dahil edilmemiştir.

Tekerlekli sandalye kullanıcısının bir nesneye yandan ulaşabilirliği için gerekli olan en uygun mesafe yatayda 30 cm ve düşeyde 70-140 cm aralığı olarak tanımlanabilir.

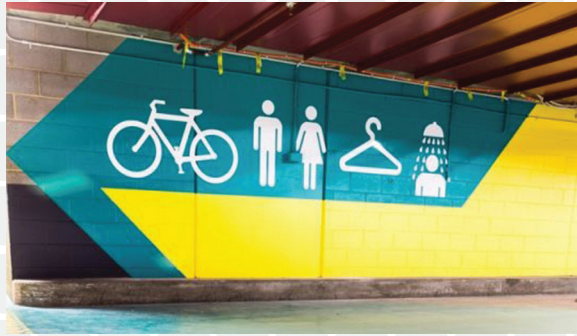
Koridorlar, holler, geçitler, yürüme yolları gibi alanlara duvardan yapılacak çıkıntılar kullanıcıların geçiş alanını ya da tekerlekli sandalye manevra alanını kısıtlamayacak şekilde yapılmalıdır.

Çıkıntılar en fazla 10 cm olmalı ve zeminden yüksekliği 68,5-203 cm aralığına yerleştirilmelidir. Zeminden 68,5 cm yüksekliğin altında ve 203 cm üzerinde kalan nesnelerin en ölçüleri için bir sınırlama yoktur.

Direkler ya da sütunlar üzerinde kendi başına ayakta duran nesneler yine 68,5-203 cm aralığına yerleştirilmeli ve en fazla 30,5 cm çıkıntı yapmalıdır. 68,5 cm yüksekliğin altında ve 203 cm üzerinde kalan nesne çıkıntıları için sınırlama yoktur.

YÖNLENDİRME

**TABELA VE PANOLAR
YARDIMCI İŞİTME SİSTEMLERİ
HİSSEDİLEBİLİR YÜZEYLER
ALARMLAR**

Açık alanlarda ve yapıları çevrelerde bulunan bilgilendirme ve yönlendirme elemanları tüm bireylerin çevreyi algılayabilmeleri ve kullanabilmeleri için son derece önemlidir.

Tüm bilgilendirme, yönlendirme ve uyarı işaret tabela ve panoları her tip kullanıcının okuyabileceği, algılayabileceği ve anlayabileceği tipte ve boyutta olmalıdır.

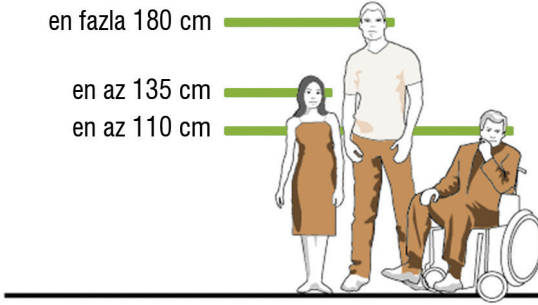
Ayrıca bilgilendirme ve yönlendirme tüm kullanıcıların algılayabilmesine yönelik olarak belirli bir mesafeden okunabilmeli ve bilgi verebilmelidir. Tabela ve panolar üzerinde yazı, şekil, Braille alfabesi, sesli ve ışıklı sistemler birlikte düşünülmelidir.

en fazla 180 cm

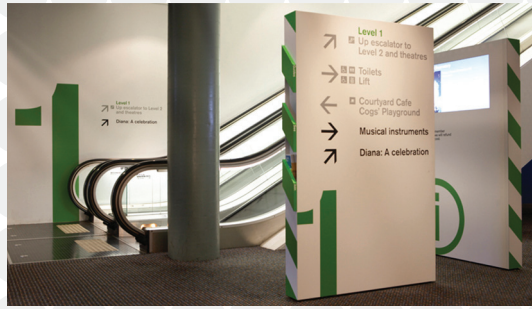
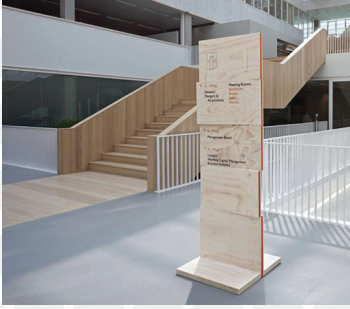
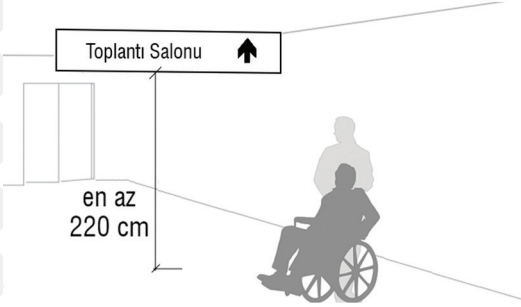
en az 135 cm

en az 110 cm

Sokak, cadde, durak gibi açık alanlarda bulunan kent/bölge/yerleşke haritaları, bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları uzaktan algılanabilir şekilde konumlandırılmalı, hava koşullarına dayanıklı malzemelerden ve çevrelerinden ayrılacak zıt renklerde tasarlanmalıdır. Bilgilendirme, yönlendirme ve harita yazıları Braille alfabesi, kabartmalı yazılar, şekil, sembol ve sesli uyarılarla desteklenmelidir.

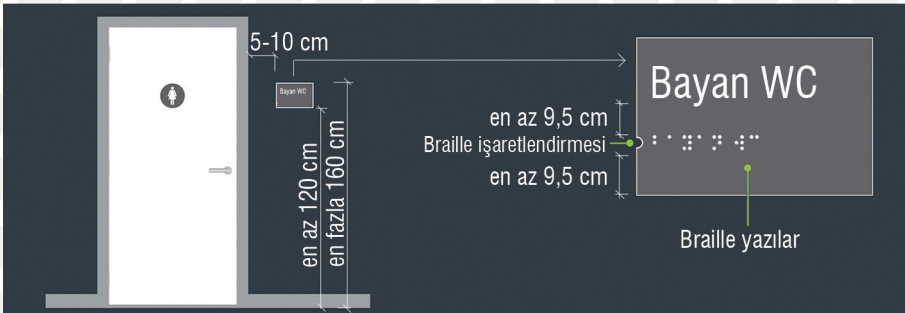
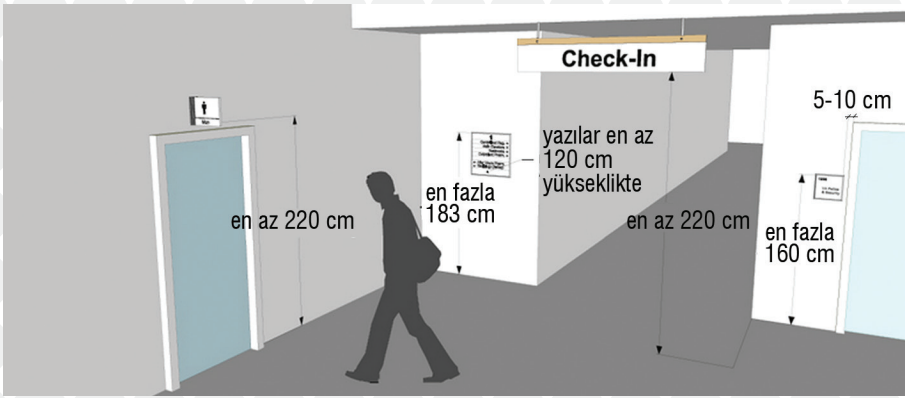
Dış mekanda bulunan tabela ve panolar farklı işlevlere göre çeşitli boyutlarda uygulanmalıdır. Bilgilendirme panoları ve elektronik bilgilendirme yüzeyleri farklı kullanıcıların göz hizaları ve uzanma mesafeleri düşünülerek boyutlandırılmalıdır. Tabelaların okunabilmesi için ideal yükseklik ise Zeminden 110-180 cm aralığıdır.

Yapılar içerisinde bulunan bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları tüm bireyler tarafından algılanabilir, okunabilir ve açıklayıcı olmalıdır. Yazılar, semboller ve Braille alfabesi ile desteklenmelidir. Tabelaların önünde görüşü ve elle okumayı engelleyici herhangi bir nesne bulunmamalıdır.

Yapıların ana girişlerinde, merdiven, asansör gibi katlar arası dolaşım noktalarını, wc, mutfak gibi servis alanlarını, acil çıkış ve kurtarma alanlarını gösteren yönlendirme ve bilgilendirme tabelaları bulunmalıdır. Ayrıca her katta kat numarası ve katta yer alan işlevleri anlatan bilgilendirmeler yer almalıdır.

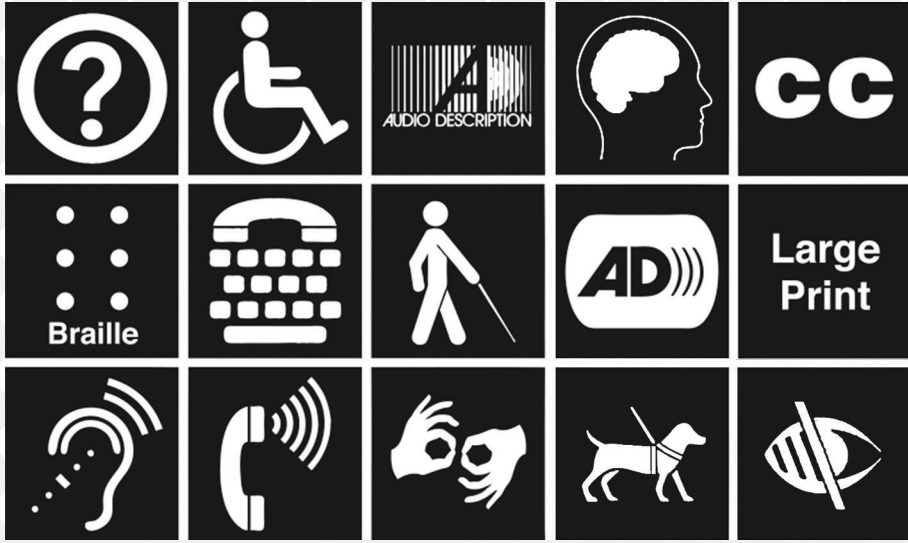
Tavandan Sarkan panoların alt kotu zeminden en az 220 cm yükseklikte olmalıdır. Duvardan çıkıntı yapan tabelalar için ise çıkıntılı nesneler ile aynı boyutlandırmalar geçerlidir.

Duvar üzerinde yer alan bilgilendirme panolarının zeminden yüksekliği en fazla 183 cm, üzerindeki yazılar ise en az 120 cm’de konumlandırılmalıdır.

Kapı yanlarına konumlandırılacak bilgilendirme tabelaları kapı kolu tarafına, kapı pervazından 5-10 cm ileriye ve zeminden 120-160 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir.

Kapı yanlarında bulunan tabelalarda yazıların en az 9,5 cm altında ve sola dayalı şekilde Braille alfabesi ile yazılmış (Grade 2) yazılar bulunmalıdır. Tabela kenarında Braille yazısının varlığına dair bir işaret olmalıdır.

Tabelalar üzerindeki yazı, sayı ve semboller görüş uzaklığına göre okunabilir şekilde ölçülendirilmelidir. Harf yüksekliği en az 1,5 cm olmalıdır. Öncelikli olarak ana girişler, asansör, merdiven ve rampalar, telefon, tuvalet ve acil kaçış alanları gibi noktalarda yazılar ile beraber uluslararası standartlara uygun piktogramlar ve semboller kullanılmalıdır. Piktogram yüksekliği en az 15 cm olmalı; yazı karakterleri ve braille, piktogram alanı dışına yerleştirilmelidir.

Tüm yazı, sayı ve semboller yer aldıkları panodan zıt renkte olmalıdır. Birbirinin üzerine bindiğinde okuma zoluğu yaratan yeşil ve kırmızı renkler gibi renk birleşimleri kullanılmamalıdır. Ayrıca tabela arka planı, yazı, sayı ve semboller parlamaya yapmamalıdır. Braille alfabesini bilmeyen görme engelliler için panolara kabartmalı harfler yerleştirilmelidir.

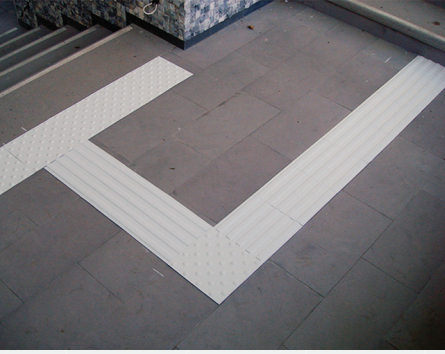
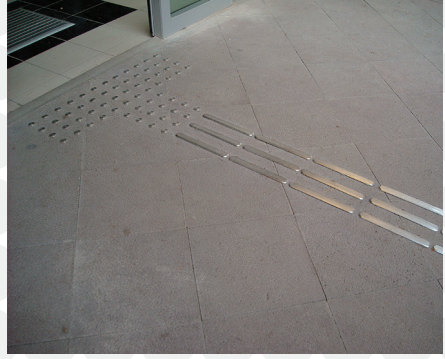
Kabartmalı hissedilebilir panolar zeminden 120-160 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir. Kabartma harfler 1,5-5,5 cm büyüklüğünde ve 0,1-0,15 cm kabartma yüksekliğinde olmalıdır. Elektronik bilgilendirme ekranları için aynı boyutlar geçerlidir ve ekranların yanında tamamlayıcı bir bilgilendirme ses sistemi bulunmalıdır.

Öncelikli olarak kamusal mekanlarda işitme engelli bireyler için tabela ve panolar gibi görsel yönlendirme ve bilgilendirmenin yanı sıra işitme cihazı kullanan bireylere yönelik olarak tasarlanmış indüksiyon döngü sistemleri kullanılmalıdır.

Bu sistem, ortamdaki arka plan seslerini ve çevresel gürültüyü yok ederek konuşmaların işitme cihazı kullanan bireye net bir şekilde aktarımını sağlar. Herhangi bir mekanda sistemin mevcut olduğu uluslararası indüksiyon döngü işareti ile tanımlanır.

İşitme engelli bireylerin bilgilendirilmesi ve yönlendirilebilmesi için görsel anons sistemleri, kulaklıklılı veya ahizeli yeniden yazılabilir sistemler, dudak okuma ve işaret dilini bilen personeller ise uygulanabilecek diğer yöntemlerdir.

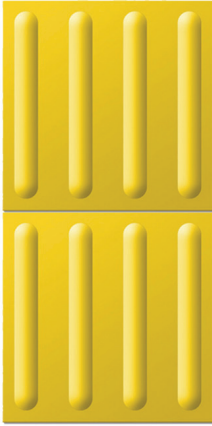

Görme engelli bireylerin yönlendirilmesi için açık alanlarda öncelikle toplu taşıma istasyon ve duraklarında, yaya geçit ve kaldırımlarında hissedilebilir yüzeylerin kullanılması zorunludur. Açık alanların yanı sıra yapı girişi ve çıkışlarında, asansör kapısı önlerinde, merdiven ve rampa başlangıç, bitiş noktalarında ve sahanlıklarında da hissedilebilir yüzeyler uygulanmalıdır.

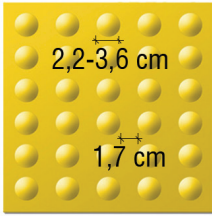
Hissedilebilir yüzeyler herhangi bir eleman ile engellenmemiş olmalı, hiçbir şekilde kesintiye uğramamalı ve uygulandığı zeminden ayırt edilecek şekilde zıt renklerden yapılmalıdır. Yüzeylerin yön değiştirdiği dönüş noktaları ve yaya geçidi gibi kesintiye uğradığı noktalar farklı dokudaki uyarıcılar ile tanımlanmalıdır.

DİPNOT

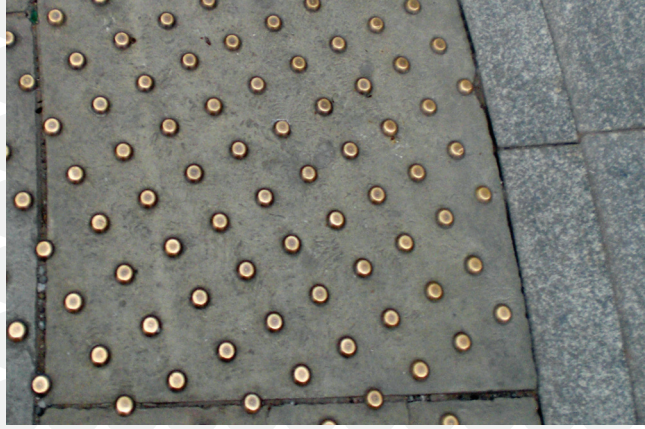
Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde bulunan hissedilebilir yüzey uygulamaları Prof. Dr. Meltem Yılmaz tarafından projelendirilmiştir. fotoğraflar: HÜ Beytepe Yerleşkesi, Meltem Yılmaz arşivi

kılavuz yol

uyarı yüzey

Hissedilebilir yüzeylerin dokusu görme engelli bireylerin takip yapabileceği şekilde ancak zemin malzemesi ile hemyüz ve diğer kullanıcıları ve tekerlekli sandalye geçişini engellemeyecek şekilde olmalıdır.

Kılavuz yollar uzun ince şeritlerle, dönüş ve uyarı alanları ise noktalı uyarıcı yüzeylerle tanımlanır. Kılavuz yolların dönüş noktalarında yer alan uyarıcı yüzeylerdeki kürelerin çapı 2,2-3,6 cm arasında, yüksekliği 0,5 cm olmalıdır. Tüm yüzeyin zeminden yüksekliği ise 0,8 cm'yi geçmemelidir. Yanyana yer alan kürelerin arasındaki boşluk 1,7 cm olmalı ya da kürelerin merkezlerinden alınan mesafe 4-6 cm arasında olmalıdır.

DİPNOT

ADA Standartları 705
Kings Meydanı, New York,

fotoğraflar: Liverpool ve Tokyo Metrosu kılavuz yolları, Meltem Yılmaz arşivi

Acil durum alarmları işitilebilir, görülebilir, hissedilebilir ve diğer yardımcı tüm alarmları kapsar. Alarmlar kamusal mekanlarda, yapıların ortak mekanlarında, giriş ve çıkışlarında, tuvalet ve düşey dolaşım alanlarında yer almalı ve bina mekanik ve elektrik sistemleri ile bütünleşik olmalıdır.

İşitilebilir alarmlar az işiten bireylerin de duyabileceği şekilde en az 15 desibellik ya da 30 saniye boyunca 5 desibellik ses vermelidir. Alarm sinyallerinde ses seviyeleri 120 desibeli geçmemelidir.

Titreşimli alarmlar mekanik bir enerjiyi vücuda vererek bireyi uyarmaktadır. Titreşim, görme ve işitme engellileri ve uyuyanları harekete geçirecek şekilde tasarlanmalıdır.

Görülebilir alarmlar 15 metrede bir, zeminden 203 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir. Kamusal alanlar, konferans salonu, alışveriş merkezi, amfi gibi büyük ölçekli mekanlarda alarmlar 30 metrede bir uygulanabilir. Görsel uyarıların parlama miktarı, cinsi ve tüm nitelikleri işitme engelli ya da uyuyan bireyleri harekete geçirecek şekilde, uyarı rengi net, beyaz renkte, ışık darbe süresi 0,2 saniye, %40 döngüyle ve 75 candela gücünde yanan ksenon (xenon) lamba ile yapılmalıdır.

KENT DONATILARI

**ATM VE BİLET MAKİNELERİ
TELEFONLAR
ÇEŞMELER
ARAÇ PARK, ÇÖP VE POSTA KUTULARI
SABİT OTURMALAR VE BANKLAR
PIKNİK MASALARI**

KENT DONATILARI

Kent donatıları oturma elemanları, aydınlatma direkleri, telefon kulüpleri, banka ATM'leri, satış büfeleri, çeşmeler, çöp ve posta kutuları olarak tanımlanabilir.

Tüm kentte bulunan donatılar yaya hareketini engellemeyecek şekilde yerleştirilmelidir. Donatıların köşeleri yuvarlatılmış olmalıdır. Tüm parçaları ile beraber donatılar, hava koşullarından etkilenmeyecek ve kullanımı zorlaştırmayacak (ısınma gibi) malzemelerden yapılmalıdır.

Donatıların çevresi görme engelli bireyleri uyarmak amacı ile hissedilebilir yüzeylerle kaplanmalıdır.

DİPNOT

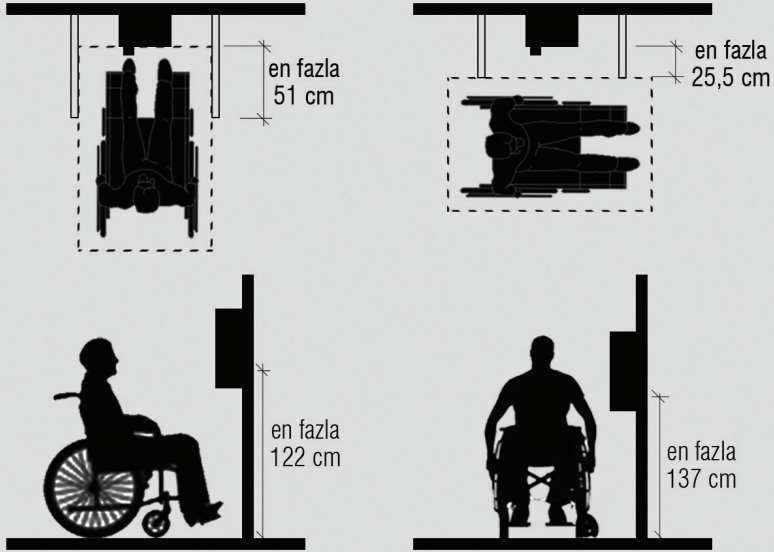
TS 12576 Şehir İçi Yollar-Engelli ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemlerin Tasarım Kuralları
news.nationalpost.com

DERİNLİK (cm)	YÜKSEKLİK (cm)
25,5	137
28	136
30,5	134,5
33	133,5
35,5	131
38	129,5
40,5	128,5
43	127
45,5	125,5
48,5	124,5
51	123
53,5	120,5
56	119,5
58,5	118
61	117

Banka ATM ve bilet makineleri önünde tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımı için gereken park alanı boyutları herhangi bir fiziksel engel ile engellenmemiş olmalıdır. Makinelerin tüm işlem parçaları ve çöp kutusu, uzanma mesafeleri içerisinde yer almalıdır.

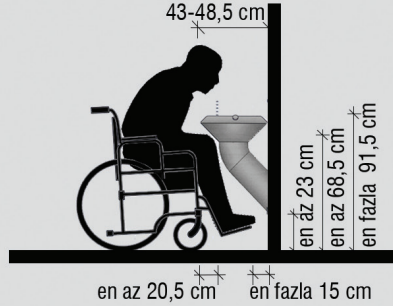
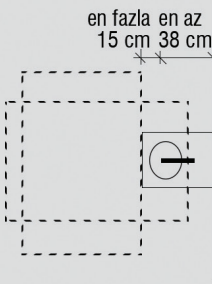
Makinelere ulaşımın yandan sağlandığı durumlarda makine derinliği 25,5 - 61 cm aralığında, yüksekliği ise zeminden en az 117 cm, en fazla 137 cm olmalıdır. Farklı derinlik/yükseklik boyutları ilişkisi yukarıdaki tabloda belirtilmiştir. Makineler ve işletilebilir tüm parçaları dış etkenlerden etkilenmeyecek ve kullanımı zorlaştırmayacak malzemelerden yapılmalıdır.

Kamusal mekanlarda yer alan, halkın kullanımına açık tüm telefonlar tekerlekli sandalye kullanan, az işiten veya görme engelli bireylerin kullanımına uygun olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için telefonlara önden ve yandan yaklaşımda sandalyenin park edebilmesi için gerekli olan alan herhangi bir şekilde engellenmemiş olarak boş bırakılmalıdır.

Yarı açık telefonlarda telefon yüzeyi ve kabin bitişi arasındaki mesafe önden yaklaşımlarda en fazla 51 cm, yandan yaklaşımlarda ise en fazla 25,5 cm olmalıdır. Telefonun tüm işletilebilir parçalarının zeminden yüksekliği önden yaklaşımda en fazla 122 cm, yandan yaklaşımda ise en fazla 137 cm olmalıdır. Telefon kordonunun uzunluğu ise en az 75 cm olmalıdır. Görme engelli bireyler için telefon tuşlarında kabartmalı rakamlar bulunmalıdır.

İşitme engelli ya da az işiten bireyler için telefonlarda metin telefonu (TTY) modunun bulunması gerekir. TTY klavyesinin zeminden yüksekliği en az 86,5 cm olmalıdır.

Tekerlekli sandalyenin çeşmelere önden ve yandan yaklaşabilmesi için çeşmelerin önünde gerekli park alanı boş bırakılmalıdır. Musluk çeşme önünden en fazla 15 cm geriye, çeşmeyi ayakta tutan düşey destekten en az 38 cm öne yerleştirilmelidir. Su musluktan yukarı doğru en az 10 cm fışkırmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullanıcısının çeşmeyi önden kullanabilmesi için çeşme altında bireyin dizi ve ayağının girebileceği boşluklar yer almalıdır. Boşlukların boyutları yukarıdaki çizimde belirtilmiştir.

Çeşmeyi kullanan bireylerin ayakta durması halinde musluğun zeminden yüksekliği 96 - 110 cm aralığında olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanıcısı için ise musluk zeminden en fazla 91,5 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir.

KENT DONATILARI

ARAÇ, PARK, ÇÖP VE POSTA KUTULARI

Otomatik araç park makineleri, çöp ve posta kutuları yaya dolaşımını ve tekerlekli sandalye manevrasını engellemeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

Makine ve kutuların işletilebilir tüm parçaları tekerlekli sandalye kullanıcısının önden ve yandan uzanma mesafeleri içerisinde yer almalıdır. Kullanım kolaylığı açısından işletilebilir parçaların yerleştirilmesi için en uygun mesafe zeminden 90 - 120 cm yükseklik aralığıdır.

Çöp ve posta kutularının az gören bireyler tarafından kolay algılanabilmesi için bulundukları çevreden zıt renklerde tasarlanmaları gerekmektedir.

DİPNOT

BM, Accessibility for the Disabled A Design Manual for a Barrier Free Environment, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development, 2004.
www.molok.com, www.dailymail.co.uk, homesuite.info, www.archiprod.com

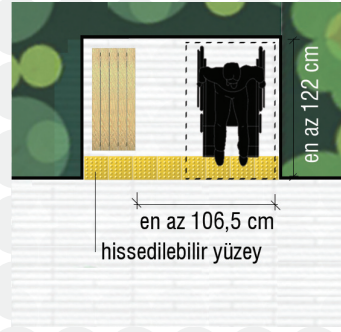
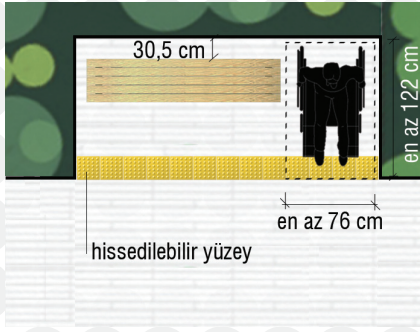
Dış mekanlarda kullanılacak oturma elemanları ve banklar yaya geçişini engellemeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

Rahat kullanım için sabit oturma elemanlarının ve bankların oturma yüzeylerinin derinliği 51-61 cm aralığında, zeminden yüksekliği 43-48,5 cm aralığında, sırt yüksekliği ise oturma yüzeyinden 45,5-51 cm yükseklik aralığında olmalıdır.

Sabit oturma elemanlarının ve bankların oturma yüzeylerinin malzemesi dış hava şartlarına dayanıklı, su emmeyecek ve ıslandığında kaymayacak malzemelerden yapılmalıdır.

KENT DONATILARI

SABİT OTURMALAR VE BANKLAR

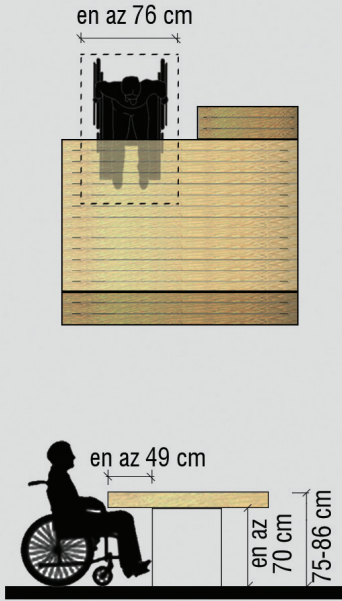

Yaya yolları güzergahında bir niş içerisinde yerleştirilmiş banklar ve bankların yanında tekerlekli sandalyenin girebileceği bir alan tasarlanmalıdır. Tekerlekli sandalye bankın yanına yerleşecek ise en az tekerlekli sandalye park alanı boyutları (76 x 122 cm) kadar bir boşluk bırakılmalıdır. Yanyana oturma düzeninde bankta oturan birey ile tekerlekli sandalye kullanıcısının omuzları aynı hizaya gelmelidir. Bu nedenle tekerlekli sandalye park alanı, bankın sırt hizasından 30,5 cm geriden başlamalıdır. Bank ve tekerlekli sandalyenin yerleşeceği alan karşılıklı ise boşluk en az 106,5 x 122 cm olmalıdır.

Oturma elemanını tanımlamak amacı ile nişin başladığı noktaya genişliği 60 cm olan uyarıcı yüzey uygulanmalıdır.

DİPNOT

ADA Standartları 4.32
www.lakewood.org

Kamusal alanlarda kullanılan piknik masaları gibi masa ve sabit oturma'nın bir arada kullanıldığı durumlarda, tekerlekli sandalye kullanıcısının da masayı kullanabilmesi için belli noktalarda oturma elemanlarında en az 76 cm genişliğinde bir boşluk bırakılmalıdır.

Tekerlekli sandalyenin masaya yaklaşabilmesi ve masa yüzeyi altına girebilmesi için masa altında zeminden en az 70 cm yüksekliğinde ve en az 49 cm derinliğinde bir boşluk bulunmalıdır.

Masa yüzeyinin zeminden yüksekliği ise 75-86 cm aralığında olmalıdır.

İÇ MEKANLAR

**DOLAŞIM
AKUSTİK VE IŞIK
KAPILAR
PENCERELER
ODALAR
OTURMA DÜZENLERİ
DEPOLAMA ÜNİTELERİ
MUTFAKLAR
ISLAK HACIMLER
TUVALET KABİNLERİ
KLOZETLER
PISUVARLAR
LAYABOLAR
KUVETLER
DUŞLAR**

İç mekanlarda yer alan tüm işlevler ulaşılabilir güzergah üzerinde olmalıdır. Her mekana ulaşım yönlendirme tabelaları, sesli ve görsel uyarılarla desteklenmelidir. Görme engelli bireyler, tüm geçiş yollarında, kılavuz yollar ile yönlendirilmelidir. Geçiş yollarının sınırlarında sürekli bir bordür ile kenar uygulanırsa görme engelli bireyler kılavuz yollarının olmadığı yollarda da ulaşım sağlayabilirler.

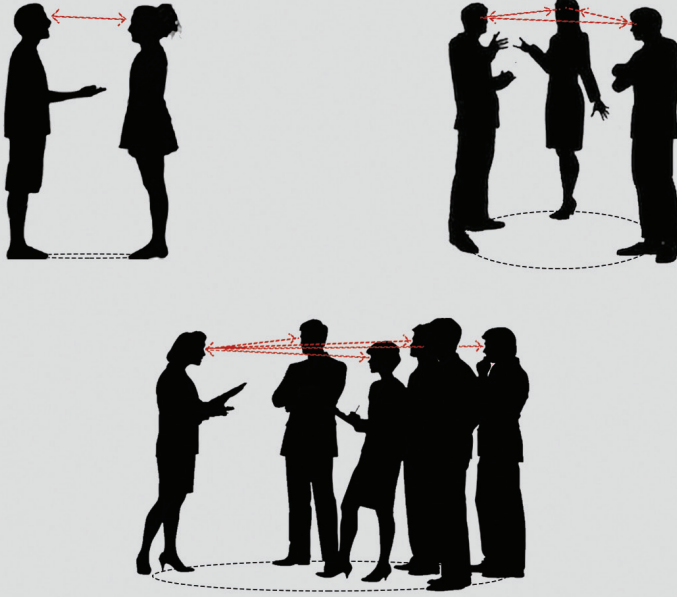
Mekanları oluşturan yapı elemanlarının yönü ve rengi görme engelli bireylerin mekanı kolayca kullanabilmesi için oldukça önemlidir. Mekan içerisinde yer alan kolonlar ya da birbirlerine çok yakın paralel devam eden yüzeyler, az gören bireylere kolaylık sağlayabilmek için yer aldıkları mekanın yüzey renklerinden zıt renklerde olmalıdır.

İç mekanda kullanılan her türlü cam yüzey üzerine tüm kullanıcıların güvenliği için uygun uyarı işaretleri yapılmalıdır.

İşitme engelli bireylerin iç mekanları rahat algılayabilmeleri ve kolay kullanabilmeleri için mekanlar arası sınırlarda saydam yüzeyler olmalıdır. Mekanların birbiri ile olan ilişkileri bu saydam yüzeyler boyunca hem düşeyde (1) hem de yatayda (2) sağlanır ise işitme engelli birey mekan içerisinde kendini daha kolay konumlandırabilmektedir.

İç mekanlar içerisindeki dönüşlerde işitme engelliler için tehlike yaratacak durumlar oluşabilir. Bu tehlikeyi önlemek adına iç mekanlardaki duvar dönüşlerinde 90 derecelik keskin açılar yerine yuvarlatılmış köşeler kullanılmalıdır. Ayrıca tüm mekanlardaki bilgilendirmeler yönlendirme tabelaları ve görsel uyarılarla desteklenmelidir.

İç mekanlarda ses ve ışık kontrolünün sağlanması farklı derecelerde işitme ve görme kaybı olan bireyler için oldukça önemlidir.

İşitme cihazı kullanan bireyler için gürültü kontrolünün önlenmesi ses dalgalarını toplayan indüksiyon döngü sisteminin iç mekanlara yerleştirilmesi ile çözülebilir. Bu sistem iç mekanlarda donatı altına ya da duvar üzerine yerleştirilebilir.

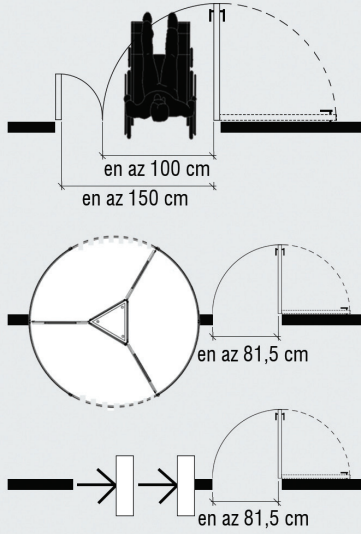
Tamamen duyma kaybı olan bireyler ise görsel iletişim kurarlar. Bu nedenle iç mekanların aydınlatma seviyeleri tüm mekanı, donatıları ve diğer bireyleri görülebilir hale getirmelidir. Ayrıca, işitme engellilerin iç mekanlarda kendilerini konumlandırabilmeleri ve mekan geçişlerini kavrayabilmeleri için mekanlar arası saydam yüzeyler uygulanarak mekan ilişkilerini tariflenmeli ve görsel algı sağlanmalıdır.

İşitme engelli bireylerin, karşılarındaki konuşmacıyı (işaret dili kullanan konuşmacı ya da engelli bireyin dudak okuyabilmesi için) görebilmeleri için iç mekanların aydınlatması büyük önem taşımaktadır.

Konuşmacının arkasında kuvvetli bir ışık kaynağı bulunmamalıdır. Arkada pencere açıklığının bulunduğu ya da arka yüzeyin yapay aydınlatma ile aydınlatıldığı durumlarda konuşmacının net olarak görülmesi zorlaşmaktadır. Konuşmacıyı odak haline getirebilecek, yalın biçimde ve nötr renkler ile tasarlanmış arka yüzey, tüm izleyicilerin görüş kalitesini artırmaktadır.

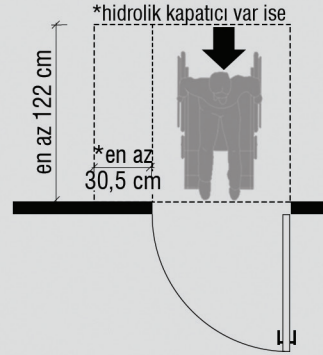
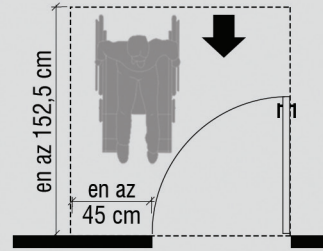
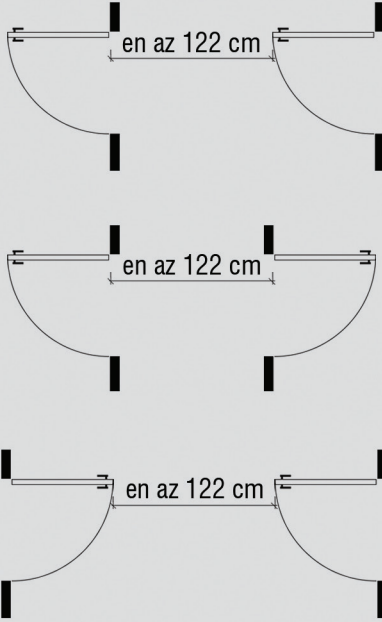
İşaret dili kullanan konuşmacının arkasında bulunan yüzeyin ayna olması durumunda işitme engelli bireyler konuşmacının hareketlerini farklı açılardan görebilirler. Ayakta duran konuşmacı için bu aynanın zeminden 90 cm yükseklikten başlaması yeterlidir.

Kapılar tüm kullanıcılar tarafından kolay açılabilir ve eşiksiz olmalıdır. Ana bina girişlerinde ve yangın merdivenlerine açılan kapıların temiz genişliği en az 150 cm, kapılar çift kanatlı ise kanatlardan birinin temiz genişliği en az 100 cm ve engelli bireylerin geçişini sağlayabilecek nitelikte olmalıdır. Çoğunlukla bina ana giriş kapılarında uygulanan dönen kapılar ya da turnikelerin hemen yanına engelli bireylerin geçişi için bir kapı daha düşünülmelidir. Bu kapının temiz genişliği en az 81,5 cm olmalıdır.

Yapılardaki tüm kapıların temiz genişliği, tekerlekli sandalye kullanıcısının geçişi düşünülerek en az 81,5 cm, kapı yüksekliği ise en az 210 cm olmalıdır.

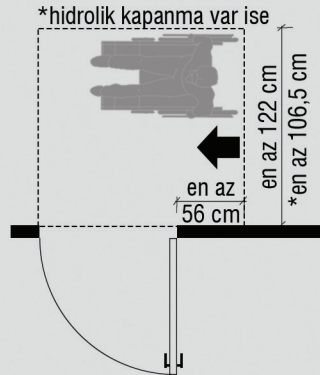
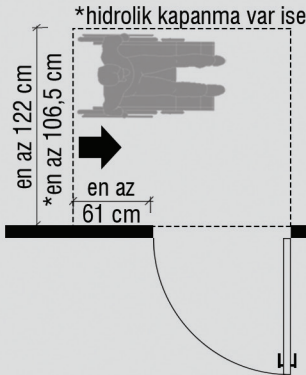
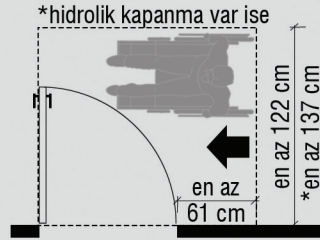
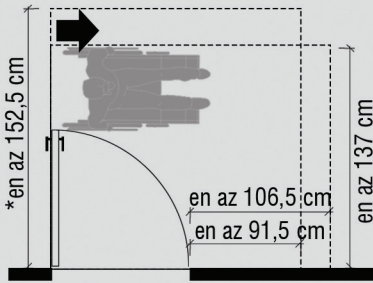
Kapı kolları uzun ve kıvrık uçlu olmalıdır. Uzun kapı kollarını elleri olmayan kişiler dirseklerini kullanarak açabilmektedirler. Döner kapı kolları kavrama güçlüğü yaratabildiği için tercih edilmemelidir. Kapı kolları yerden 90-140 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir. Kapılara yaklaşma mesafesi sınırlı ise yükseklik 100 cm'yi geçmemelidir.

Menteşeli kapılarda art arda iki kapının uygulandığı yerlerde kapıların açılma yönüne göre duvarlar arası ya da kapılar 90 derece açıldıktan sonra iki kapı arasında en az 122 cm boşluk olmalıdır.

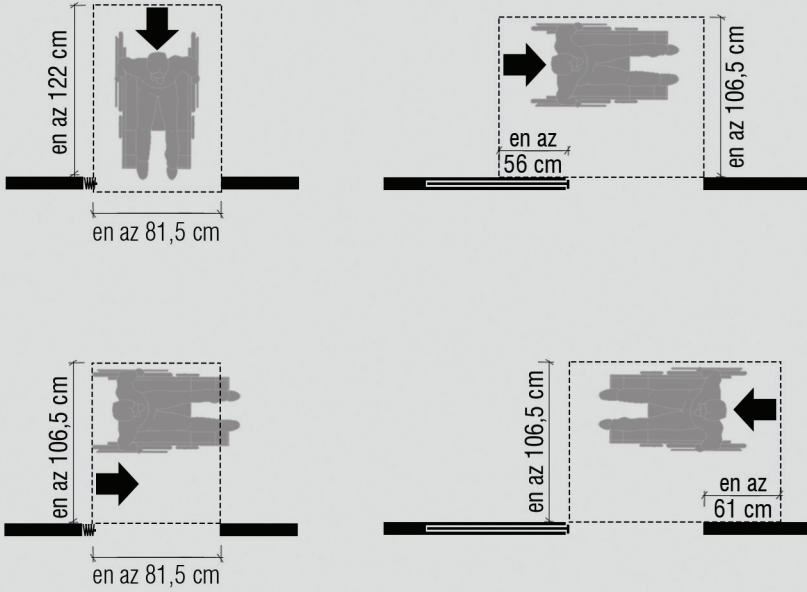
Tek olarak kullanılmış menteşeli kapıların kullanımında tekerlekli sandalye kullanıcısının önden ve yandan yaklaşımına göre kapı önünde bırakılacak boşluğun boyutları değişmektedir.

Önden yaklaşımda, kapının açılış yönüne ve hidrolik kapama bulunmasına göre kapı önünde boş bırakılması gereken alanların boyutları birbirinden farklıdır ve yukarıdaki çizimde gösterildiği şekildedir.

Menteşeli kapılara soldan yaklaşımda, kapı çekme yönünde iken bırakılacak boşluk boyutu, en az 91,5 x 152,5 cm ya da 106,5 x 137 cm aralığında olmalıdır. Soldan yaklaşımda kapı itme yönünde iken boşluk, kapı yanından en az 61 x 106,5 cm boyutlarında olmalıdır. Hidrolik kapı kapanmanın olduğu durumlarda boşluk eni en az 122 cm yapılabilir.

Menteşeli kapılara sağdan yaklaşımda ise kapı çekme yönünde iken boşluk en az 61 x 122 cm, hidrolik kapanma var ise boşluk eni 137 cm boyutlarında olmalıdır. Kapı itme yönünde iken sağdan yaklaşımlarda boyutlar en az 56 x 122 cm olarak değişmektedir. Hidrolik kapanmada boşluk eni en az 106,5 cm'e indirilebilir.

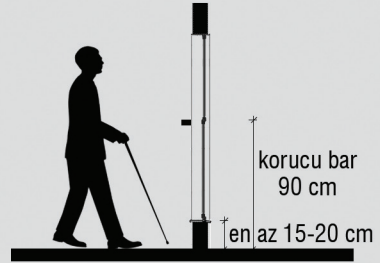

Katlamalı kapılara karşıdan yaklaşımda kapı önlerinde en az 81,5 x 122 cm, yandan yaklaşımda ise en az 81,5 x 106,5 cm boyutlarda boşluk bırakılmalıdır.

Sürgü kapılara önden yaklaşımda boşluk boyutları katlamalı kapılar ile aynıdır. Soldan ve sağdan yaklaşımlarda ise boyutlar büyümektedir.

Soldan sürgülü kapılara soldan yaklaşırken kapı çekme yönünde ise bırakılacak boşluk boyutu kapı yanından ölçülerle en az 56 x 106,5 cm olmalıdır.

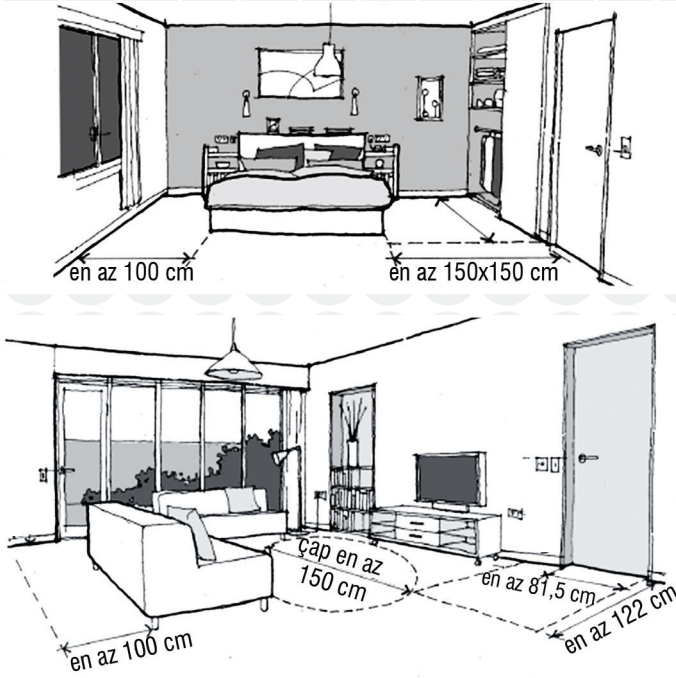
Sürgülü kapılara sağdan yaklaşımda ise kapı itme yönünde iken boşluk en az 61 x 106,5 cm olmalıdır.

Pencerelerin işletilebilir kolları ya da açma kapama aparatları tüm kullanıcılar tarafından rahatça açılıp kapanabilir olmalıdır. Açma kapama kollarının zeminden yüksekliği 90-110 cm aralığında olmalıdır.

Pencereler tekerlekli sandalye kullanıcısının görüşü düşünülerek tasarlanmalıdır. Bu doğrultuda pencere altı parapet duvarı zeminden en fazla 80 cm yükseklikte olmalıdır.

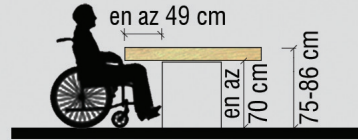
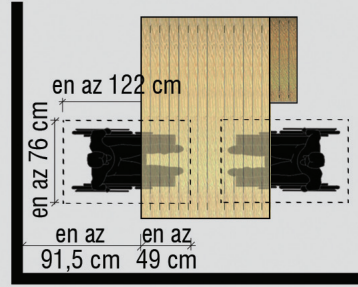
Görme engelli bireyler için pencere altı parapet duvarı en az 15-20 cm yükseklik aralığında olmalıdır. Ayrıca pencerelerin önüne, zeminden 90 cm yüksekliğe koruyucu barlar yerleştirilmelidir.

Tüm odalar ve işlev mekanları ulaşılabilir güzergah üzerinde olmalıdır. Oda giriş kapıları tekerlekli sandalyenin geçebilmesine olanak vermelidir. Odalar içerisinde bulunan tüm sabit ve hareketli donatılar tekerlekli sandalye kullanıcısının geçişine ve dolaşımına izin verebilecek şekilde yerleştirilmelidir.

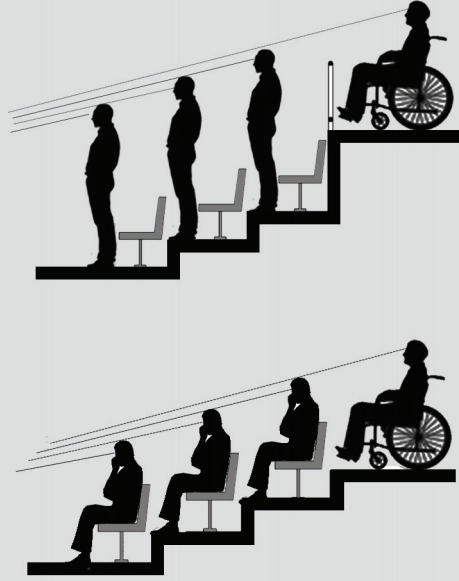
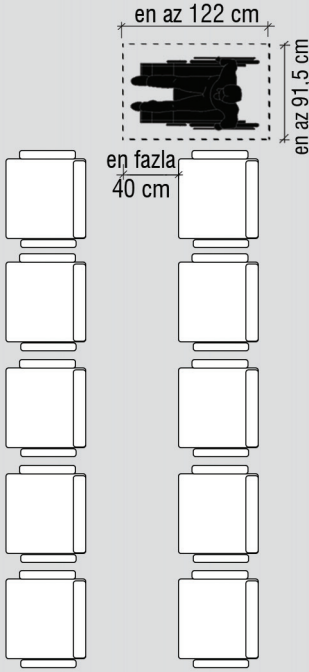
Tekerlekli sandalye kullanıcısının koltuk, yatak gibi mobilyalara geçişinin sağlanabilmesi için bu tip mobilyalar etrafında en az 150 x 150 cm boyutlarında ya da çapı en az 150 cm olan bir daire şeklinde boş bir manevra alanı bırakılmalıdır.

Koltuk ve yataklar zeminden 45-50 cm yükseklik aralığında olmalıdır. Odalarda yer alacak tüm mobilyalar tekerlekli sandalye kullanıcısının önden ve yandan yaklaşım mesafeleri içerisinde olmalıdır ya da hareketli mekanizmalar ile bu mesafeler içerisine çekilebilmelidir.

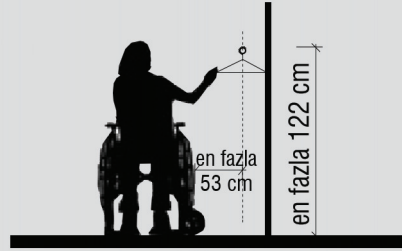
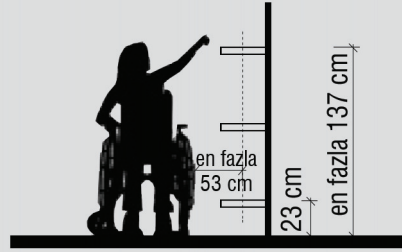
Masa ve sandalye kullanılan oturma düzenlerinde (yemek masası, çalışma masası gibi) masayı tekerlekli sandalye kullanan bireylerin de kullanacağı öngörülerek tasarım yapılmalıdır. Tekerlekli sandalyeli bireyin masaya yerleşebilmesi için masa altında en az 76 x 49 cm boyutlarında ve en az 70 cm yüksekliğinde boş bir alan bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalyenin en az 76 x 122 cm boyutlarındaki park alanı bu boş alan ile çakışabilir.

Tekerlekli sandalyenin yerleşeceği boş alanın arkasında herhangi sınırlayıcı bir eleman var ise masa ile bu eleman arasında en az 91,5 cm mesafe olmalıdır. Masa yüzeyinin zeminden yüksekliği 75-86 cm aralığında olmalıdır. Kütüphane gibi çalışma alanlarında üzerinde priz olan masalar işaretlenmelidir.

Tribün oturma düzeninde, tüm izleyicilerin etkinliği oturarak ya da ayakta izlediği durumlarda tekerlekli sandalye kullanan bireyin performansın gerçekleştiği alanı (sahneyi ya da perdeyi) önünde oturan kişilerin kafasının üzerinden ya da omuzlarının üzerinden/kafalarının arasından görebilmesi gerekir.

Etkinlik alanında, tekerlekli sandalyenin yerleşeceği noktalar işaretlenmeli ve herhangi bir şekilde engellenmemiş olmalıdır. Dolaşım alanlarını ve diğer izleyicilerin ulaşımını engellemek adına tekerlekli sandalye alanı yanında yer aldığı oturmalarından en fazla 40 cm öne doğru çıkabilir. Büyük ölçekli salonlarda tekerlekli sandalye için ayrılacak alan adedi, toplam oturma birimlerinin 1/200'ü kadar olmalıdır.

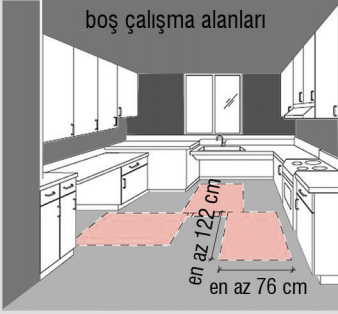

Tüm sabit depolama üniteleri (dolap, raf, gardırop, çekmece gibi) tekerlekli sandalye kullanıcısının ön ve yan uzanma mesafeleri içerisinde yer almalıdır. Depolama üniteleri önünde en az 76 x 122 cm boyutlarında boş bir alan bırakılmalıdır.

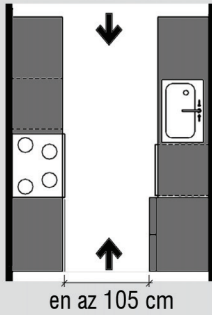
Açık raflara ya da elbise askılıklarına yandan ulaşabilmek için tekerlekli sandalye ile donatının tam orta aksı arasında en fazla 53 cm mesafe olmalıdır.

Depolama ünitelerinde raflar ya da tüm dolap hareketli tasarlanabilir. Raflar ya da dolaplar öne-geriye ya da yukarı-aşağı hareket ederek tekerlekli sandalyeli bireyin uzanma mesafeleri içerisine getirilebilir.

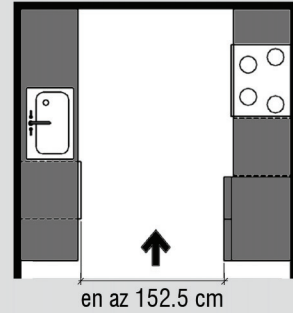
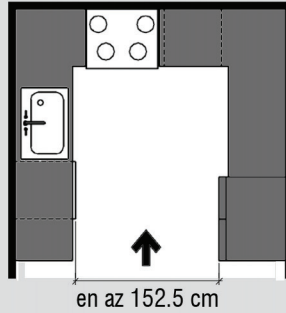
Depolama ünitelerinin kapakları kolayca kavranabilen, sıkı çevirme ya da döndürme hareketi yapmadan tek elle kapanıp açılabilen şekilde tasarlanmalıdır.

koridor tipi mutfak

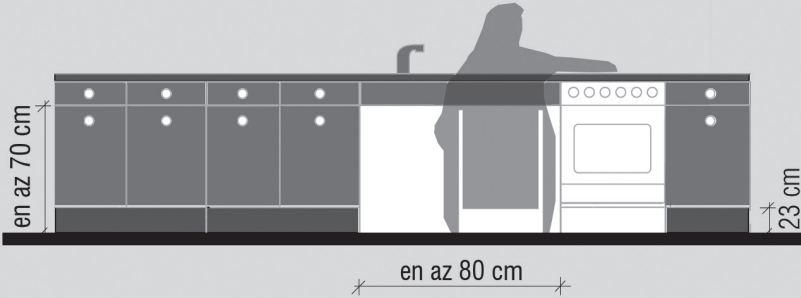
dönüş gerektiren mutfaklar

Mutfaklar ulaşılabilir bir güzergah üzerinde olmalıdır. Mutfak içerisinde tekerlekli sandalye kullanıcısı tüm donanımına önden veya yandan yaklaşabilmeli ve donanımı kullanabilmelidir. Bu nedenle donanımlar önünde en az 76 x 122 cm ölçülerinde boş çalışma alanları bulunmalıdır. Bu çalışma alanları kesişerek birbirleri üzerine gelebilir.

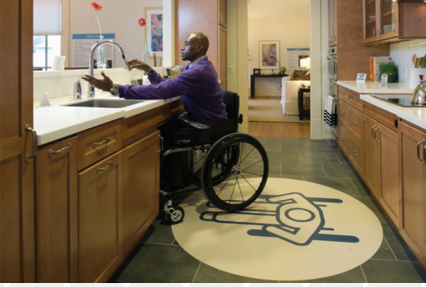
Mutfak içinde tekerlekli sandalyenin manevra yapabilmesi için en az 150 x 150 cm ölçülerinde ya da 150 cm çapında boş bir alan bırakılmalıdır.

Mutfak tiplerine göre tezgah önü geçiş mesafesi farklılıklar göstermektedir. Koridor tipi mutfaklarda geçiş mesafesi en az 105 cm, dönüş gerektiren mutfaklarda ise en az 152,5 cm olmalıdır.

Çalışma tezgahı, eviye ve ocak altına tekerlekli sandalyenin girebileceği boşluklar yapılmalıdır. Bu boşluk en az 80 x 49 cm boyutlarında ve zeminden en az 70 cm yüksekliğinde olmalıdır. Tezgah yüksekliği ise zeminden en fazla 86,5 cm olmalıdır. Tezgahın hareketli olduğu durumlarda tezgah yüzeyi 75-91,5 cm aralığında oynatabilmelidir.

Tezgah üstü dolaplar tekerlekli sandalye kullanıcısının uzanma mesafeleri içerisinde yer almalıdır. Üst dolaplar ya da dolap içleri, asansör mekanizması ile uzanma mesafeleri içerisine hareket ettirilebilir. Alt dolaplar tekerlekli sandalye kullanıcısının dönüşü sırasında ayağının geçişine olanak sağlayacak şekilde zeminden 23 cm yükseltilebilir.

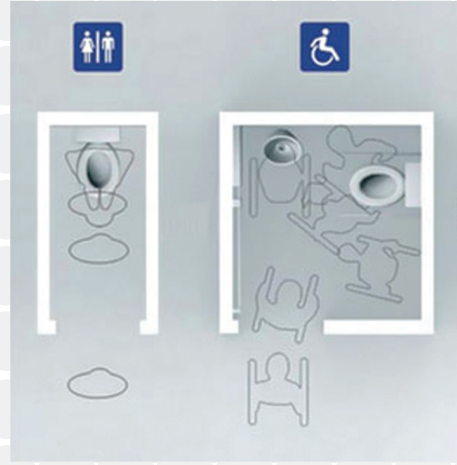

Mutfakta yer alan donanım, makine ve aletler köşelere yerleştirilmemelidir. Köşe ile donanım arasında en az 30 cm mesafe bırakılmalıdır.

Eviye altında genişliği en az 80 cm, derinliği ise en az 49 cm olan boş çalışma alanı yer almalıdır. Eviye çukuru en fazla 16,5 cm olmalıdır. Eviye altında yer alan su tesisatı, sıcak ve soğuk su boruları kullanıcıyı rahatsız etmemeli, borular yalıtılmalı ya da kaplanmalıdır. Ayrıca, muslukta hareketli ve elle kullanılabilir parçaların bulunması kullanımı kolaylaştırmaktadır.

Fırınların yanında tezgah altı boş çalışma alanı yer almalıdır. Fırının tüm işletilebilir parçaları ön yüzeyde yer almalıdır. Kapağın yana doğru açılması halinde açma-kapama kolu, boş çalışma alanı tarafında bulunmalıdır.

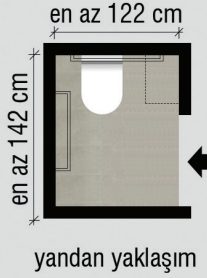
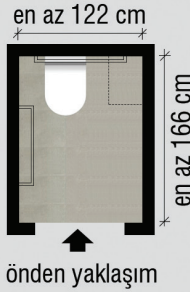
Buzdolabının kontrol düğmeleri zeminden en fazla 137 cm yükseklikte konumlandırılmış olmalıdır.

Islak hacimler, diğer tüm işlev mekanları gibi ulaşılabilir bir güzergah üzerinde yer almalıdır. Çalışma yapıları, ofisler ve yurtlar gibi çoklu kullanıcının bulunduğu binalarda en fazla 25 kişide; kamusal yapılarda ise en fazla 50 kişide bir erkek ve bir kadın tuvaleti yapılmalıdır. Aynı zamanda engelli bireylerin kullanımı için en az bir erkek ve bir kadın tuvaleti tasarlanmalıdır. Yine çoklu kullanıcı için tasarlanan büyük tuvaletlerde yerde kılavuz yollar, tuvalet kapısı önünde ise zeminde uyarıcı yüzey uygulanmalıdır.

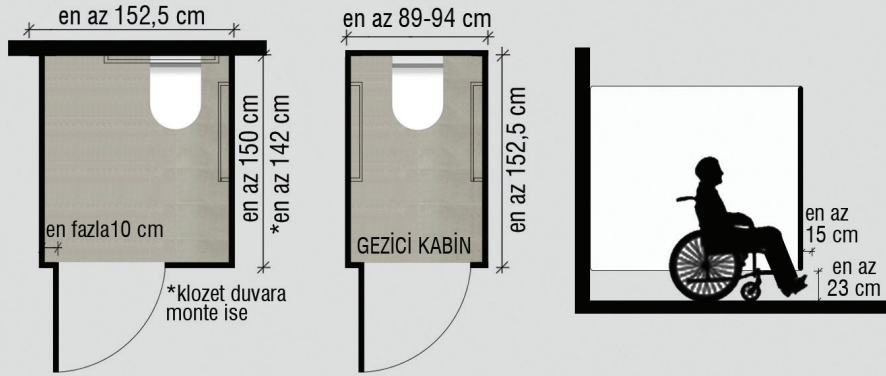
Islak hacimlerin içerisinde tekerlekli sandalyenin manevra yapabilmesi için en az 150 x 150 cm alanında ya da 150 cm çapında boş bir alan bırakılmalıdır. Islak hacimde yer alan her donatı önünde en az 76 x 122 cm boyutlarında boş bir çalışma alanı olmalıdır. Bu alanlar birbirleri ile örtüşebilirler.

Zeminlerde seviye farkı yapılmamalıdır (en fazla 6 mm olan seviye farkları yapılabilir, ancak tavsiye edilmez). Ancak mekan girişinde su birikmesini önleyecek şekilde zemin tesviyelendirilmelidir. Zemin döşemesi ıslak ve kuru her durumda kaymayacak malzemelerden yapılmalıdır. Kamu kullanımına açık ıslak hacimlerde acil durumlarda kullanılmak üzere mekanın farklı noktalarından ulaşılabilir şekilde acil durum uyarı aparatı yerleştirilmelidir.

Tuvaletlerde kapıların dışa açılması, tuvalet içinde hareket edilebilmesi ve manevra yapılabilmesi için avantaj oluşturmaktadır. Tuvaletlerde kapının önde ve yanda yer almasına göre en az mekan boyutları değişmektedir. Önden yaklaşımda tuvalet boyutları en az 122 x 166 cm, yandan yaklaşımda en az 122 x 142 cm, aynı anda önden ve yandan yaklaşımın olduğu durumlarda ise en az 152,5 x 142 cm olmalıdır.

Banyolarda ise plan düzenlemesi tekerlekli sandalye kullanıcısının yıkanma donanımına doğrudan ulaşımına göre yapılmalıdır. Banyolarda yıkanma donanımı olarak küvet yerine duş tercih edilmelidir. Duş ile zemin arasında seviye farkı olmaması tercih edilir.

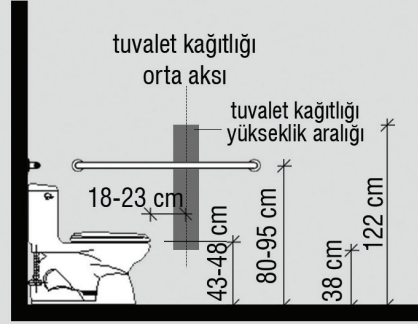
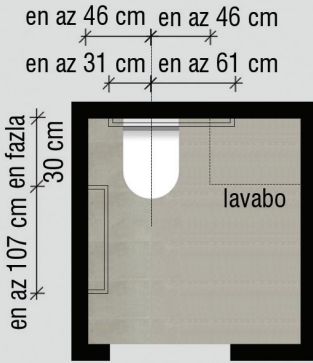

Tuvalet kabinleri ulaşılabilir bir güzergah üzerinde yer almalıdır. Tekerlekli sandalye kullanan bireyler için tasarlanan tuvalet kabinlerinin boyutları klozetin duvara ya da zemine monte edilme şekline göre değişmektedir. Duvara monte edilmiş klozetli kabinlerde boyutlar en az 152,5 x 142 cm, zemine monte edilmiş klozetli kabinlerde ise en az 152,5 x 150 cm olmalıdır. Gezici tuvalet kabinlerinde ise kabin eni 89-94 cm aralığında, boyu ise en az 152,5 cm olmalıdır.

Kabinlerin kapıları dışarı doğru açılmalı ve kendi kendine kapanabilir olmalıdır. Kapılar klozete en uzak noktada ve bulunduğu duvarın yan duvarından en fazla 10 cm ötede yer almalıdır.

Kabinlerin ön yüzeyinin ve en az bir yan yüzeyinin zemine birleştiği yerlerde tekerlekli sandalye kullanıcısının ayağının yerleşebilmesi için en az 23 cm boşluk bulunmalıdır. Boşlukların yer aldığı yüzeylerin en az 15 cm önünde herhangi bir engelleyici bulunmamalıdır.

Kabin içerisinde, klozetlerin etrafında yer alacak şekilde tutamak çubukları uygulanmalıdır (detaylı bilgi için KLOZETLER bölümüne bakınız). Gezici kabinlerde ise iki yan duvarda tutamak çubukları tasarlanmalıdır. Kabin aydınlatma düğmeleri, kabinin içinde ve tekerlekli sandalye kullanıcısının uzanma mesafeleri içerisinde yer almalıdır. Kabin ışığı içeriye girildiğinde otomatik olarak yanar şekilde ayarlanmalıdır.

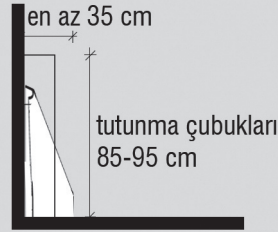
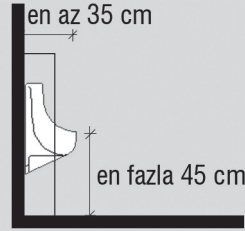

Klozetlerin orta aksı, yan duvardan en az 46 cm ileride olmalıdır. Klozet yanında lavabo tasarlanmış ise yine klozet orta aksı ile lavabonun kenarı arasında en az 46 cm olmalıdır. Klozetin oturma kısmının zeminden yüksekliği ise 43-48 cm aralığında olmalıdır. Klozete takılacak bir adaptör yardımı ile oturma yüksekliği ayarlanabilir.

Klozete en yakın yan duvarda ve klozet arkasındaki duvarda tutunma çubukları tasarlanmalıdır. Klozetin iki yanında da duvar bulunmuyor ise arka duvara monte edilecek hareketli tutunma çubukları yerleştirilmelidir.

Yan duvarda bulunan tutunma çubuğu arka duvardan en fazla 30 cm ileride başlamalı ve en az 107 cm uzunluğunda devam etmelidir. Arka duvarda bulunan çubuk ise klozetin orta aksından yakın yan duvara doğru en az 31 cm ilerlemeli, diğer yönde de en az 61 cm uzunluğunda devam etmelidir. Tüm tutunma çubukları zeminden 80-95 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir.

Tuvalet kağıtlığı klozete en yakın duvara, zeminden 38-122 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir. Tuvalet kağıtlığının orta aksı klozetin uç kısmından 18-23 cm uzaklıkta olmalıdır. Tuvalet kağıtlığı hiçbir şekilde tutunma çubuklarının arkasında kalmamalıdır.

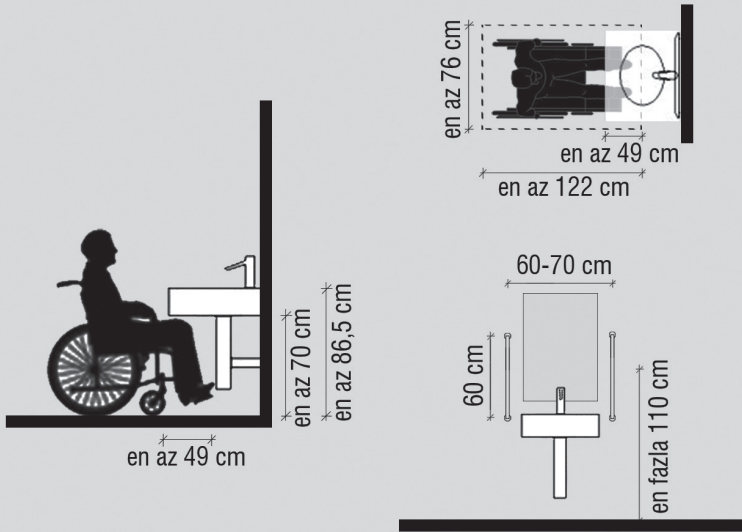
Pisuarlar önünde tekerlekli sandalye kullanıcısının yaklaşabilmesi için en az 76 x 122 cm boyutlarında boş bir alan bırakılmalıdır. Bu alan tuvalet içi geçiş yolları ile üst üste gelebilir.

Pisuarlar, *duvara monte* ve *bölme içi* olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Duvara monte pisuarların zeminden yüksekliği en fazla 45 cm, duvardan derinliği ise en az 35 cm olmalıdır.

Bölme içi pisuarlar farklı özellikte bireylerin kullanımına olanak sağlar. Bölme içi pisuarların duvardan derinliği en az 35 cm olmalıdır.

Pisuar yanına yerleştirilecek tutunma çubuklarının kolay kullanılabilmesi için zeminden yüksekliği 85-95 cm aralığında olmalıdır.

Pisuar arası bölme ve tutunma çubuklarının derinliği, pisuarın derinliğinden fazla olmamalıdır. Pisuarlarda yer alan tüm musluklar ve işletilebilir parçalar elle kolay kullanılabilir ya da otomatik olmalıdır.

Lavaboların önünde tekerlekli sandalyeli bireyin yaklaşımı ve kullanımı için en az 76 x 122 cm boyutlarında boş bir alan bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalyeli bireyin lavaboyu rahatça kullanabilmesi için özellikle kamusal mekanlarda ayaklı lavabo veya lavabo altı dolaplar kullanılmamalıdır. Lavaboların köşe ve kenarları yuvarlatılmış olmalıdır.

Tekerlekli sandalyeli bireyin lavaboyu kullanabilmesi için lavabo altında en az 49 cm derinliğinde ve zeminden en az 70 cm yüksekliğinde boş bir alan bırakılmalıdır. Lavabonun üst noktası zeminden en fazla 86,5 cm yükseklikte, duvardan derinliği ise 43-49 cm aralığında olmalıdır.

Lavabonun her iki yanında ihtiyacı olan bireyler için tutunma çubukları bulunmalıdır. Bu çubukların orta aksı zeminden en fazla 110 cm yükseklikte, çubukların uzunluğu ise en az 60 cm olmalıdır. İki çubuğun arasında 60-70 cm mesafe bulunmalıdır ve ayna bu çubukların ortasına yerleştirilmelidir.

Lavabo armatürleri kollu, itmeli ya da otomatik tercih edilmelidir. Armatürler tek elle ve kolayca kullanılabilir. Musluklar fotoselli ise su en az 10 saniye boyunca açık kalmalıdır.

Lavabo altında bulunan soğuk ve sıcak su boruları tekerlekli sandalyeli bireyin kullanımını engellemeyecek şekilde yerleştirilmeli, yalıtılmış ya da kişiye temas etmeyecek şekilde olmalıdır. Ayrıca lavabo altında sivri ve aşındırıcı herhangi bir obje ya da yüzey bulunmamalıdır.

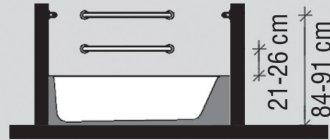
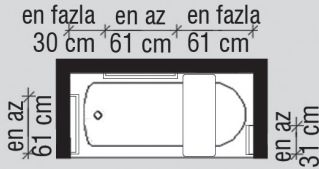
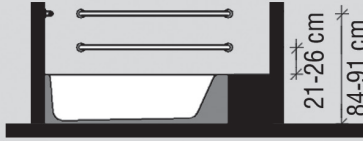
Lavabo üzerine yerleştirilecek aynaların alt kenarı zeminden en fazla 101,5 cm yükseklikte olmalıdır. Önünde lavabo bulunmayan aynaların alt kenarı ise en fazla 90 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir. Aynalar sabit ise öne doğru %10-15 eğim yapacak şekilde ayarlanmalıdır.

Sabunluk, havluluk, el kurutma makinesi, elektrik prizleri, aydınlatma anahtarları gibi diğer donanımlar tekerlekli sandalye kullanıcısının önden ve yandan uzanma mesafeleri içerisine yerleştirilmelidir.

Tekerlekli sandalyeli bireyin küvete paralel ya da dik yaklaşımına göre, küvet önündeki boş alanın boyutları değişmektedir. Paralel yaklaşımda küvet önünde en az 76 cm x küvet uzunluğu, dik yaklaşımda ise en az 122 cm x küvet uzunluğu boyutlarında boş bir alan bırakılmalıdır. Küvetin baş kısmında sabit oturma yüzeyi var ise boş alan oturma tarafına doğru en az 30,5 cm büyütülür. Küvetlere giriş küvet üzerinde bir kapı ile de sağlanabilir.

Küvet oturakları, hareketli bir oturma aparatı ya da küvetin baş kısmında sabit oturma yüzeyi ile çözülebilir. Oturma yüzeyi en az 40 cm derinliğinde ve küvet eninde olmalı, ıslak ya da kuru her durumda kaymaz malzemelerden yapılmalıdır. Yüzey küvete sağlam şekilde monte edilmeli ve kullanım sırasında yerinden kaymamalıdır.

Küvetin baş kısmında sabit oturma yüzeyi olduğu durumlarda küvetin arka duvarında iki, kontrol duvarında (musluk, duş başlığı gibi elemanların yer aldığı duvar) ise bir adet tutamak çubuğu yer almalıdır. Arka duvarda yatay olarak üst üste konumlanan iki tutamak çubuğundan altta bulunan çubuğun küvetin üst yüzeyinden yüksekliği 21-26 cm aralığında olmalıdır. Diğer çubuk ise zeminden 81-94 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir. Bu iki yatay çubuk baş kısmından en fazla 38 cm, kontrol duvarından ise en fazla 30 cm uzaklıkta yer almalıdır. Kontrol duvarında yer alan çubuklar ise en az 61 cm uzunluğunda olmalıdır.

Küvetin içinde hareketli oturma aparatı var ise arka duvara iki adet, kontrol duvarına bir adet ve baş kısmına bir adet tutamak çubuğu yerleştirilmelidir. Arka duvarda yer alacak iki adet tutamak çubuğunun yükseklikleri sabit oturmali küvetler ile aynıdır. Ancak arka duvardaki tutamak çubukları en az 61 cm uzunluğunda olmalı ve küvetin baş kısmından en fazla 61 cm, kontrol duvarından ise en fazla 30 cm uzaklığa konumlandırılmalıdır. Kontrol duvarında yine en az 61 cm uzunluğunda bir tutamak çubuğu bulunmalıdır. Baş kısmında ise en az 31 cm uzunluğunda bir tutamak çubuğu küvetin giriş kısmının en yakın yerine yerleştirilmelidir.

Banyolarda duş başlığı hem sabit hem de elle kullanılabilir şekilde olmalı ve en az 160 cm uzunluğunda olan bir kordonu bulunmalıdır.

Düşey bir çubuk üzerinde, yüksekliği ayarlanabilen duş ünitesi kullanılabilir, ancak bu durumda sabit düşey çubuk, tutamak çubuklarının kullanımını engellemeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

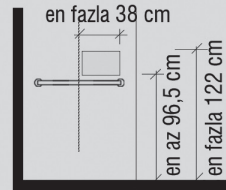
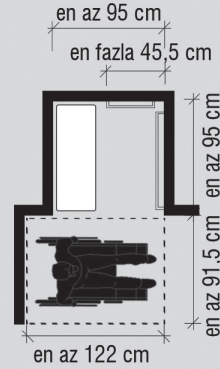
Küvet etrafında küveti kapatan paneller yer alıyor ise bu paneller tekerlekli sandalyeden küvete giriş ve çıkışları engellemeyecek şekilde olmalıdır. Ayrıca paneller musluk, duş başlığı gibi işletilebilir elemanların kullanımını engellememelidir.

DİPNOT

TS 9111 4.7.3

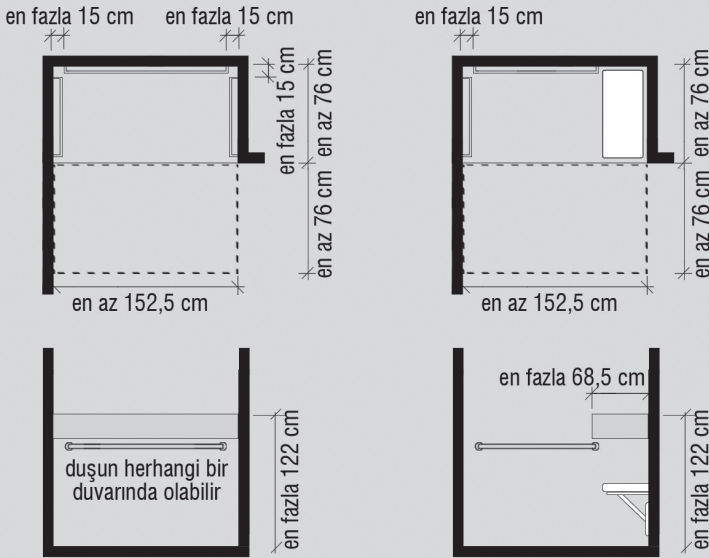
ADA Standartları 4.20, 607

www.best-bath.com, www.us.kohler.com, www.homethangs.com

Banyolarda küvet yerine eşiksiz duş kullanılması her tip kullanıcı açısından daha uygun bir yaklaşımdır. Banyoda kullanılacak duş alanları üç şekilde tanımlanabilir. İlk tip, tekerlekli sandalyeli bireyin sandalyesinden duş oturağına geçtiği duş tipidir. Bu duşların içte temiz kalan boyutları en az 95 x 95 cm, ve duş önünde yer alacak boş alanın boyutları en az 122 x 91,5 cm olmalıdır. Duşa giriş kenarında en az 91,5 cm boyutunda bir açıklık bulunmalıdır.

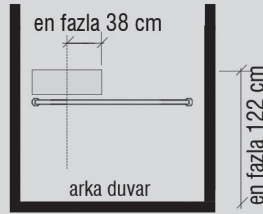
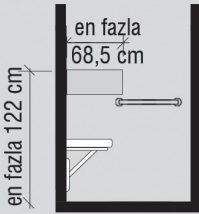
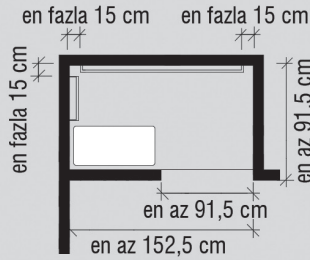
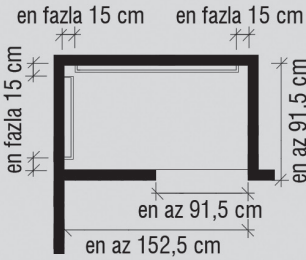
İçine geçilen duşlarda tutunma çubukları kontrol duvarı boyunca devam etmeli ve arka duvara doğru 45,5 cm uzamalıdır. Tüm tip duş alanları için tutamak çubukları zeminden 81-94 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir. İlk tip duşlarda işletilebilir tüm parçalar (musluk, duş başlığı vb.), oturağın karşı duvarına, zeminden 96,5 x 122 cm yüksekliğe ve duvar ortasından duş giriş tarafına doğru en fazla 38 cm'lik alana yerleştirilmelidir.

İkinci tip duşlar, duşun uzun kenarı boyunca tekerlekli sandalye ile içine girilebilen duş alanlarıdır. Bu duşların boyutları en az 152,5 x 76 cm, önünde yer alacak boş alanın boyutları ise en az 152,5 x 76 cm olmalıdır.

Uzun kenarı boyunca açık, tekerlekli sandalye ile içine girilebilen duş alanlarında duş içinde oturak var ise tutunma çubukları oturağın karşı duvarında ve arka duvarında, duş içinde oturak yok ise üç duvarda da tutunma çubukları yer almalıdır. Çubuklar duvar boyunca ilerlemeli duvar köşelerinde duvardan en fazla 15 cm ötelenmelidir.

Duş içerisinde oturak yok ise işletilebilir parçalar (musluk, duş başlığı vb.) tutunma çubuklarının üzerine, zeminden en fazla 122 cm yüksekliğe yerleştirilmelidir. Duş içerisinde oturağın yer aldığı durumlarda işletilebilir parçalar arka duvara, oturak yanına yerleştirilmeli ve oturak duvarından en fazla 68,5 cm'lik alan içerisinde bulunmalıdır.

Üçüncü tip duşlar ise duşun uzun kenarından bir kapı boşluğu ile tekerlekli sandalye kullanıcısının içine girilebildiği duşlardır. Bu tip duşların boyutları en az 152,5 x 91,5 cm olmalıdır. Duşun uzun kenarında yer alacak, genişliği en az 91,5 cm olan bir açıklık ile içeri girilebilir.

Bu tip duşlarda arka duvar boyunca ve yan duvarda giriş boşluğuna en uzak noktaya tutunma çubukları yerleştirilmelidir. Çubuklar, oturak üzerinde bulunmamalı ve duvar köşelerinden en fazla 15 cm ötelenmelidir.

İçeride oturağın olmadığı durumlarda işletilebilir parçalar (musluk, duş başlığı vb.) tutamakların üzerine, zeminden en fazla 122 cm yüksekliğe ve giriş boşluğundan en uzak noktadaki yan duvara yerleştirilebilir. Duş içerisinde oturak yer alıyor ise işletilebilir parçalar oturak yanındaki duvara, oturak sırtından en fazla 68,5 cm ileriye ya da oturağın karşısına, oturak merkezinden sağa ya da sola en fazla 38 cm ilerleyecek şekilde arka duvara yerleştirilmelidir.

Tüm duş tiplerinde kullanılabilecek oturaklar dikdörtgen ya da L şeklinde olabilir ve sabit ya da katlanılabilir şekilde tasarlanabilir. Tüm oturakların zeminden yüksekliği 43-48 cm arasında olmalıdır.

Dikdörtgen şeklindeki oturakların eni en fazla 40 cm, L şeklindeki oturakların ise en fazla 60 cm olmalıdır. Oturak sırt kısmı ile duş duvarı arasında en fazla 6,4 cm, yan duvar ile en fazla 3,8 cm, duşun giriş yönünden ise en fazla 7,5 cm mesafe bulunmalıdır.

Oturaklar duş duvarlarına sağlam şekilde monte edilmeli, ıslak veya kuru hiçbir şartta kaymaz malzemelerden yapılmalıdır.

ETKİNLİK MEKANLARI

KÜLTÜR MERKEZLERİ

MÜZELER

KÜTÜPHANELER

YEMEKHANE VE KAFETERYALAR

SAĞLIK MERKEZLERİ

SPOR MERKEZLERİ

SPOR SALONLARI

SOYUNMA ODALARI

YÜZME HAVUZLARI

Kültür merkezleri gibi kamusal yapıların tüm bireyler tarafından kullanılabilmesi sosyal sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir. Kültür merkezlerine her tip kullanıcı için eşit erişim ve etkinliklere eşit katılım olanağı sağlanmalıdır.

Öncelikli olarak kültür merkezlerinin giriş, danışma, bilet gişesi gibi alanlarına her tip kullanıcının erişimi ve kullanımı önem taşımaktadır. Danışma ve bilet gişelerinde çalışan personelin her tip kullanıcıya bilgilendirme yapabilmeleri sağlanmalıdır. Görsel ve sesli uyarılar ve bilgilendirmenin yanı sıra tekerlekli sandalye kullanan bireylerin erişimi için bu bankolar uygun yükseklikte olmalı (bkz. UZANMA MESAFELERİ) ve önlerinde tekerlekli sandalyenin park edebileceği alanlar ayrılmalıdır (bkz. TEKERLEKLİ SANDALYE PARK ALANI).

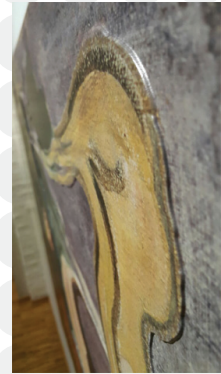
Kültür merkezindeki tüm etkinliklere katılım sırasında bedensel engelli bireylerin etkinliği diğer bireylerle eşit şartlarda izleyebileceği alanlar ya da oturma elemanları tanımlanmalıdır.

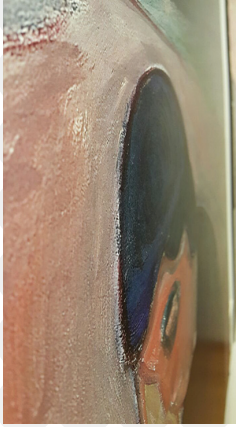
Müzelere her tip kullanıcı eşit derecede erişim sağlayabilmelidir. Özellikle giriş mekanında temel bilgilendirme ve yönlendirme alanlarında, hem görsel, hem sesli bilgilendirme yapılabilir. Bilgilendirme ve vestiyer gibi bankolar tekerlekli sandalye kullanıcısının önden ve yandan yaklaşabileceği yükseklikte konumlandırılmalıdır (bkz. UZANMA MESAFELERİ).

Müzelerde sergileme birimleri arası dolaşım yolları, tekerlekli sandalyenin geçişine uygun olarak en az 91,5 cm olmalıdır. Görme engelli bireylerin yönlenebilmesi için sesli uyarılar, işitme engelli bireyler için ise görsel uyarılar yer almalıdır. İşitme engelli bireylerin mekanlar arası ilişkileri algılayabilmesi için yatayda ve dikeyde saydam yüzeyler olmalıdır (bkz. DOLAŞIM).

Müzelerde sergilenen eserler ile ilgili bilgilerin yer aldığı tabelalar her tip kullanıcı için yeterli detayda olmayabilir. Bu nedenle tabelaların yanı sıra yorumlayıcı kılavuzlar, sesli bilgilendirme cihazları ve bunun gibi yöntemler kullanılmalıdır. Sergileme tasarımları ve dinlenme alanları her tip kullanıcı düşünülerek tasarlanmalıdır (farklı engeli olan bireyler, çocuklar, yaşlılar vb.)

Munch Müzesi, Norveç Körler ve Kısmi Görme Kaybı Olanlar Derneği ve Norveç Canon ortaklığı ile Munch'un eserlerinin dokunularak hissedilmesine olanak sağlamıştır. Canon, görsel dokümanları rölöfe şeklinde basabilen ve tamamen yeni bir yöntemle deneyimlenebilen teknolojiyi geliştirmiştir. Bu teknoloji, kör olan ya da, kısmi görme kaybı olan kişilerin de sanattan yararlanmalarını sağlamaktadır. Bahsedilen teknoloji, dünyada ilk olarak Ekim 2015' de lanse edilmiştir. Bu yeni baskı yöntemi ile, Oslo Munch Müzesi'nde Eduard Munch'un üç eseri sunulmaktadır: Melankoli (Melancholy), Umutsuzluk (Despair) ve Ayrılık (Seperation). Ölçek 1/1 şeklindedir.

Munch Müzesi'nde yer alan bu eserlerin yüzeyleri kabartmalı olduğu için görme engelliler rahatça dokunarak eserleri hissedebilmektedirler. Ayrıca, eserlerin yanında, eserleri tanıtan braille alfabesi ile yazılmış levhalar bulunmaktadır.

Kabartmalı yüzeylerin yanı sıra müzede görme engelliler ve kısmi görme kaybı olan bireyler için rehberli turlar düzenlenmektedir. Edvard Munch Müzesi kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile düzenlenmiştir.

DİPNOT

fotoğraflar: Munch Müzesi, Meltem Yılmaz arşivi "The Munch Museum, Canon Norway and The Norwegian Association of the Blind and Partially Sighted"

Kütüphaneler, her tip kullanıcıya eşit kullanım ve kolay erişim olanaklarını sağlamalıdır. Sunulan kaynak katalog sisteminin kolay anlaşılır şekilde planlanması, her kullanıcının aradığı kaynağa ek bir yardıma ihtiyaç duymadan erişebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kütüphanelerin kullanıcılar tarafından rahatça kullanılması için fiziki erişim şartları kolaylaştırılmalı, yönlendirme ve uyarı sistemleri ile desteklenmelidir. Kütüphanede çalışan görevliler her tip kullanıcıya yardımcı olabilecek ve yönlendirme yapabilecek donanımına sahip olmalıdırlar. Kütüphane iç mekanları, her tip kullanıcıyı kolaylıkla yönlendirebilecek şekilde yeterli miktarda aydınlatılmalı ve gerekli dolaşım alanlarını sunmalıdır. Görme sıkıntıları olan kullanıcıların rahat erişimi için duvar ve zemin yüzeyleri renk ve ton farklılıklarıyla çeşitlendirilmelidir.

Kütüphanelerde okuma ve çalışma alanlarında bulunan donatıların en az %5'i tekerlekli sandalye yaklaşımına, masa kullanımına ve manevra yapabilmelerine olanak vericek şekilde düzenlenmelidir (bkz. Geçitler-Holler-Koridorlar, Oturma Düzenleri). Kitap bankalarından en az bir tanesi tekerlekli sandalye kullanıcıları düşünülerek zeminden en fazla 91,5 cm yüksekliğinde olmalıdır. Kitap rafları arasında ise yine tekerlekli sandalye kullanıcıları düşünülerek en az 91,5 cm mesafe bırakılmalıdır. Tavsiye edilen mesafe ise 106,5 cm'dir.

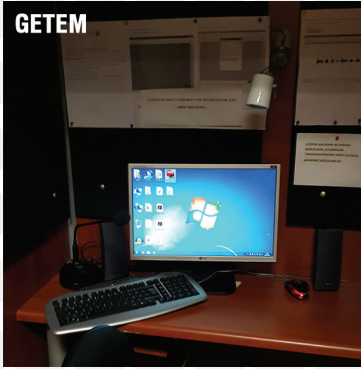
Kütüphanelerde, özellikle görme engeli olan kullanıcılar için özel materyallerin sağlanması gerekmektedir. Söz konusu materyaller elektronik metin, sesli kaynaklar, Braille alfabesi kullanılarak basılmış kabartmalı kaynaklar ya da büyük baskı yöntemi ile basılmış kaynaklar olarak çeşitlenmektedir. Bu kaynakların kütüphanelerin sundukları katalog içerisinde yer alması, başta görme engeli olan kullanıcılar olmak üzere birçok kullanıcıya kolaylık sağlayacaktır.

İşitme engelliler, doğuştan ve sonradan işitme engelli olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bunların da bir kısmı hiç duymayanlar ya da kısmen duyanlardır. Bazı bireyler ise cihaz yardımı ile duyabilmektedirler. İşitme engelliler kütüphanede çalışırken farkında olmadan ses çıkartabilmektedirler. Bu, okudukları bir kitap karşısında gösterdikleri hayret verici bir tepki ya da birlikte çalıştıkları arkadaşlarına karşı gösterdikleri sesli tepkidir. Kendilerinin duymadığı ve farkında olmadan çıkarttıkları bu sesler bazen bir bağırma, bir çığırma, bir kedi miyavlaması sesi, mırıldaşma, homurdanma vb. şekillerinde olmaktadır. Ayrıca sakız çiğnerken ya da bir şey yerken çıkarttıkları ses, ağız şapırdatması, elindeki kalemi ya da herhangi bir objeyi masaya vurarak çıkarttığı sesler, ayakkabısını yere sürmesi ya da vurması, cep telefonu ile görsel olarak işaretler ile görüşürken arka fonda gelen sesler gibi, işitme engelinin farkında olmadan çıkardığı sesler nedeni ile kütüphanedeki kişiler rahatsız olmaktadır. Bu nedenle, işitme engelliler için kütüphanelerde mutlaka ayrı birkaç kabin bulundurulmalıdır. Bu kabinlere “ışıklı uyarı” sistemi konulmalıdır. Kütüphanede bir sesli uyarı/duyuru olduğunda ya da yangın alarmı gibi durumlarda özel bir ekrandan yazı ile bilgilendirilmelidirler.

Beytepe Kütüphanesi

GETEM

Kütüphanelerde çalışma alanları için farklı uygulamalar geliştirilebilir. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde bulunan kütüphanede “Engelli Grup Çalışma Odası” adı ile hazırlanan bölümde tüm sabit ve hareketli mobilyalar tekerlekli sandalye kullanıcısının yaklaşım, manevra ve uzanma mesafeleri göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Bir diğer örnek ise Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde 2006 yılında görme engellilerin kullanımına yönelik olarak kurulan e-kütüphanedir. Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı GETEM, kütüphane içerisinde görme engelli bireylerin gönüllü okuyucuların seslendirdiği kitaplara erişimini sağlamaktadır. Bu sesli kitaplara erişim için görme engelli bireylerin kullanımına ayrılmış özel odalar tasarlanmıştır.

DİPNOT

fotoğraflar: HÜ, Beytepe Kütüphanesi Engelli Grup Çalışma Odası ve GETEM E-kütüphanesi, Meltem Yılmaz arşivi

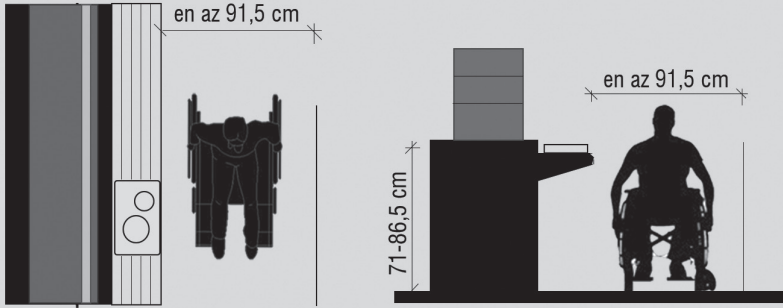

Sağlık merkezleri her tip kullanıcı için ulaşılabilir olmalıdır. Sağlık merkezleri girişlerinde acil durumlarda araçların yaklaşabilmesi için boş bir alan olmalıdır. Merkezin girişinden ilgili tüm birimlere, düşey ve yatay dolaşım alanlarına, tuvalet ve acil kaçışlara doğru hissedilebilir yüzey uygulamaları, sesli ve görsel uyarılar düşünülmelidir.

Sağlık merkezlerine, sedye kullanımı için boyutları en az 235 x 165 cm olan bir asansör yerleştirilmelidir. Merdiven kullanılabilecek acil durumlarda sedyenin merdivenden inip çıkabilmesi ve sahanlıktan dönebilmesi için merdiven ve sahanlığın korkulukları arası mesafe en az 150 cm olmalıdır.

Hasta oda kapıları en az 112 cm genişliğinde olmalıdır. Oda içinde tekerlekli sandalyenin manevra yapacağı, yatak kenarında ise yatağa geçiş ve dolaşım için gerekli olan boş alanlar sağlanmalıdır. Oda içinde yer alan tuvalet veya banyo mekanı ve içinde bulunan tüm donanımlar erişilebilir olmalıdır.

Hasta oda ve tuvaletlerinin her serviste en az bir adet olacak şekilde %10'u herkes tarafından kullanılabilir olmalıdır. Uzun süreli tedavi merkezlerinde ise hasta odaları ve tuvaletlerinin en az %50'si herkes için erişilebilir şekilde tasarlanmalıdır.

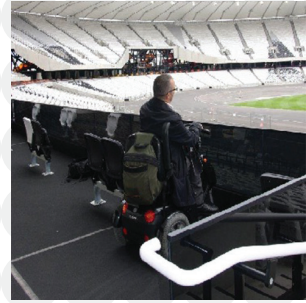
Yemekhaneler her tip kullanıcı için ulaşılabilir ve kolay kullanılabilir şekilde tasarlanmalıdır. Yemek yeme yüzeyleri, masalar, yemek alma ve ödeme bölümleri tekerlekli sandalye kullanıcısı düşünülerek tasarlanmalıdır.

Yemek alma sırasında tabak, çatal, bıçak gibi malzemelerin ve yemeğin alınacağı tezgahlar tekerlekli sandalye kullanıcısının önden ve yandan uzanma mesafeleri içerisinde olmalıdır.

Yemek tepsiyi kaydırılarak ilerleyen tezgahlar ise zeminden 71-86,5 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir. Tüm tezgahların önünde tekerlekli sandalyenin dolaşımı için en az 91,5 cm genişliğinde bir geçiş alanı olmalıdır.

DİPNOT

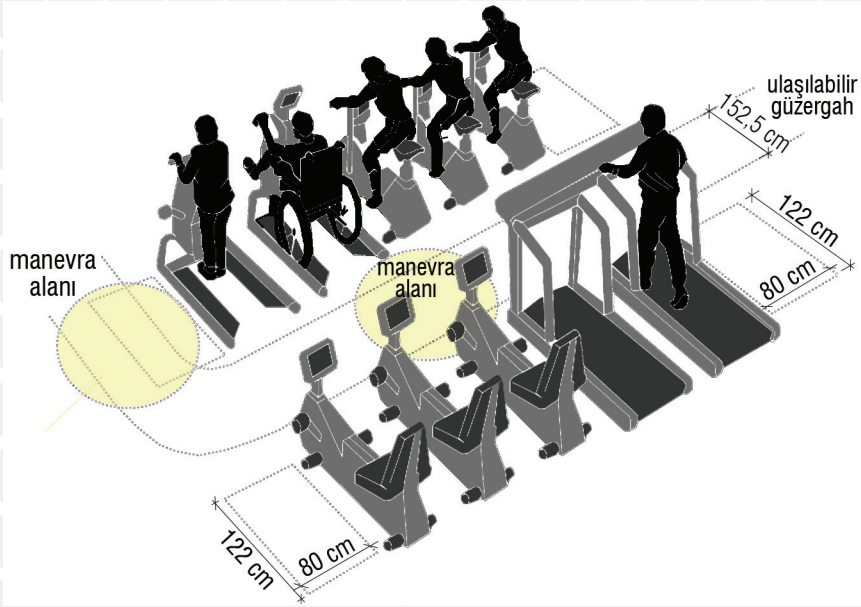
ADA Standartları 7.2, 904.4
www.anglo-continental.com

Spor merkezleri ve alanları her tip kullanıcı için erişilebilir olmalıdır. Spor merkezlerinde en az bir adet ulaşılabilir güzergah yapının tüm çevresinde dolanmalı ve etkinlik alanına giriş çıkışı sağlayabilmelidir.

Tüm giriş çıkışlara, düşey ve yatay dolaşım alanlarına, bilet gişeleri, büfeler, tuvalet ve acil kaçışlara ulaşılması için hissedilebilir yüzeyler, sesli ve görsel uyarılar ve yönlendirmeler uygulanmalıdır.

Spor etkinliği seyirci bölümünde tekerlekli sandalyeli bireyin seyri için boş alanlar ayrılmalıdır. Bu alanlar yan yana ya da tribün düzeninde ayarlanmış olabilir. Ancak tekerlekli sandalyeli birey diğer izleyiciler ile eşit izleme olanaklarına sahip olmalıdır.

Spor salonu girişleri, dolaşım alanları, soyunma odaları, acil kaçışlar başta olmak üzere tüm işlev mekanları herkes için erişilebilir olmalı, hissedilebilir yüzeyler, sesli ve görsel uyarılar ve yönlendirmeler ile tariflenmelidir.

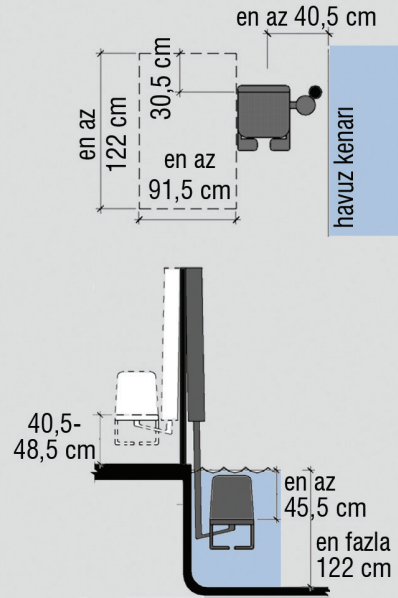
Spor salonunda yer alan aletler arasında, tekerlekli sandalye dolaşımına ve manevra yapılmasına olanak sağlayacak şekilde en az 152,5 cm mesafe bulunmalıdır. Tekerlekli sandalyeli bireylerin aletleri kullanabileceği düşünülerek her tip alet yanına tekerlekli sandalyenin park edebilmesi ve bireyin alete geçebilmesi için en az 80 x 122 cm boyutlarında boş bir alan bırakılmalıdır.

Spor aletleri yanında, koltuk değneği, yürüteç gibi donanımları kullanan bireylerin spor aletlerini kullanım sırasında donanımlarını bırakabilecekleri boş alanlar yaratılmalıdır.

Soyunma odası kapıları, tekerlekli sandalye kullanıcısının geçebileceği boyutlarda olmalıdır. Kapılar mümkün olduğu müddetçe dışarı doğru açılmalıdır. Kapının içeri doğru açıldığı durumlarda kapının açıldığı yönde taradığı alan önünde tekerlekli sandalyenin park edebileceği alan boş bırakılmalıdır. Bu alanın yanı sıra oda içerisinde tekerlekli sandalyenin manevra yapabileceği boş bir alan olmalıdır.

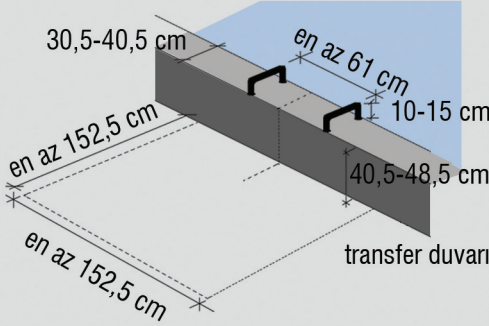
Soyunma odaları içerisinde tekerlekli sandalyeli bireylerin de kullanabileceği şekilde, zeminden 43-48,5 cm yükseklikte oturma bankları tasarlanmalıdır. Odada yer alan dolaplar ve elbise askıları tekerlekli sandalyeli bireyin önden uzanma mesafeleri arasında olmalıdır. Raflar ise zeminden 101,5-122 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir.

Yüzme havuzuna giriş ve çıkışlar bedensel engelli bireyler başta olmak üzere tüm kullanıcılar için kolay ve güvenli şekilde yapılabilir. Bu sebeple havuza giriş merdiven, rampa, havuz asansörleri ve diğer transfer sistemleri ile yapılabilir.

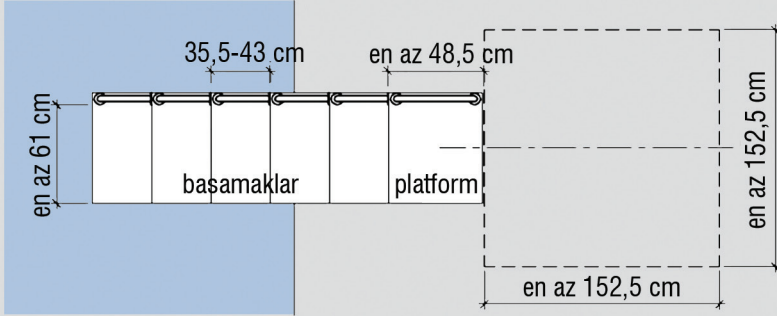
Havuzu yalnız kullanan engelli birey asansörü havuz kenarından ya da içinden tek başına ve yardımsız şekilde kullanabilir. Girişlerde asansör öngörülüyor ise asansörün oturma bölümü farklı bedensel engeli sahip bireylerin kullanımına uygun olmalıdır. Asansörün kullanımını kolaylaştırmak için oturaklara kol ve kafa dayanakları, emniyet kemeri ve bacak destekleri eklenebilir.

Asansör, havuz derinliğinin en fazla 122 cm olduğu noktaya, oturağın orta aksı havuz kenarından en az 40,5 cm ileriye ve zeminden 40,5-48,5 cm yükseklik aralığına yerleştirilmelidir. Oturak yüzeyi en az 45,5 cm su içerisine girmelidir. Oturağın yaklaşım yönünde tekerlekli sandalyenin yaklaşımına ve park etmesine olanak sağlayacak şekilde en az 91,5 x 122 cm boyutlarında boş bir alan bırakılmalıdır.

Asansörün yanı sıra yüzme havuzlarına rampalar ile de girilebilir. Rampayı kullanacak tekerlekli sandalyeli bireye havuz içerisinde kullanılabilen, paslanmayacak ve suyu kirletmeyecek tekerlekli sandalyeler sağlanmalıdır. Rampa, havuz derinliğinin 61-76 cm yükseklik aralığında olduğu noktalara inmelidir ve iki yanında boyutları kullanıma uygun korkuluklar bulunmalıdır. İki korkuluk arası mesafe 84-96,5 cm aralığında olmalıdır. Genişliği bu boyutlardan fazla olan rampalarda en fazla 96,5 cm'de bir korkuluk düşünülmelidir. Rampaların yüzeyi suda kaymaz ve bozulmaz malzemelerden yapılmalıdır.

Havuz giriş için transfer duvarı kullanılıyor ise duvarın önünde en az 152,5 x 152,5 cm boyutlarında ve eğimi en fazla 1/48 olacak şekilde boş bir alan olmalıdır. Transfer duvarı havuz ile aynı hizada olmalı, ancak duvar önündeki boş alandan 40,5-48,5 cm yüksekliğinde olmalıdır. Kenarları yuvarlatılmış transfer duvarının eni 30,5-40,5 cm aralığında uzunluğu ise önündeki boş alan ile aynı hizada ve en az 152,5 cm olmalıdır. Duvar üzerinde en az bir adet tutunma çubuğu havuza dik şekilde ve duvarın eni boyunca yerleştirilmelidir. Çubuk, transfer duvarından 10-15 cm yükselmelidir. Tek çubuğun kullanıldığı durumlarda çubuğun iki yanında da en az 61 cm mesafe, iki çubuğun düşünüldüğü yerlerde ise iki çubuk arası mesafe en az 61 cm olmalıdır.

Engelli bireylerin havuza girişinin sağlanabilmesi için havuz asansörü, rampa ve transfer duvarının yanı sıra transfer sistemleri de kullanılabilir. Transfer sistemi havuz kenarından basamaklanarak havuzun içine kadar devam eder. Bu basamakların önünde tekerlekli sandalyenin yanaşabilmesi için en az 152,5 x 152,5 cm boyutlarındaki alan boş bırakılmalıdır.

Transfer sisteminin ilk basamağına platform adı verilir ve en az 48,5 x 61 cm boyutlarında olmalıdır. Basamaklar ise en fazla 20,5 cm yüksekliğinde ve 35,5 x 43 cm genişliğinde uygulanmalıdır. Havuzun su seviyesi ile en alt basamak yüzeyi arasında en az 45,5 cm mesafe bulunmalıdır. Sistemin tutunma çubukları basamak yüzeyinden 10-15 cm yükseklikte ve her basamak için tek tek ya da tüm sistem için bir bütün olarak tasarlanabilir. Sistem tüm kenarları yuvarlatılmış şekilde olmalı, yüzeyi ise kaymaz malzemelerden yapılmalıdır.

ÖRNEK PROJE

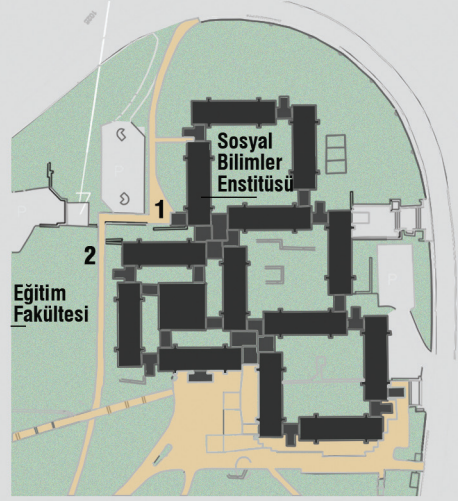

Proje kapsamında ele alınan ilk bölge yaya dolaşımının en yoğun olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü binasından başlayarak sırası ile Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği, Biyoloji, PTT binası önünden geçen ve kütüphane yapısı ile sonlanan yaya bölgesidir.

Çalışmada öncelikli olarak mevcut durumda görme ve bedensel engelli bireylerin dış mekanı kullanım, ulaşım ve erişim problemleri saptanmış, daha sonra bu sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir. Mevcut durum analizi dolaşım yollarının, kılavuz yolların, korkulukların ve yollarda yer alan çeşitli dolaşım engellerinin tespiti üzerine yapılmıştır.

DİPNOT

1. bölge inceleme, sorun tespit ve öneri geliştirme: Mesut Metin Pur

Sosyal Bilimler Enstitüsü binası çevresine ve girişinde görme engelli bireyler için kılavuz yollar sağlanmalıdır. Kılavuz ve uyarıcı yüzeyler standartlara uygun ve yer aldıkları yüzeylerden zıt renklerde olmalıdır.

Tüm yayaların dolaşımını ve görme engelli bireylerin kenar takibini etkilememesi adına yaya yollarını sınırlayan kenar bordürlerinin kontrolü ve onarımı sürekli şekilde yapılmalıdır.

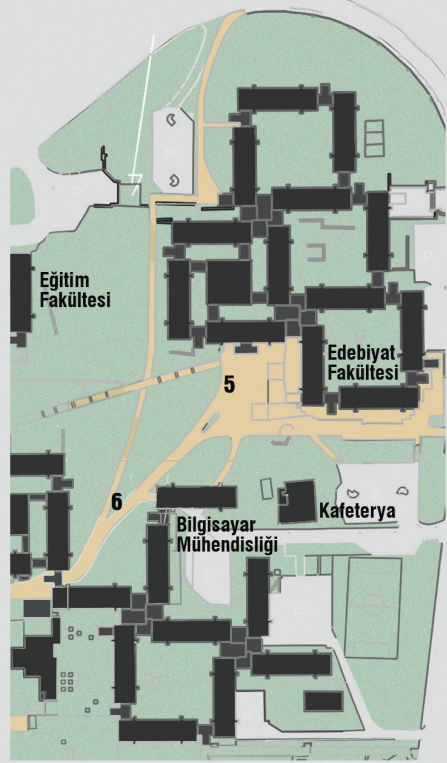
Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Eğitim Fakültesi arasında bulunan yaya köprüsü kenar takibi yapmak için uygun değildir. Bu nedenle köprü'nün giriş ve çıkışına uyarıcı yüzeyler, köprü boyunca ise kılavuz yollar ile yerleştirilmelidir.

Kenar takibi ve kılavuz yolların takip edildiği yaya yollarının kenarlarında ağaçlar, çalılar, elektrik ve uyarı direkleri (yüz çizebilecek ya da yürümeyi engelleyecek unsurlar) yolların en az 30 cm ilerisine yerleştirilmelidir. Tüm yerleşkede peyzaj elemanlarının sürekli kontrolleri yapılmalıdır (3).

Tüm yerleşke içerisindeki yaya yollarının yüzeyindeki seviye farkları tüm kullanıcıların erişilebilirliğinin sağlanması adına giderilmelidir (4).

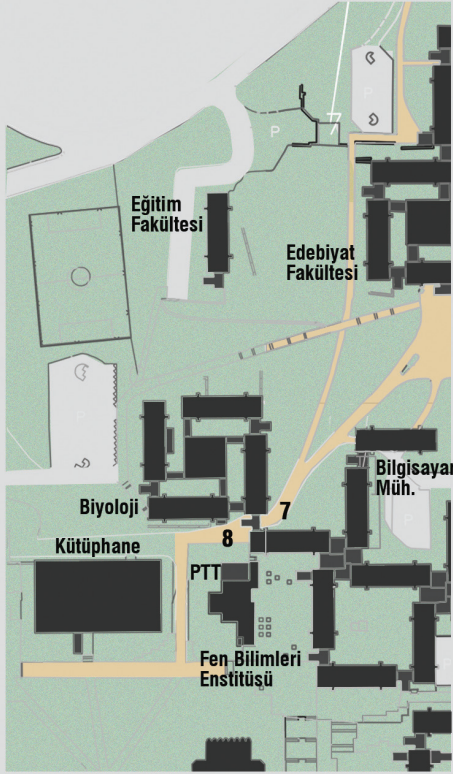
Kenar takibi yapılan yaya yollarında yolun niteliğinin değiştiği noktalarda (yön değiştirdiği, bittiği, merdiven/rampa ile birleştiği gibi) uyarıcı yüzeyler ile görme engelli birey uyarılmalı ve kılavuz yollar ile yürüme hareketinin devamlılığı sağlanmalıdır (4).

Edebiyat Fakültesi binası ve Bilgisayar Mühendisliği binası arasındaki yaya yolu üzerinde kılavuz yollar bulunmaktadır. Ancak bu kılavuz yollar bazı noktalarda bozulmalara uğramıştır. Bu noktalar tamir edilmeli ve kenar takibi yapılamayacak noktalara yeni kılavuz yollar yapılmalıdır.

Yaya yolu üzerinde yağmur kanalları gibi zeminde seviye farkları bulunmaktadır. Bu tip zemin değişimlerinin olduğu noktalara uyarıcı hissedilebilir yüzey uygulamaları yapılmalıdır (5).

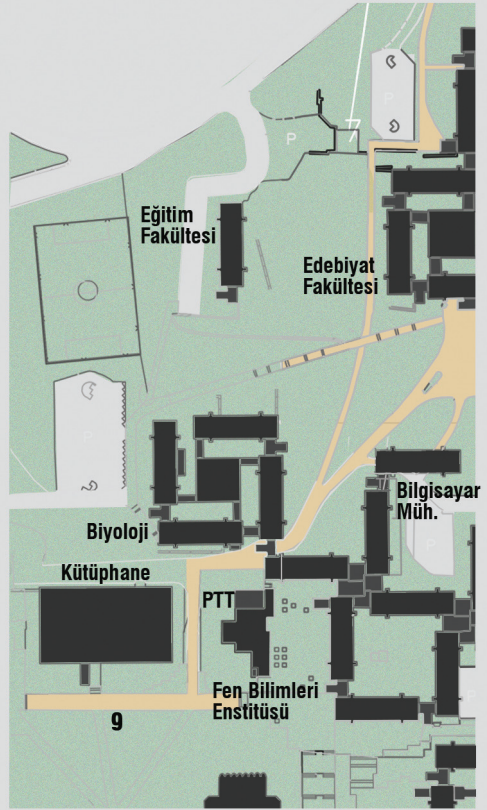
Yaya yollarının yön değiştirdiği ya da ikiye ayrıldığı noktalarda yer alan bilgilendirme tabelaları kılavuz yollar, dokunmatik harfler ya da Braille alfabesi ile desteklenmelidir (6).

Bilgisayar Mühendisliği ve Biyoloji binası arasında yer alan yaya yolunun bağlandığı yaya avlusunda kenar takibi yapmak mümkün değildir. Dolayısıyla görme engelli bireylerin yönlenebilmesi ve yaya yolunu kullanabilmesi amacı ile zemine kılavuz yollar uygulanmalıdır (7).

Biyoloji binasına yaya ulaşımında yaya tüneli girişi, çıkışı ve tünel boyunca görme engelli bireyler için kılavuz yollar uygulanmalıdır.

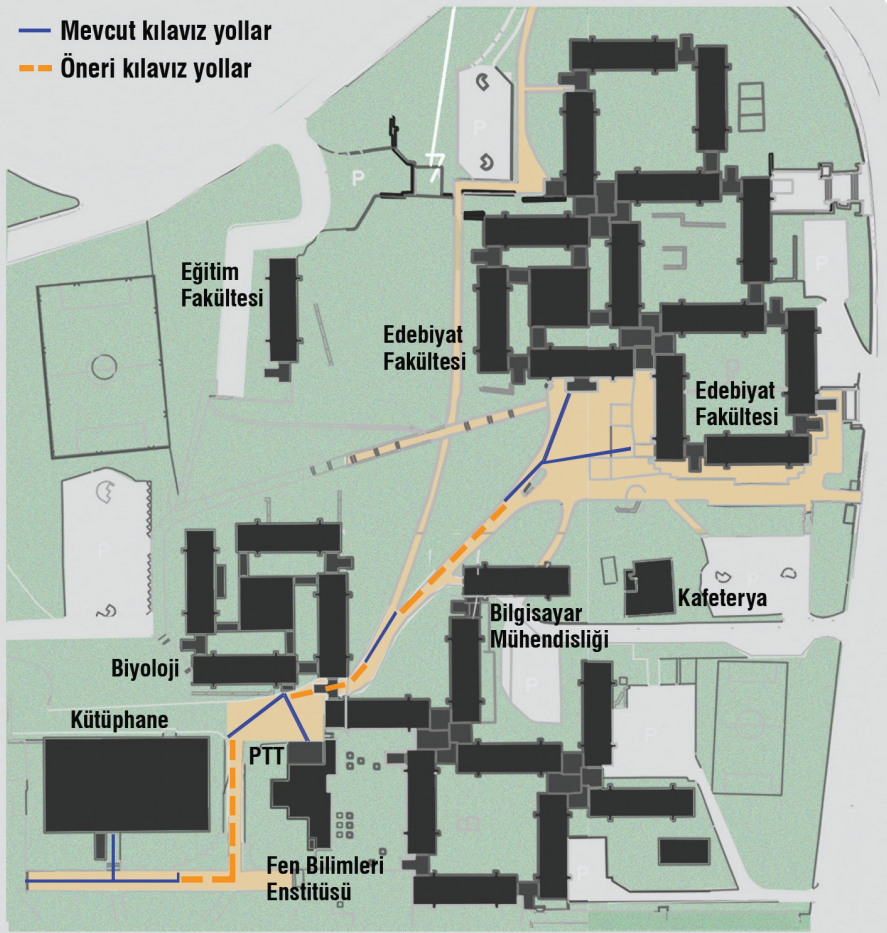
Yaya tüneli çıkışında yolların geometrisinin değişmesi ve donatıların (çöp kovası, oturma bankları gibi) bulunması dolayısıyla uygulanacak kılavuz yolların konumları kullanıma uygun belirlenmelidir (8).

Yaya yolları üzerinde bulunan tesisat kapakları zemin yüzeyi ile herhangi bir şekilde seviye farkı yaratmayacak şekilde hemyüz olmalıdır. Tüm kapaklar, yaya trafiğine ve tekerlekli sandalye geçişine olanak verecek nitelikte ve malzemede olmalıdır.

Kütüphane binası önündeki yaya yolu üzerinde bulunan tesisat kapaklarının malzeme seçimi ve kusurları düzeltilmeli, zemin ile hemyüz hale getirilmelidir. Kapaklar yaya trafiğini kaldıracabilecek malzemelerden yapılmalıdır (9).

Kapak ile yaya yolu arasında seviye farkı var ise bu fark en fazla 6 mm olmalı ve görme engelli bireylerin kullanımı için kapağın tüm çevresi uyarıcı yüzeyler ile tariflenmelidir (9).

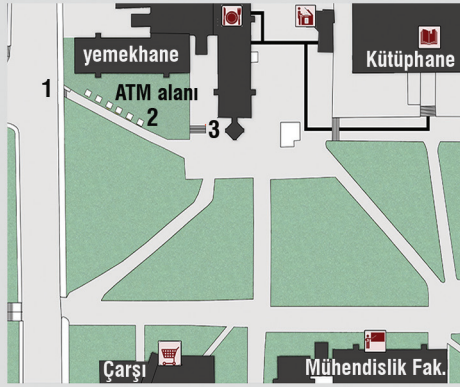
Projenin bir diğer aşamasında, çalışmada yer alan yaya bölgesindeki kılavuz yollar incelenmiştir. Yaya yollarında metal ve plastik olmak üzere iki tip kılavuz yol bulunmaktadır. İncelemede kılavuz yolların yerleri ve durumları tespit edilmiş, kılavuz yolların bulunmadığı noktalara yeni kılavuz yollar önerilmiştir.

Proje kapsamında ele alınan ikinci bölge yerleşkeyi kullanan tüm yayalar tarafından sıklıkla kullanılan Kütüphane, Yemekhane, Çarşı, Mühendislik Fakültesi binası ve Yıldız Amfi arasında kalan meydan bölgesidir. Çeşitli işlevlerdeki binalar dışında meydan, kırtasiye binası ve banka ATM'lerini de içermektedir. Dolayısıyla, bu bölge öğrenciler tarafından dolaşım için kullanılmasının yanı sıra, yemek yemek, sosyalleşmek ya da çeşitli etkinliklerde bulunmak için de kullanılmaktadır. Çalışmada öncelikli olarak var olan yaya dolaşımındaki ulaşım, erişim ve güvenlik problemleri saptanmış; daha sonra bu sorunlara çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

DİPNOT

2. bölge inceleme, sorun tespit ve öneri geliştirme: Çiğdem Yönder

2

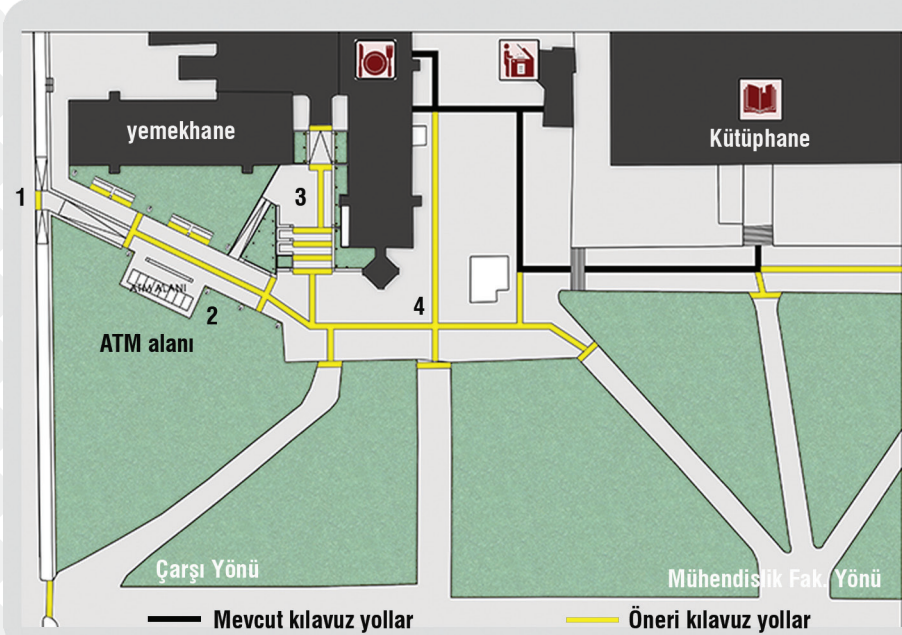

3

ATM'lerin önünden geçip araç yoluna bağlanan noktada bulunan merdiven ve rampa kullanıma uygun değildir. Rampa hem merdiven alanını kapatmış, hem de oldukça yüksek bir eğimde uygulanmıştır. Rampa ve merdiven yanında korkuluk bulunmamaktadır (1a). Aynı bölgede yaya yolları arasında devamlılık bulunmamaktadır (1b).

Banka ATM'lerine erişim, tekerlekli sandalye kullanıcısı için mümkün değildir. Öte yandan banka ATM'leri arkalarında bulunan yapının cephesini tamamen kapatmaktadır (2). Kafe girişinde yer alan merdivenlerin korkulukları bulunmamaktadır. Merdiven yanındaki rampa ise uygun eğimde değildir (3).

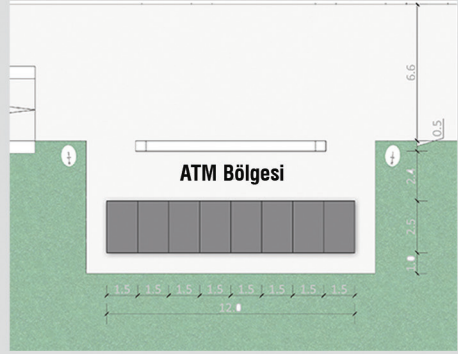
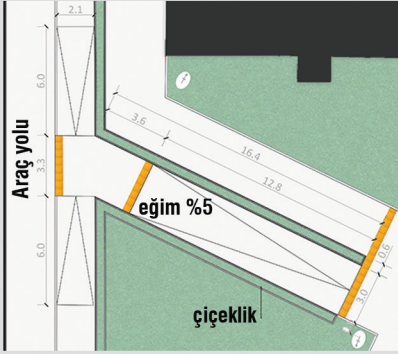

Var olan sorunlar incelendikten sonra ATM bölgesinin araç yolu ile bağlandığı bölgeye tüm bireylerin rahat kullanımı için rampalar tasarlanmıştır. Rampanın çok uzun olmasından kaçınmak için rampalar ikiye bölünmüş ve arasında sahanlık sağlanmıştır (1).

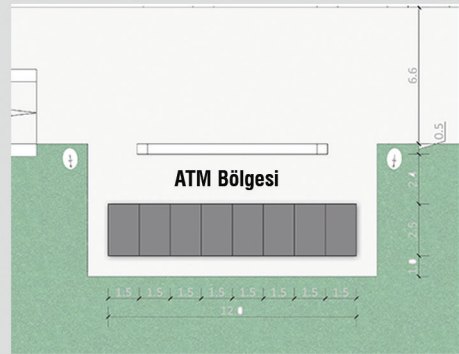
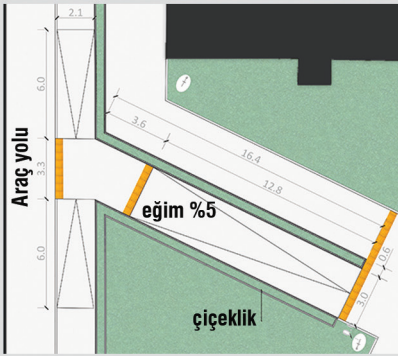
Banka ATM bölgesi yeniden düzenlenmiş, ATM yapıları yaya yolunun diğer tarafına alınmıştır. Böylece yapılara erişimler yeniden düzenlenmiş ve yaya yolu kenarına oturma-dinlenme bankları yerleştirilmiştir (2).

Kafe giriş merdivenleri ve rampası yeniden düzenlenmiş, merdivenler sahanlıklı olarak, rampa ise merdivenden koparılarak uygun eğimde yeniden tasarlanmıştır (3).

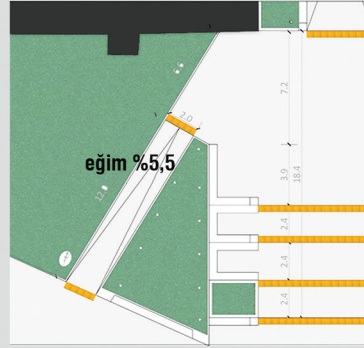
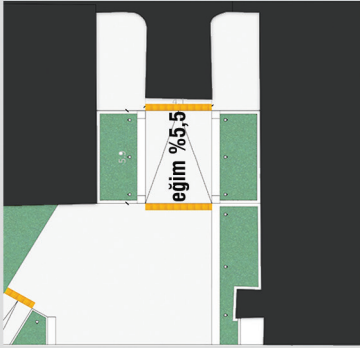
Çalışmanın konusu olan meydan bölgesinde yoğun yaya dolaşımı bulunmaktadır. Bu nedenle zemin seviye farklarının yanı sıra görme engelli bireyler için kılavuz yolların varlığı da son derece önemlidir. Çalışmada var olan kılavuz yollar saptanmış, kenar takibi yapılamayacak yollara kılavuz yollar önerilmiştir (4).

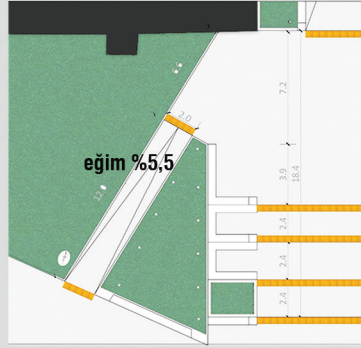
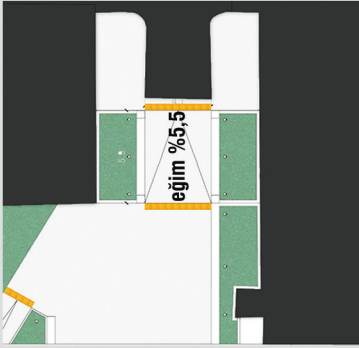
Merdivenli bölgeye önerilen rampanın boyutları sahanlıklar arası 9 metreyi geçmeyecek şekilde ve tüm kullanıcılar düşünülerek %5 eğimde düşünülmüştür. Rampa kenarları hem korkuluk, hem aydınlatma elemanlarını barındıran aynı zamanda da çişeklik olarak kullanılabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Banka ATM'leri mevcut yaya dolaşımını kesmemek için yaya yolundan ayrılıp bir cep yapacak şekilde konumlandırılmıştır. Makineler tüm bireylerin kullanabileceği yüksekliktedir. Bu alana ATM'ler dışında oturma ve dinlenme alanı da eklenmiştir.

Kafe önündeki seviye farkı iki farklı rampa ile çözülmüştür. Bu alanın ileride yine çeşitli rekreasyon etkinlikleri için kullanılabileceği öngörülerek kullanıcılar için oturma-dinlenme elemanları tasarlanmıştır.

Kafe önündeki merdiven, rampa ve oturma elemanları yukarıdaki çizimde görüldüğü şekilde ilişkilendirilmiştir. Rampalar, sadece engelli ya da özel gereksinimleri olan bireylerin kullanımına değil, yerleşkeyi kullanan tüm bireylerin kullanımına uygun şekilde düşünülmüştür.

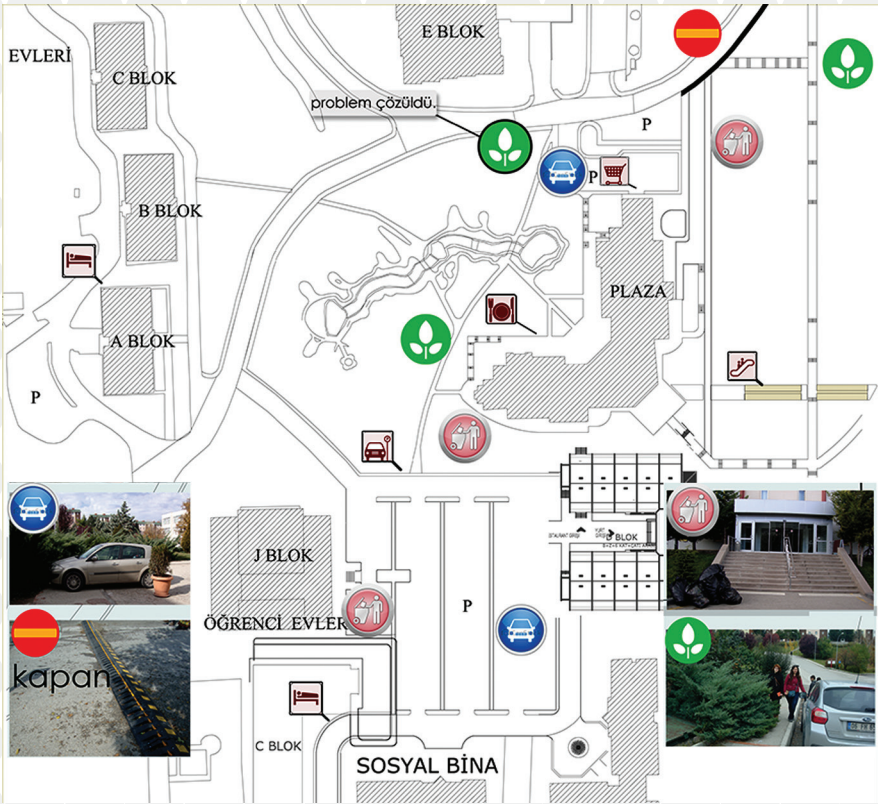

Proje kapsamında ele alınan üçüncü bölge, yerleşkenin batı kısmında yer alan barınma yapıları ve çarşı arasındaki alandır. Eğitim yapılarının bulunduğu alan ile barınma yapılarının olduğu bu üçüncü bölge, ana araç yolu ile birbirinden ayrılmaktadır. Araç hareketinin yanı sıra barınma ve çarşı yapıları eğitim bölgesine göre oldukça aşağı kota yerleştirilmiştir.

Yerleşkenin 24 saat yaşayan bu bölgesini çoğunlukla üniversite öğrencileri kullanmaktadır. Çalışmada yaya dolaşımındaki var olan engeller, seviye farkları, kılavuz yollar ve korkuluklar incelenmiş ve sorunları giderebilecek öneriler üzerinde durulmuştur.

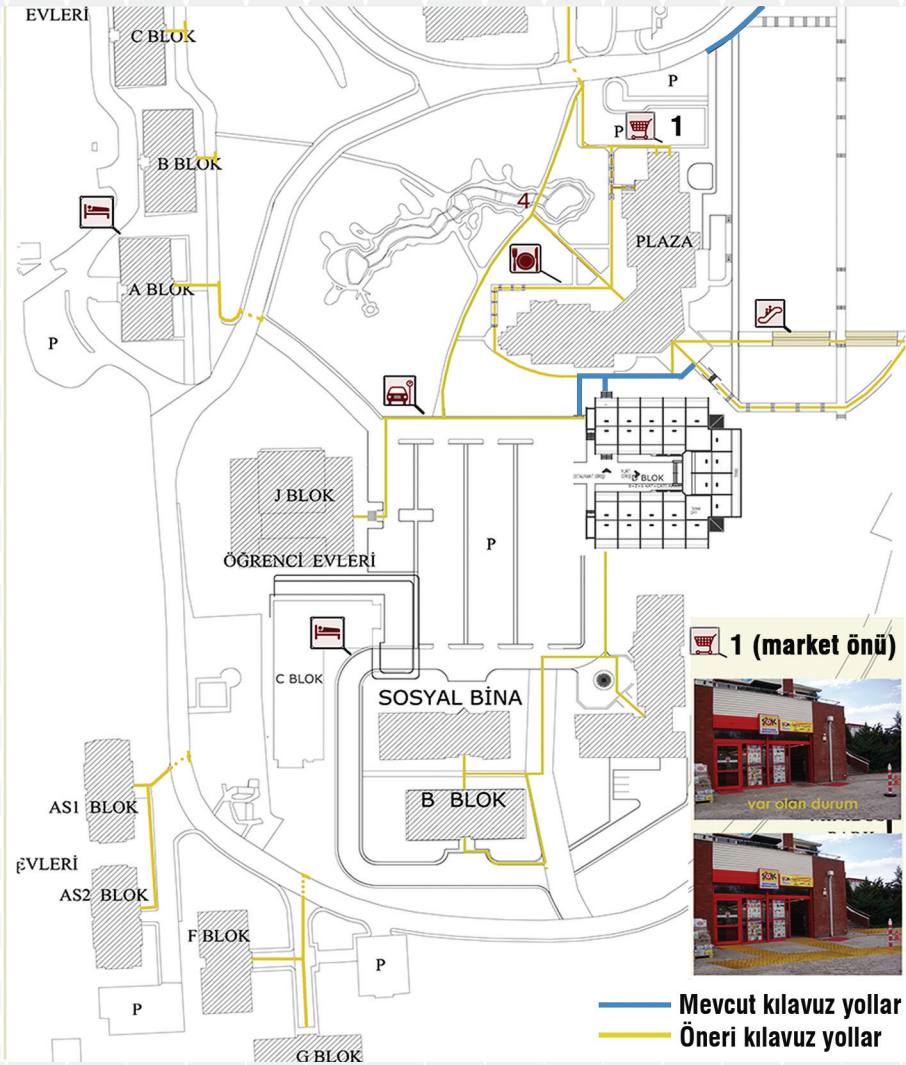
DİPNOT

3. bölge inceleme, sorun tespit ve öneri geliştirme: Meltem Gökçe Bayrak

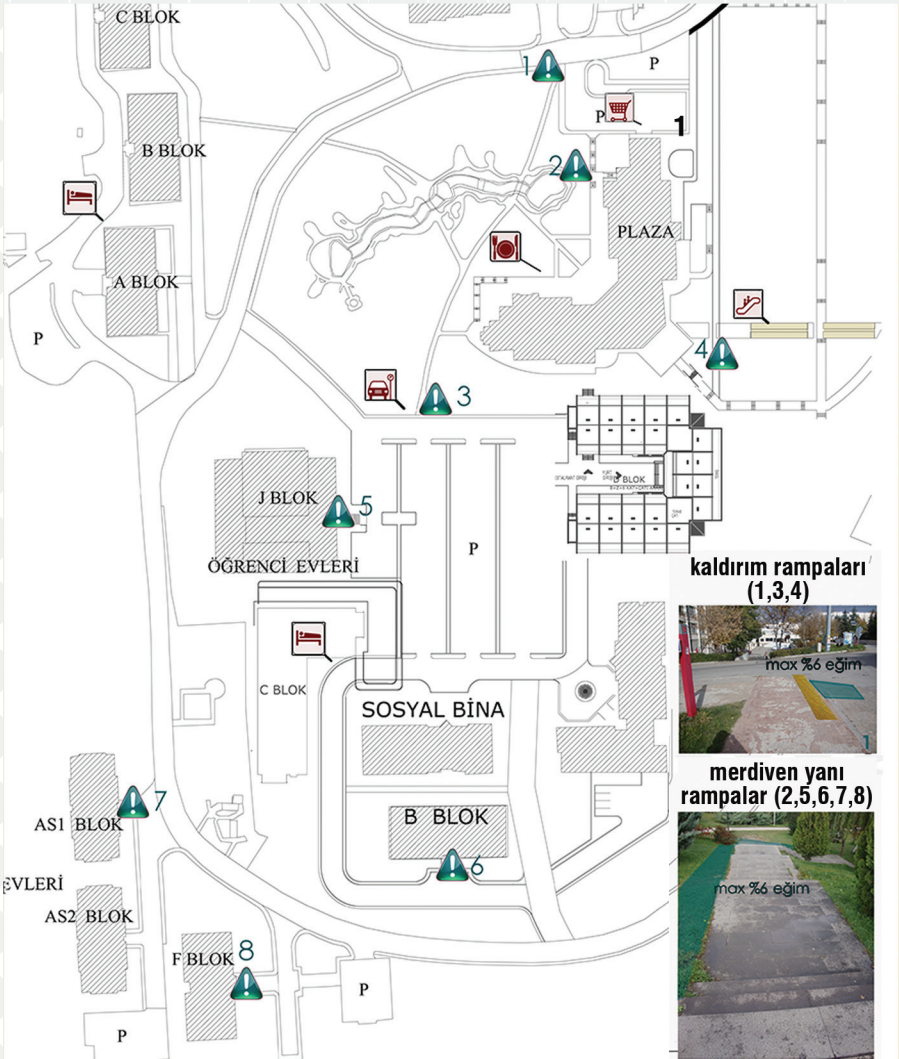

Çarşı çevresinde yaya dolaşımına engel teşkil eden en önemli konular yaya kaldırımlarına doğru uzamış bitkiler, araç yolu üzerindeki kapan, araçlar için ayrılmış park alanının dışında yaya kaldırımına park etmiş araçlar ve yaya dolaşımı üzerine konmuş çöp elemanlarıdır. Yaya yollarının engellenmesi, görme ve bedensel engelli bireyler başta olmak üzere tüm kullanıcıların yaya dolaşımını imkansız hale getirmektedir.

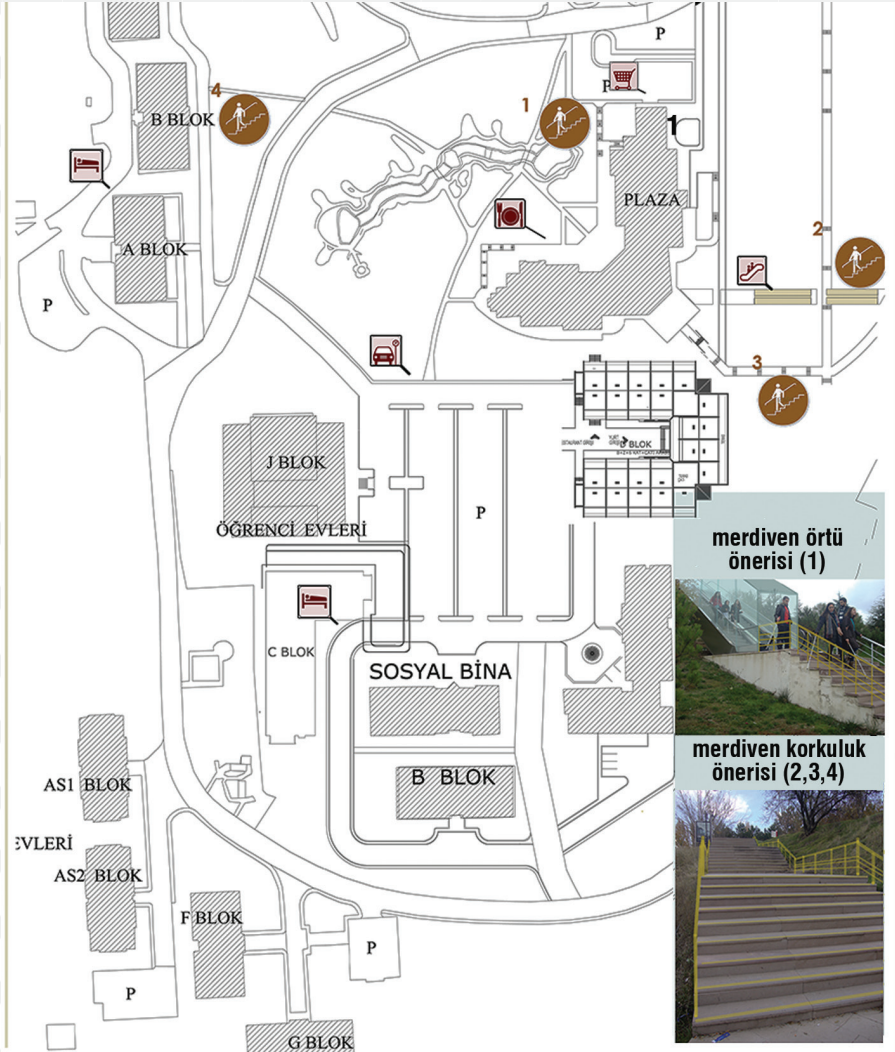
Tüm yerleşke içerisinde yaya yollarına yakın mesafede konumlanan bitkiler belli aralıklarla budanmalıdır. Yine tüm yerleşke içerisinde özellikle 24 saat yaşayan yurtlar bölgesi için bir çöp toplama stratejisi geliştirilmeli, buna göre alanlar belirlenmelidir. Gerekliği noktalara araçların park yapabileceği alanlar tanımlanmalıdır.

Çarşı çevresinde ve yurt binaları girişlerinde görme engelli bireyler için kılavuz yollar tam bir erişim sağlamak için yeterli değildir. Yukarıda görülen çizimde kenar takibi yapılamayacak noktalara kılavuz yollar yerleştirilmiştir.

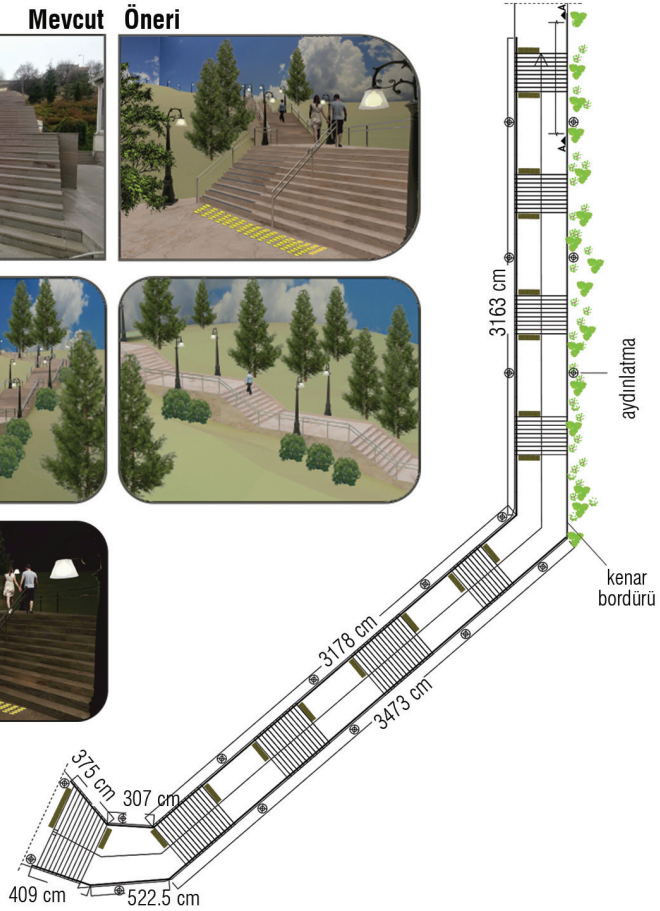
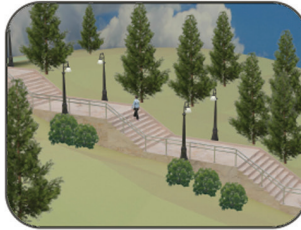
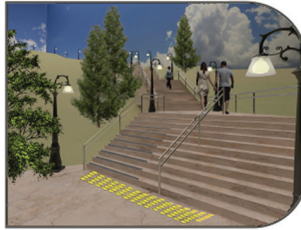

Tüm bölge içerisinde iki çeşit seviye farkı bulunmaktadır. Hem yaya kaldırımlarının araç yolu ile birleştiği tek basamaklık farklara hem de merdivenlerin olduğu seviye farklarına rampalar konulması önerilmiştir.

Bölgenin topoğrafyası oldukça farklı eğim barındırdığı için yaya dolaşımında farklı işlevler arası merdivenlerle ulaşım oldukça yaygındır. Yürüyen merdiven uygulaması üzerine saydam bir örtü, diğer merdivenler için korkuluklar önerilmiştir.

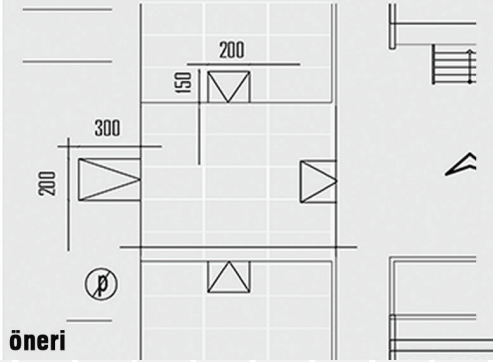
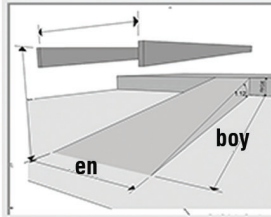
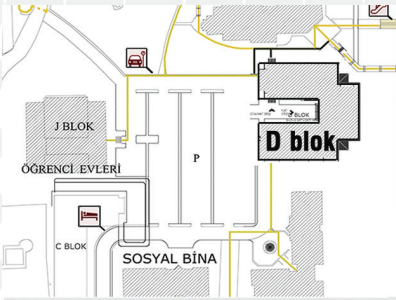
Mevcut Öneri

Eğitim bölgesinden çarşı bölgesine inen merdiven oldukça fazla basamaklıdır. Merdiven her ne kadar var olan topoğrafyaya uysa da, yanındaki yeşillik zeminden yükseğe konumlandırılmıştır. Bu noktada merdiven için sürekli bir korkuluk ve merdiven etrafında aydınlatma elemanları önerilmiştir.

DİPNOT

merdiven inceleme, sorun tespit ve öneri
geliştirme: Kübra Özden

Projenin üçüncü çalışma bölgesi içerisinde çarşı ve çevresinden sonraki inceleme alanı yurt binaları ve Spor Bilimleri binası çevresidir. Çalışmada temelde yurtlara erişim sorunları incelenmiş ve çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

D blok yurt binası girişinde araç parkı ve yaya dolaşım yolları ilişkisi problemlidir. Yayaların kullanacağı kaldırım rampası ve merdiveni önünde araç parkları yer almaktadır.

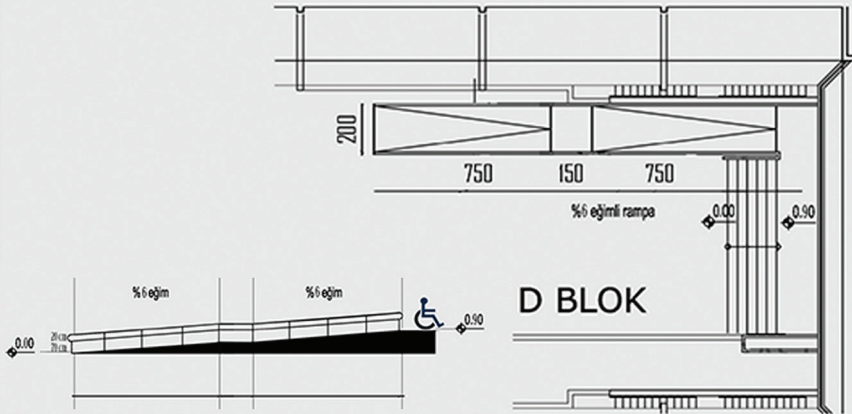
Kaldırım rampası başlangıcı zemin ile aynı seviyede değildir. Rampa ve zemin arasındaki 10 cm'lik seviye farkı tüm bireyler için tehlikelidir ve tekerlekli sandalye kullanıcısının rampa erişimini engellemektedir. Rampanın eni ve eğimi ise yine tekerlekli sandalye kullanıcısı dikkate alınarak tasarlanmamıştır.

DİPNOT

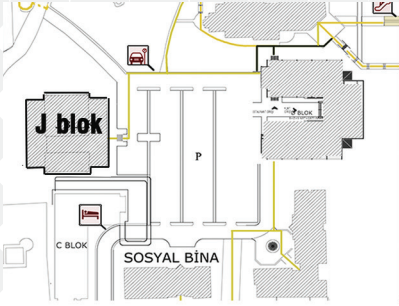
3. bölge inceleme, sorun tespit ve öneri geliştirme: Meltem Gökçe Bayrak

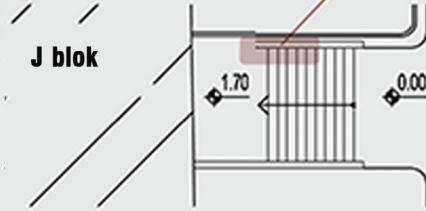
D BLOK GİRİŞİ

D blok bina giriş rampası tekerlekli sandalye kullanıcısı için uygun eğimde değildir. Rampa uzatılarak ortasında sahanlık önerilmiştir. Artı olarak görme engelli bireylerin yönlendirilebilmesi için yurt girişinde kılavuz yollar bulunmalıdır.

asansör alternatifleri

Bir diğer yurt binası J blok girişinde, yaya dolaşımı ve araç yaklaşımını ayıran herhangi bir düzen bulunmamaktadır. Araçların giriş kapısına kadar girebilmesi herkes için tehlikelidir.

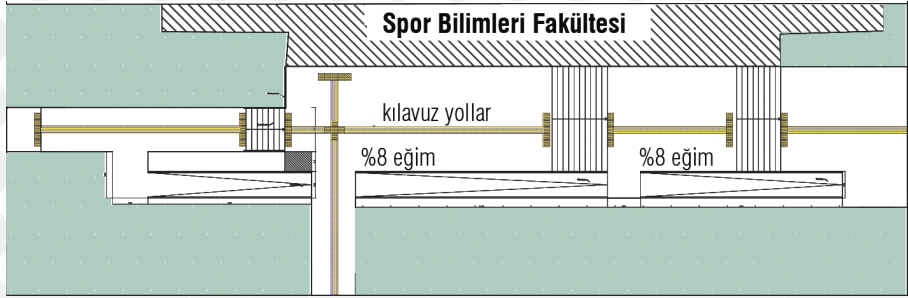
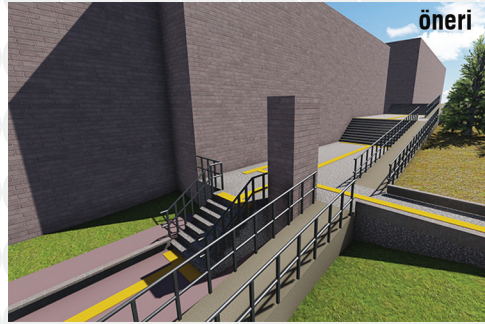
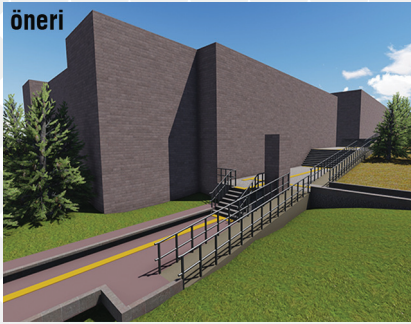
Bina girişine merdiven dışında herhangi bir erişim yolu bulunmamaktadır. Yarım kat gibi bir seviye farkı bulunan ana giriş için önerilecek rampanın oldukça uzun olması ve yapı çevresinde bu rampayı konumlandırarak alan olmamasından dolayı rampa önerilmemiştir. Alternatif olarak koltuklu merdiven asansörü, merdiven platform asansörü ya da platform asansörü kullanılabilir (bkz. ASANSÖRLER).

Proje kapsamında ele alınan dördüncü ve son bölge barınma bölgesinin kuzeyinde yer alan büyük yurt binası ve Spor Bilimleri Fakültesi binasının bulunduğu alandır. Çalışmada temelde bu iki yapının var olan girişlerine herkesin eşit şekilde erişim imkanları incelenmiş ve öneriler geliştirilmiştir.

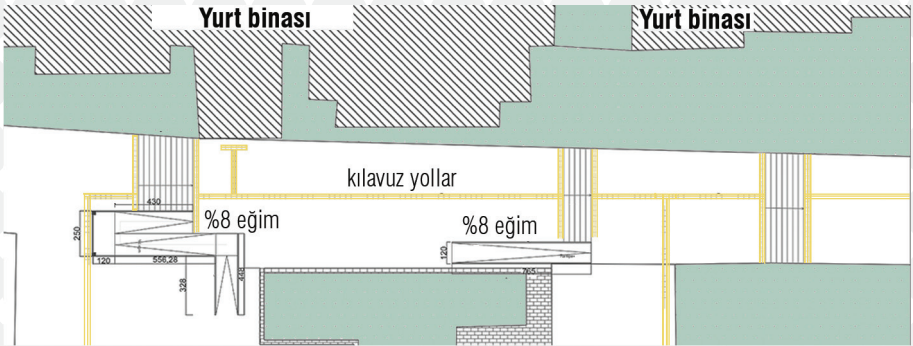
DİPNOT

4. bölge inceleme, sorun tespit ve öneri geliştirme: Murat Özkan Öncül

Spor Bilimleri Fakültesi binasının girişine ulaşım oldukça çok basamaklı merdivenler ile sağlanmaktadır. Merdiven dışında herhangi bir ulaşım yolu düşünülmemiştir. Ana girişe ulaşım ve merdiveni kullanım için gerekli zemin şeritleri, kılavuz yollar veya korkuluklar bulunmamaktadır.

Önerilen projede ulaşım güzergahı ve merdivenler üzerine kılavuz yollar; merdiven yanına ise %8 eğimli rampa oluşturulmuştur. Hem merdiven, hem de rampa yanında korkuluklar tasarlanmıştır.

Spor Bilimleri Fakültesi karşısında yer alan büyük yurt binalarının giriş erişimleri yine oldukça fazla basamaklı merdivenler ile sağlanmaktadır. Önerilen projede ulaşım güzergahı ve merdivenler üzerine kılavuz yollar; merdiven yanına ise %8 eğimli rampa önerilmiştir. Hem merdiven, hem de rampa yanında korkuluklar tasarlanmıştır.

Biyoloji Binası Yanı

Prof. Dr. Meltem Yılmaz'ın yürütücülüğünde gerçekleştirilen bu proje kapsamında yapılan önerilerden bir kısmı Hacettepe Üniversitesi Yapı İşleri Birimi tarafından 2015-2016 güz dönemi sonrası uygulamaya konmuştur. Bu uygulamalardan ilki Biyoloji binası yanında yer alan yaya tüneli çıkışındaki çöp kovasının yaya yolu üzerinden kaldırılması ve görme engelli bireylerin kenar takibinin kesintisiz olarak yeniden sağlanabilmesidir.

Eski Beycafe Önü**uygulama sonrası**

Bir diğer uygulama kafe önünde yer alan ve ana yaya dolaşım yolu ile birleşen merdivenlerin olduğu alandır.

Bu alanda, merdiven yanındaki seviye farkı tüm yayalar için ciddi tehlike oluşturmaktadır. Seviye farkının olduğu noktaya korkuluklar yerleştirilmiş, duvar önünde biriken atıklar temizlenmiştir.

Çarşı Çevresi

eski

uygulama sonrası

Uygulamaya konan bir diğer öneri, çarşı etrafındaki bölgede yaya dolaşım yollarına taşan ve ulaşımı engelleyen bitkilerin budanmasıdır. Var olan durumda sorunlu olan noktalarda peyzaj düzenlemeleri yapılmıştır. Tüm yayaların güvenliği açısından bu uygulamaların tanımlanmış bir düzende tekrar edilmesi gerekmektedir.

Yurtlara İnen Merdivenler

Bir sonraki uygulama, yerleşkenin eğitim bölgesinden büyük yurtlar alanına inen merdivenlerde gerçekleştirilmiştir. Büyük öğrenci yurtlarına inen merdivenler oldukça çok sayıda basamak içermektedir; ancak merdiven kenarında korkuluk bulunmamaktadır. Uygulama sonrası uygun boyutlarda korkuluklar tüm merdiven boyunca yerleştirilmiştir.

Spor Bilimleri Fakültesi Önü

Yapılan son uygulama ise Spor Bilimleri Fakültesi binası girişinde yer alan merdivenlerdir. Proje incelemesi, sorun tespiti ve geliştirilen proje önerisi doğrultusunda bu merdivenlerin yanına uygun boyutlarda korkuluklar yerleştirilmiştir.

SONUÇ

Engelsiz olanlarla birlikte engelli insanların yaşam hakları, sosyal eşitlik kuralına uygun olarak ele alınıp değerlendirilmek zorundadır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 25. maddesinde sözü edilen yaşam hakkının ayrıntılarına ilişkin ipuçları yer almaktadır. Buna göre, “Herkesin, gerek kendisi, gerekse ailesi için, yeterli beslenme, barınma, sağlık bakımı ve gerekli toplumsal hizmetler içinde olmak üzere, esenlik ve gönencini sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da geçim olanaklarından kendi istenci dışında yoksun kalacağı başka durumlarda, güvenlik içinde olmaya hakkı vardır.” Bu maddede yer alan önkoşulların gereği gibi sağlanabilmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1966 yılında kabul etmiş olduğu Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde, devletleri bağlayıcı kuralları vardır. Türkiye'de bu Sözleşme'yi 2003 yılında onaylayarak kendi iç hukuku bakımından bağlayıcı duruma getirmiştir.

Hem 1996 yılında İstanbul'da toplanan HABITAT II İnsan Yerleşimleri Konferansı'nın HABITAT Gündemi başlığını taşıyan Eylem Programı'nda (m.38), hem de 2016 yılının Ekim ayında Ecuador'un başkenti Quito'da toplanan HABITAT III toplantısında, herkesin, sağlık koşullarına uygun, güvenli, güvenilir, erişilebilir temel hizmet ve kolaylıklardan yararlanabilir bir konumda olmasının sağlanması önemle vurgulanmıştır. Daha özgül bir düzenlemeyle, Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında kabul etmiş olduğu Kentli Hakları Sözleşmesi'nde, kentlerdeki özürli ve engellilerin durumuna ilişkin önemli kuralları konulmuştur. Her yere kolayca ulaşmanın mümkün olduğu, engelliler için toplumla bütünleşmeye öncelik verilmesi, engellilerin kendi aralarında ve toplumla işbirliği yapabilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, konutların ve işyerlerinin taşıdıkları özellikler itibarıyla engellilerin kullanmasına elverişli duruma getirilmesi, benzer koşulların iletişim ve ulaşım konularında da sağlanması, Kentli Hakları Sözleşmesi'nin başlıca kuralları arasındadır.

Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin yanı sıra, Anayasamızın eşitlik ilkesi (m.10) ile yaşam ve sağlık haklarıyla ilgili kurallarından da engelli yurttaşlar karşısında devlete önemli sorumluluklar düşmekte olduğu sonucu çıkarılabilir. Engelliler hakkındaki Kanun, 7/7/2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda “engelli” kavramı, “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireylerle birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımı kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmıştır.

SONUÇ

Bu kitapta mekan düzenlemelerinde erişilebilirliğe yönelik araştırmaların sonuçları yer almaktadır. Engelliler hakkındaki Kanun'un 3. maddesinin f fıkrası da Erişilebilirlik konusuyla ilgilidir. Buna göre erişilebilirlik; “Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleriyle bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını” anlatmaktadır. Ayrıca adı geçen kanunda, “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait resmî yapılar, var olan tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı tesisleriyle gerçek ve tüzel kişilerce yapılmış ve halka açık her türlü hizmetlerle ilgili yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilmelerine uygun duruma getirilir” denilmektedir.

Buna göre, ülkemizde herkesin eşit eğitim fırsatlarına ve kamu yapılarına erişebilme hakkına sahip olduğu düşünüldüğünde; bu hakların sağlanabilmesi için gerekli planlı çalışmaların yapılması ve önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Engellilerle ilgili Kanunu'nun 15. maddesinde: “Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede, bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır” denilmektedir. Var olan yapıları çevrelerin, herkesin erişebilmesine olanak sağlayabilecek biçimde dönüştürülmesi kolay olmasa da kitabımızda yararlanılabilecek uygulama yöntemlerinden bir bölümüne yer vermeye çalıştık. Önemli olan, baştan planlanan, mimari ve kentsel tasarımlarda, kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının uygulanmasına özen gösterilmesidir. Bunun için, tasarım eğitimi veren yüksek öğretim kurumlarının ders programlarında “Herkes için Tasarım” ya da “Evrensel Tasarım” derslerinin yer alması, yaşamsal önem taşımaktadır. Böylece, yapısal çevrede bütüncül planlamaya ulaşılması da kolaylaşır.

Yapılı fiziksel çevrenin herkesin kullanımına uygun duruma getirilebilmesi, yöneticilerin tutumlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde engellilere yönelik çözümlerin uygulanması, üniversite yönetimlerinin desteğiyle mümkün olabilmektedir. Kentlerde de yerel yönetimlerin, ihtiyaç duyulan düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde engelliler için erişilebilir fiziksel bir çevre oluşturma çabaları, hem yerleşke kullanıcıları, hem de ziyaretçiler arasında farkındalık oluşturmuştur. Yapılan uygulamalar, yerleşke kullanıcılarının dikkatini çekmiş; nasıl kullanılacağına ilişkin bilgi edinme ihtiyacını doğurmuştur. Kentlerimizde, 2010'lu yıllara gelinceye değin, herhangi bir kılavuz yol ya da, uyarıcı yüzey uygulaması olmadığı için,

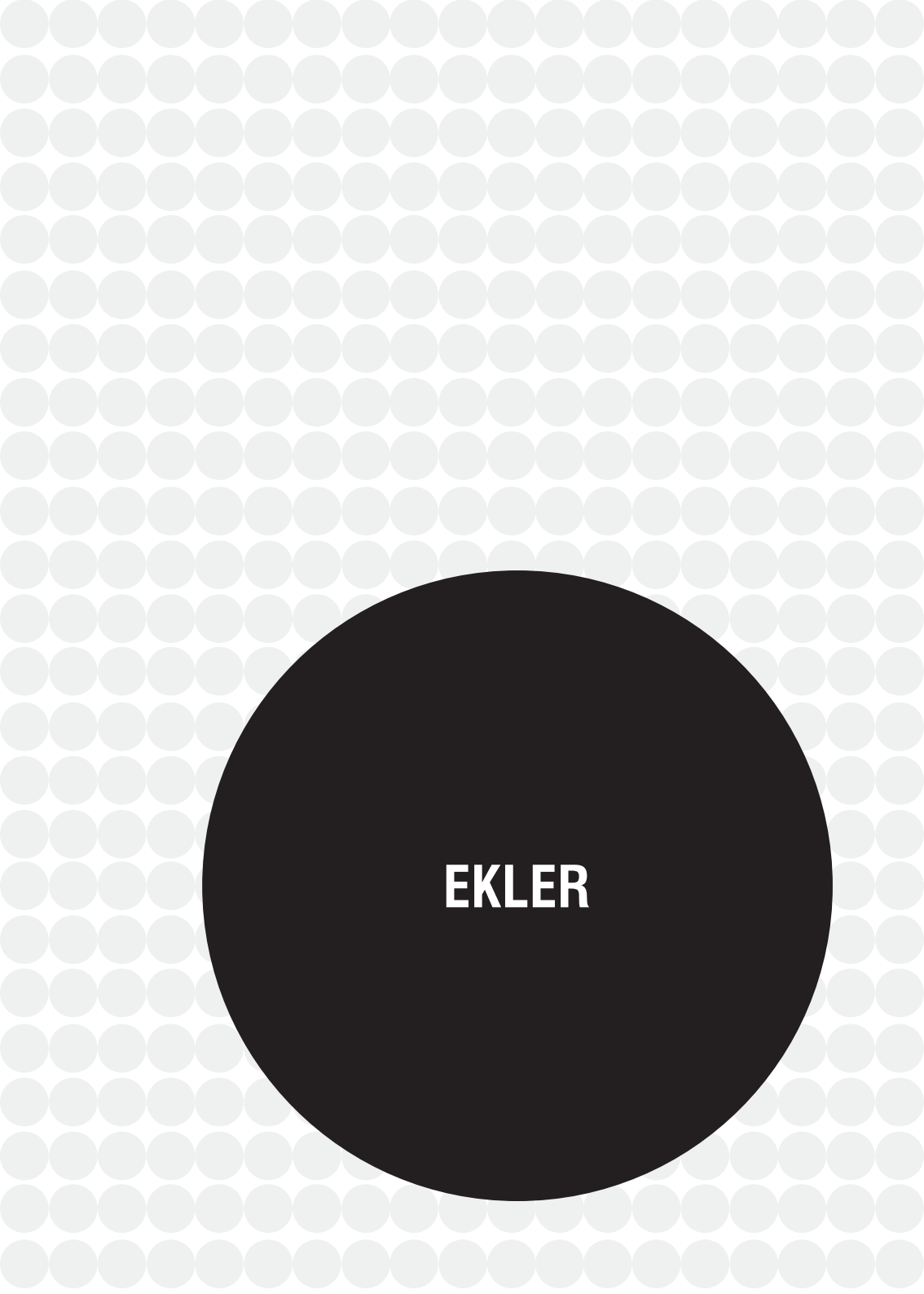
SONUÇ

görme engelli yurttaşlarımız da kullanımla ilgili zorluklar yaşamışlardır. Şöyle ki, yerleşkimizdeki görme engelli öğrenciler, kılavuz yolların kesintiye uğramasını ilk uygulamalarda anlamlandıramamışlardır. Görme engelli öğrencilerimizle toplantı yaparak kendilerine kenar takibi yapabilecekleri yapısal elemanların (kaldırım bordürü, limonluk, duvar vb.) bulunduğu yaya yolu güzergahlarında, kılavuz yol uygulamasına gerek bulunmadığı anlatılmıştır. Bu gibi durumlarda, bastonlarıyla kenar takibi yaparak yollarda ilerleyebilecekleri belirtilmiştir. Kitapta yer verilen, Beytepe Yerleşkesi'nde engellilere yönelik uygulama örnekleri, basın organlarının da ilgisini çekmiştir. Çeşitli görsel ve basılı yayınlarla kamuoyunda ilgi yaratılması, kamu farkındalığının oluşmasına katkı sağlamıştır.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan istatistiki verilere göre, Hacettepe Üniversitesinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında kayıtlı engelli öğrenci sayısı toplam 306 iken; 2014-2015 eğitim-öğretim yılında kayıtlı engelli öğrenci sayısı toplam 344 olarak belirlenmiştir. Engelli öğrencilerimizle yaptığımız görüşmelerde, tercih nedenlerinden birinin erişilebilir mekânsal düzenlemelerin uygulanması olarak ifade edilmiştir. Denilebilir ki, mekanlar arası ulaşılabilirlik, engelli öğrencilerimizin üniversite tercihi yapma aşamalarında önemli bir faktör oluşturmaktadır. Eksikliklerin ortaya çıkarılmasıyla birlikte atılan her bir adımın engelli öğrenciler için mekânsal düzenlemeleri kapsayıcı hale getirdiği ifade edilebilir.

Toplumun her bireyinin, hiçbir dışlanmaya maruz kalmaksızın eğitim alma ve kamusal mekanlardan yararlanabilme hakkı vardır. Bu haklar, yasalarla da tanımlanmıştır. Daha eşitlikçi, adil ve mutlu bireylerden oluşan bir toplum inşa edebilmek için herkes tarafından, kimseyi dışlamayan, toplumun tümünü kapsayan tasarım ve eğitim anlayışı benimsenmelidir.

*Prof.Dr. Meltem Yılmaz
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
YÖK Engelli Öğrenci Komisyon Üyesi*

EKLER

1) HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Arş. Gör. Emre Dedekarginoğlu
Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü*

Giriş

Işık, fiziksel dünyanın önemli bir bileşeni olduğu gibi, çevremizdeki nesneleri görebilmemiz, algılayabilmemiz ve etkileşime geçebilmemiz açısından oldukça önemli bir etmendir. Işık aynı zamanda mekânları geceleri kullanılabilir kılar, insanların güvende hissetmelerini ve güvenli bir şekilde hareket etmelerini sağlar, suç ve vandalizm oranının düşmesine yardımcı olur.

Işığın bir mekân ya da çevrede etkin bir aydınlatma sağlaması, iyi kalitede aydınlatma koşullarının sağlanması ile gerçekleşebilir. Bu nedenle fiziksel çevrelerde aydınlatma tasarımı da önemli rol oynamaktadır. Teknolojik gelişmeler sayesinde yapay aydınlatma elemanlarının işlevlikleri ve verimlilikleri artmış, LED gibi düşük enerji harcayan ekonomik aydınlatma çözümleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Fakat ışığın, fiziksel engelleri olan kişiler için yönlendirici ve bilgilendirici bir eleman olarak kullanılması konusunda yapılan çalışmalar henüz olgunlaşabilmiş değildir. Özellikle görme bozuklukları olan kişiler için aydınlatma, hem gündüz hem de gece vakitlerinde çevreleriyle sağlıklı iletişim kurabilmeleri açısından hayati önem taşımaktadır.

Değerlenen bu noktaların ışığında bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nin günbatımından sonra devreye giren yapay aydınlatma sisteminin, halk arasında "tavukkarası" olarak bilinen gece körlüğü rahatsızlığı bulunan bir kullanıcı tarafından nasıl algılandığına yönelik veriler sunacaktır.

ENGELLİLİK ve GÖRME BOZUKLUĞU

Dünya Sağlık Örgütü "engellilik" kavramını, özürlülük ve etkinlik ya da katılım sınırlamalarını kapsayan genel bir kavram olarak tanımlamıştır (World Health Organization, 2016). Engellilik, engelli kişinin kendi vücuduyla olan etkileşiminden, sosyal yapıdaki konumuna ve çevresiyle olan iletişimine kadar geniş kapsamda etkili olabilmektedir. Bu açıdan engellilik, hem engelli birey, hem de toplum açısından önem taşıyan karmaşık bir durumdur. Engellilerin

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

karşılaştıkları sosyal ve çevresel engellerin kaldırılması için çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Yapılan gözlemler, engelli kişilerin ihtiyaç duydukları sağlık ve sosyal hizmetlere erişmek açısından çeşitli sorunlarla karşı karşıya olduklarını ortaya koymaktadır (Koca, 2015, s.149).

Engelli kişilerin sağlıklı bir iletişime sahip olmak ve iletişim becerileri geliştirmek, arkadaş edinmek ve yüksek özgüven sahibi olmak, bağılılık hissedebilmek, dışlanmışlık ve yetersizlik düşüncelerinden kurtulmak gibi psikolojik ve sosyolojik davranışlara sahip olması beklenmektedir (Dursin, 2012). Bu beklentilerin karşılanabilmesi için, engelli kişilerin sahip oldukları farklı engellilik durumlarına göre gerekli ihtiyaçlarının karşılanması büyük önem taşımaktadır. Şekil 1'de söz konusu engelli tiplerine göre birincil ihtiyaçlar ve özelleşmiş ihtiyaçlar hakkında bilgi verilmiştir.

ENGELLİLİK DURUMU	BİRİNCİL İHTİYAÇLAR	ÖZELLEŞMİŞ İHTİYAÇLAR
Fiziksel engellilik (Hareket kısıtlılığı)	- Evrensel tasarım çözümleri - Erişilebilirlik	- Kişisel bakım - Yönlendirici cihazlar - Uyarlanmış fiziksel çevre
Görme yönünden engellilik	- İyi aydınlatma koşulları - Geniş ve yeterli kontrasta sahip grafik bilgilendirme	- Kişisel bakım - Yönlendirici cihazlar
Duyuma yönünden engellilik	- Görsel araçlar aracılığıyla iletişim	- Görsel iletişim araçları - İşaret dili kullanımı
Zihinsel engellilik	- Anlaşılır ve basit şekilde iletişim kurulması	- Kişisel bakım

Şekil 1. Engellilik durumlarına göre ihtiyaçlar

Görme bozuklukları (visual impairment); görme yetisini hiç kullanamama durumu olan körlükten farklı olarak, görme sistemindeki işlev ve hareketleri kısıtlayan sağlık sorunları olarak tanımlanabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (CDC - Centers for Disease Control and Prevention), görme bozukluklarını, Snellen çizelgesine göre normal görüş kalitesinin yarısına denk gelen 20/40 derecesi ya da daha kötü görüş derecesini belirten ve gözlük gibi yardımcı cihazlarla da düzeltilemeyen durumlar olarak tanımlamıştır (Centers for Disease Control and Prevention, 2011). 2006 yılında güncellenmiş Hastalıkların Uluslararası Sınıflaması sistemine göre, insan görüşü dört ayrı adımda incelenmektedir. Bu adımlar; 1) normal görüş, 2) orta

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

dereceli görme bozukluğu, 3) ağır dereceli görme bozukluğu ve 4) körlük olarak sıralanmıştır. Orta dereceli ve ağır dereceli görme bozuklukları, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) tarafından düşük görüş (low vision) başlığı altında incelenmektedir (World Health Organization, 2016). Scheiman, Scheiman ve Whittaker'a göre düşük görüş "gözün sağladığı görsel keskinliğin, "düşük görüş" derecesi olan 20/70 derecesinde ya da daha kötü derecede olmasından kaynaklanan ve gözlükler ile düzeltilmesi/iyileştirilmesi mümkün olmayan bir göz rahatsızlığı durumu"dur (2007).

Şekil 2. Orta derecede görüş keskinliği kaybı yaşayan bir kişinin görüş şekli (sol) ve "tünel görüş" sorunu yaşayan bir kişinin görüş şeklini (sağ) temsil eden görseller (Hersh ve Johnson, 2010).

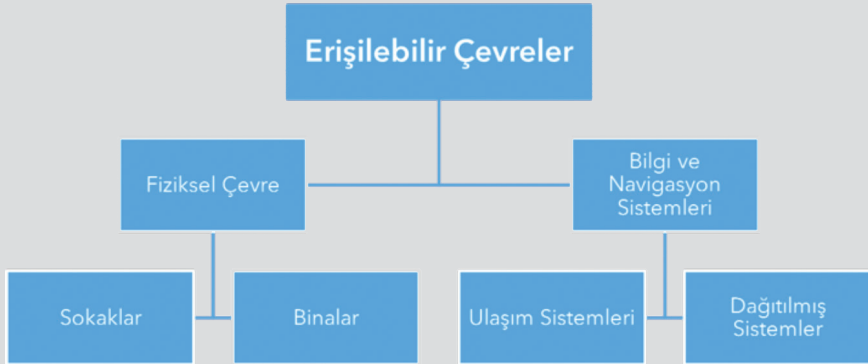
Dünya Sağlık Örgütü'ne göre görme bozukluklarının oluşma nedeni, dünya çapında yapılan incelemeler bağlamında %43 oranında tedavi edilmemiş miyop, hipermetrop ve astigmat gibi rahatsızlıklar, %33 oranında tedavi edilmemiş katarakt, %2 oranında ise göz tansiyonu kaynaklıdır. Bununla beraber makula dejenerasyonu, şekerle bağlı göz rahatsızlıkları, gece körlüğü, doğuştan ya da sonradan oluşmuş göz rahatsızlıkları da görme bozukluğunun oluşumunu tetiklemektedir. Görme bozukluklarının, görme işlevinde yarattığı öncül problemler; görsel keskinlik algısının kaybına bağlı olarak görüş açısı içindeki detayları algılayamamak ve gözün sunabildiği görüş alanının daralması sebebiyle normal bir insan gözünün sunduğu 140 derecelik görüş açısından daha dar bir alanı görebilmek şeklinde olmaktadır (Gerritsen, 2012).

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu sebeplerden ötürü görme bozukluğu yaşayan kişiler günlük etkinlikleri gerçekleştirirken sorunlar yaşayabilir ve yardıma ihtiyaç duyabilirler.

Görme bozukluğu yaşayan kişilerin, kişisel bakımlarının karşılanması ve yönlendirici cihazların desteğiyle yaşamlarının kolaylaştırılması önemli bir gerekliliktir. Bununla birlikte, söz konusu kişilerin görme yetilerine iyi planlanmış aydınlatma sistemleri, yüksek karşıtlık ve büyük karakter boyutlarının kullanıldığı grafik bilgilendirmeler kullanılarak destek olunması da faydalı olacaktır.

GÖRME BOZUKLUĞUNA SAHİP KİŞİLERE YÖNELİK AYDINLATMA PLANLARINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

Şekil 3. Erişilebilir Çevreler (Hersh ve Johnson, 2010)

Erişilebilir çevreler düşüncesi engelli kullanıcıların da rahatça yararlanabileceği ve en az zorlukla karşılaşacakları fiziksel çevrelerin yaratılmasını amaçlamaktadır. Bu noktada erişilebilir bir çevrede iki önemli etmen bulunmaktadır: 1) fiziksel çevrenin iyi tasarlanması, engelli kullanıcıya yardımcı olacak donatıları içermesi, güvenli ve erişilir olması; 2) bilgi ve yönlendirme sistemleri kurularak kullanıcıların sürekli olarak bilgilendirilmesi (Hersh & Johnson, 2010).

Erişilebilir çevrelerin oluşturulabilmesi için bazı aydınlatma ilkeleri bulunmaktadır. Buna göre fiziksel çevredeki tüm alanlar yeterli şekilde aydınlatılmalıdır. Kullanıcının fark etmesi beklenen donatılar aydınlatma ya da karşıt renk kullanımı ile öne çıkarılmalıdır. Doğrudan ışık yerine yaygın ışık kullanımı tercih edilmeli ve gölge oluşumlarından olabildiğince kaçınılmalıdır.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Parıltıyı engellemek için mat yüzeyler tercih edilmelidir. Renk karıştıkları kullanılarak görme engelli kişilere görsel bilgi sağlanması kolaylaştırılmalıdır. Engelli kişilerle bilgi alışverişi yapılarak tasarım kararlarının kararlaştırılması sağlanmalıdır.

İç mekânda ışık kullanımı hem erişilebilirlik hem de belli faaliyetlerin işlenebilmesi açısından önemlidir. Mekânlar arası aydınlanma seviyelerinde dramatik farklar olmamalı, homojen bir aydınlanma seviyesi sağlanmalıdır. Parıltı oluşumu sağlayabilecek yüzeylere karşı önlemler alınması gereklidir. Aydınlatma planları sert gölgeler veya karanlık alan oluşturmayacak şekilde uygulanmalıdır. Çeşitli görevler için özelleşmiş aydınlatma sistemleri aracılığıyla kullanıcıya en uygun çalışma/yaşama ortamı sağlanmalıdır.

Uluslararası Standartlar Teşkilatı'nın (ISO) engelliler ve yaşlı kullanıcılar için hazırladığı ihtiyaçlar rehberinde benimsenmesi gereken çeşitli prensipler sunulmuştur (ISO, 2001). Buna göre görme engellilerin yönlendiricileri daha iyi algılayabilmelerini sağlayacak bir aydınlatma sistemi kurulmalıdır. Çevresel aydınlatmanın eşit dağılımı sağlanmalıdır. Bina iç mekânlarında ani aydınlatma farklılıklarının oluşmasının önüne geçilmelidir. Yüksek ışık seviyeleri ya da güçlü yönlendirilmiş ışıklar, sert gölgeler veya parıltı oluşumları yaratabileceği için, yüzeylerin yansıma özelliklerine özellikle dikkat edilmelidir.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN BİR KULLANICI TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu makale için yapılan gözlemsel çalışma kapsamında görme bozukluğu olan bir kullanıcı seçilmiş ve Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde, akşam vakitleri yerleşke çevresi gezilerek, yerleşkedeki yapay aydınlatma sisteminin, görme bozukluğu olan bir kişi için ne kadar işler ve yönlendirici olduğuna dair veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Durulan her noktada ışıkölçer ile aydınlanma şiddeti ölçülmüş ve fotoğraf çekilmiş, ardından kullanıcının yorumları kaydedilmiştir.

Seçilen kullanıcı üniversite öğrencisi değildir ve yerleşkenin fiziki yapısına dair bilgisi kısıtlıdır. Kullanıcı 28 yaşındadır ve doğuştan görme bozukluğu bulunmaktadır. Halk arasında “tavukkarası” olarak bilinen gece körlüğü rahatsızlığı bulunan kullanıcı, gölgede kalan alanlar dışında gündüz vaktinde görme sorunu yaşamamaktadır ama gece vakti görme kabiliyeti önemli oranda düşmektedir

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ve yardım olmadan rahat hareket edememektedir. Bu sebeple hava karardıktan sonra sürekli olarak kendisine yardımcı olacak birilerine ihtiyaç duymaktadır. Yapay aydınlatmanın yeterli olduğu noktalarda yakın çevreyi algılayabilmektedir fakat, gölge oluşumları ve yetersiz aydınlatma koşulları, kendisinin görme yetisini olumsuz olarak etkilemektedir.

a) Gece Körlüğü (Retinitis Pigmentosa)

Gece körlüğü (retinitis pigmentosa) ya da Türkiye’de halk arasında bilinen adıyla “tavukkarası”; kalıtsal olarak geçen bir ağır göz bozukluğudur. Göz içerisinde retinanın dış sınırlarına doğru yer alan, çevresel görüş ve hareket algılanmasını sağlayan, gri ton bilgisi veren ve düşük ışık seviyelerinde de işleyebilen reseptörler olan çubuklarda meydana gelen bozulmalar sebebiyle oluşmaktadır. Bu bozulmanın sonucunda, kullanıcı özellikle gece vakitlerinde görüş yetisini büyük oranda kaybetmektedir (Buskamp, ve diğerleri, 2010).

Şekil 4. Gece körlüğünün kişinin görüşü üzerinde etkisi (sağ) (Wikipedia)

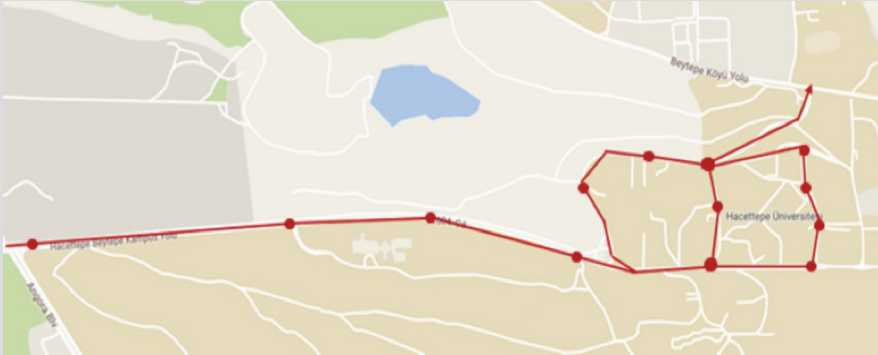
Gece körlüğü ortaya çıkış biçimi açısından değişkenlik gösteren bir görme bozukluğu tipidir. Çocukluk döneminde ilk belirtileri oluşabileceği gibi, orta yaşa kadar herhangi bir belirti göstermeyebilir. Gece körlüğü hastaları, genel olarak karanlık ortamlara uyum sağlayamama, gece vakitlerinde azalan görüş yetileri ve görüş alanında orta-dış yüzeye doğru kayıplar yaşama gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Hartong, Berson, & Dryja, 2006). Bu durum, gece körlüğü hastalarının okumak, araba sürmek, yardımsız yürümek ya da yüzleri tanımak gibi rutin eylemlerde sıkıntılar yaşamalarına sebep olmaktadır.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Günümüz itibariyle gece körlüğünün bilinen bir tedavi şekli yoktur. Fakat, hastalığın ilerlemesini yavaşlatmayı sağlayan yöntemler uygulanmaktadır (American Academy of Ophthalmology, 2015). Kalıtsal bir hastalık olması sebebiyle, gen terapisi ve doku nakli gibi araştırma alanlarında gece körlüğü ile de ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

b) Beytepe Yerleşkesi'nde Yapılan Gözlem Çalışması

Çalışma için seçilen kullanıcı ile iki defa yerleşke içerisinde inceleme yapılmıştır. İlk inceleme 4 Mayıs 2016 tarihinde gün batımından sonra yapılmıştır ve Beytepe Yerleşkesi A Nizamiyesi'nden B Nizamiyesi'ne doğru olan ana yol güzergahı izlenmiştir. Gezilen rota Şekil 5'teki şemada görülmektedir. Şemada işaretlenmiş noktalar, inceleme yapılan alanları göstermektedir.

Şekil 5. 4 Mayıs 2016 günü kampüs içerisinde gezilen rota

Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Beytepe Kampüsü Nizamiye Girişi	19:45		10 lux	Çevre tam olarak algılanamıyor.

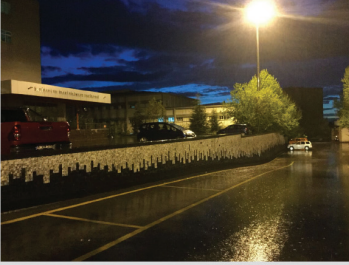
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Beyaz Ev Kavşağı	19:48		20 lux	Tepe ışığı sayesinde durak ve yakın çevre görülebiliyor.
Kampüs Giriş Kavşağı	19:52		20 lux	Tepe ışığı sayesinde heykeli ve kavşağı algılayabiliyor.
Duraklar	19:55		5,2 lux	Durağı algılayamıyor ve aydınlatmanın yetersiz olduğunu belirtiyor.
Kampüs gidiş yolu	20:00		2,5 lux	Çevreyi algılayamıyor, yolu göremiyor. ! Aydınlatmalar çalışmıyor.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Gün Hastanesi	20:03		20 lux	Hastane girişini net algılayabiliyor ve yolu seçebiliyor.
Hastane Durağı	20:08		4,2 lux	Durağı algılayabiliyor.
Yabancı Diller MYO	20:11		52 lux	Fakülte binası, yemekhane ve yolları algılayabiliyor.
İİBF Otopark	20:13		18 lux	Tepe ışığının etki ettiği noktalarda bina ve yakın çevre algılanabiliyor.

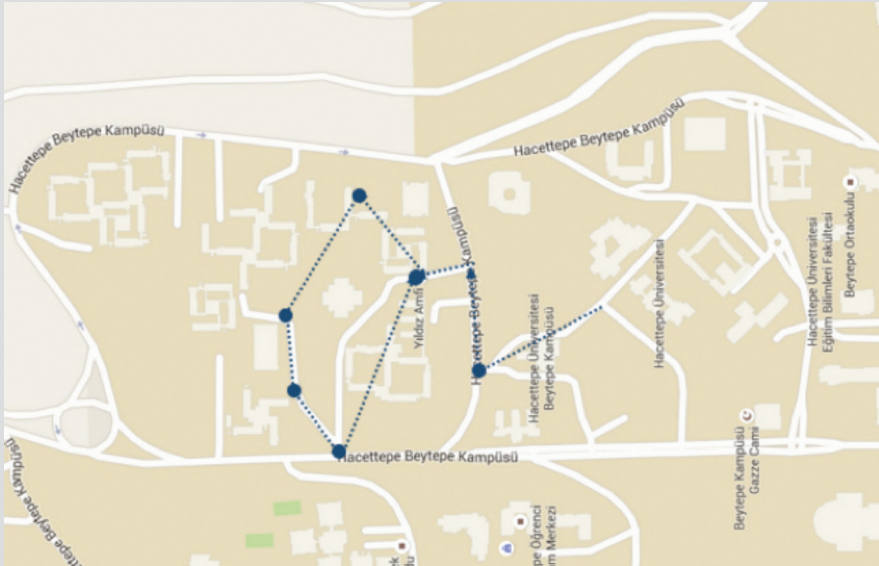
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Beytepe İlkokulu Kavşağı	20:18		25 lux	Kavşak algılanabiliyor, ilerideki İİBF binası görülemiyor.
Güzel Sanatlar Fakültesi Girişi	20:23		17,1 lux	İİBF, GSF ve Heykel Bölümü binaları algılanabiliyor; yol görülmüyor.
Güzel Sanatlar Fakültesi Önü	20:26		1,8 lux	Hiçbir nesne görülemiyor.
Kampüs Geliş Yolu (Edebiyat Fakültesi)	20:32		35,7 lux	Yollar ve yakın çevre genel olarak algılanabiliyor.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

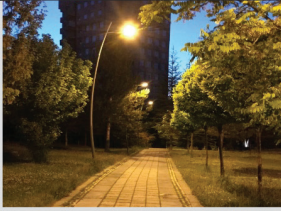
Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Edebiyat Fakültesi önü	20:35		2,4 lux	Hiçbir nesne görülemiyor.

İkinci inceleme 25 Mayıs 2016 tarihinde gün batımından sonra yapılmıştır ve Güzel Sanatlar Fakültesi'nden Rektörlük yolu, Yıldız Amfi ve Kütüphane'ye doğru bir rota çizilerek aydınlatma planları incelenmiştir. Gezilen rota Şekil 6'daki şemada görülmektedir. Şemada işaretlenmiş noktalar, inceleme yapılan alanları göstermektedir.

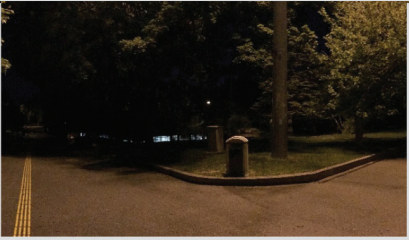

Şekil 6. 25 Mayıs 2016 günü kampüs içerisinde gezilen rota

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Güzel Sanatlar Fakültesi Önü	20:35		46 lux	Yürüyüş yolları ve genel çevre iyi algılanıyor.
GSF-Rektörlük Yolu	20:36		20 lux	Yolun aydınlanan kısmı iyi görülmektedir.
Öğrenci İşleri Binası önü	20:39		0,7 lux	Hiçbir nesne görülemiyor.
Meydan/At atürk Heykeli	20:46		14,5 lux	Aydınlanan yerler genel olarak görülebiliyor, heykelin algılanmasında problemler yaşanıyor.
Yapı Kredi Bankası Önü	20:48		64 lux	Çevreyi iyi şekilde algılayabiliyor.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Yıldız Amfi	20:50		75 lux	Aydınlanan bölgeler iyi olarak algılanabiliyor.
Matematik Bölümü	20:52		42 lux	Merdiven ve aydınlanan bina cephesi algılanıyor, bina girişi algılanamıyor.
Kütüphane Yol Ayrımı	20:59		169 lux	İki yol da aydınlanan bölgeler boyunca iyi görülebiliyor.
Kütüphane girişi	20:59		18 lux	Giriş algılanabiliyor fakat sert gölgeli alanlar anlaşılamıyor.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

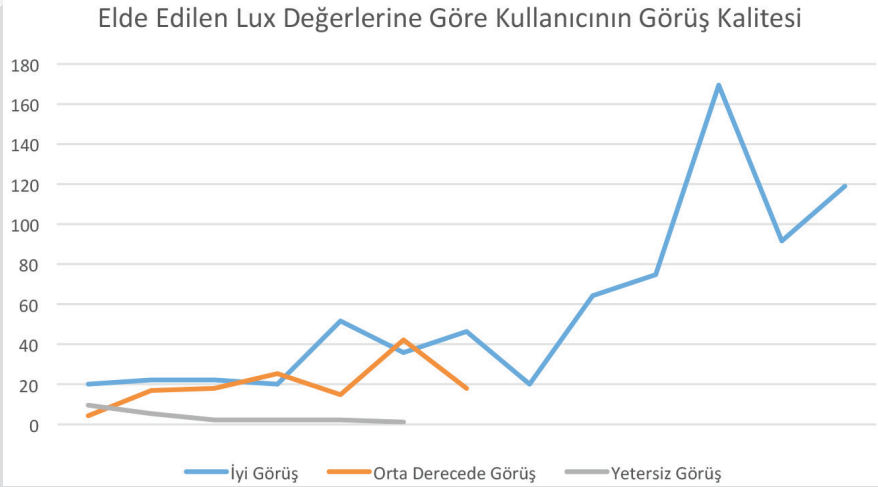
Yer	Zaman	Fotoğraf	Lux Ölçüm	Yorum
Meydan (Yemekhan e Önü)	21:05		91,2 lux	Genel olarak algılanıyor.
Meydan Yolu	21:10		119 lux	Aydınlanan bölgeler algılanabiliyor.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen birincil bulgu Beytepe yerleşkesindeki aydınlatma planının görme bozukluğu olan bir kişiyi yönlendirmeye yeterli kalitede olmadığı yönündedir. Yerleşkede aydınlatmalar belli bölgelerde projeksiyon tipi aydınlatma elemanlarına sahip tepe ışıklarıyla ve aralıklarla dikilmiş direklere bağlı aydınlatmalarla sağlanmaktadır. Tepe aydınlatmaları, güçlü aydınlatma şiddeti sunduğu için etki ettikleri bölgeleri yeterli oranda aydınlatabilmektedir. Aydınlatma planının en önemli sorunu eşit bir aydınlanma sağlayamamasıdır. Dolayısıyla aydınlatmalar kullanıcıyı yönlendirememektedirler. Yerleşke boyunca çalışmayan aydınlatma elemanlarının olması, aydınlatma elemanlarının parlaklık dereceleri arasında farklılıkların bulunması, aydınlatılmayan ve gölgede kalan dolaşım bölgelerinin bulunması da önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Bazı fakülte binalarının girişlerini aydınlatacak sistem bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu binalara gece vakti erişim görme bozukluğu olan bir kişi için çok zordur. Yerleşkedeki ana yol hattının aydınlatılmasına yönelik sorunlar olduğu da göze çarpmaktadır. Özellikle rektörlük önünden geçen yol ve Bilkent Üniversitesi tarafında kalan B Nizamiyesi'ne giden yolda aydınlatmanın olmaması hem güvenlik, hem de erişilebilirlik açısından sorun yaratmaktadır.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şekil 7. Elde edilen Lux değerlerine göre kullanıcının görüş kalitesi

Şekil 7’de kullanıcı ile yapılan inceleme sırasında, bir ışıkölçer aracılığıyla alınan değerlere yönelik bir grafik sunulmuştur. Bu grafiğe göre 20 lux altında aydınlatma şiddeti ölçülen bölgeler kullanıcı tarafından yeterli şekilde algılanamamıştır. 10 lux altında değerler ölçülen bölgelerde görüş kalitesi kritik derecede düşmektedir. 20 – 40 lux arası kullanıcının iyi veya orta derecede görebildiği alanlar bulunmaktadır. Bu bölgelerde aydınlatma elemanlarının etkisi, fiziksel çevrenin şekillenışı ve ağaçların yarattığı gölgeler de kullanıcının genel algılama kabiliyetini etkilemektedir. Kullanıcının 20 lux altında değerler ölçülen bölgelerde de genel anlamda fiziksel çevreyi algılayabildiği olmuştur. Bu durumda algılanan nesnelerin malzeme yapısı ve ışık ile olan etkileşimleri de belirleyici bir unsurdur. Aydınlatma elemanının sağladığı aydınlatma şiddeti arttıkça, kullanıcının görüş alanı da genel olarak artmaktadır.

Şekil 7’deki veriler kullanıcının genel olarak iyi bir görüş kalitesi elde edebildiği yönünde yorumlanabilir olsa da, kullanıcının, akşam vaktinde yerleşke içerisinde yardım olmadan hiçbir şekilde yolunu bulamayacağını belirtmiş olması da dikkat çekici bir durumdur. Bu noktada lux birimiyle ifade edilen aydınlanma şiddetinin, ışık kaynağına yaklaştıkça etkisini arttırdığını anımsamakta yarar olacaktır. Dolayısıyla, kişinin gün batımından sonra görme işlevini yerine getirebilmesi; ışığın konumu, ışık kaynağının şiddeti, çevredeki yapılanma/bitki örtüsü,

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

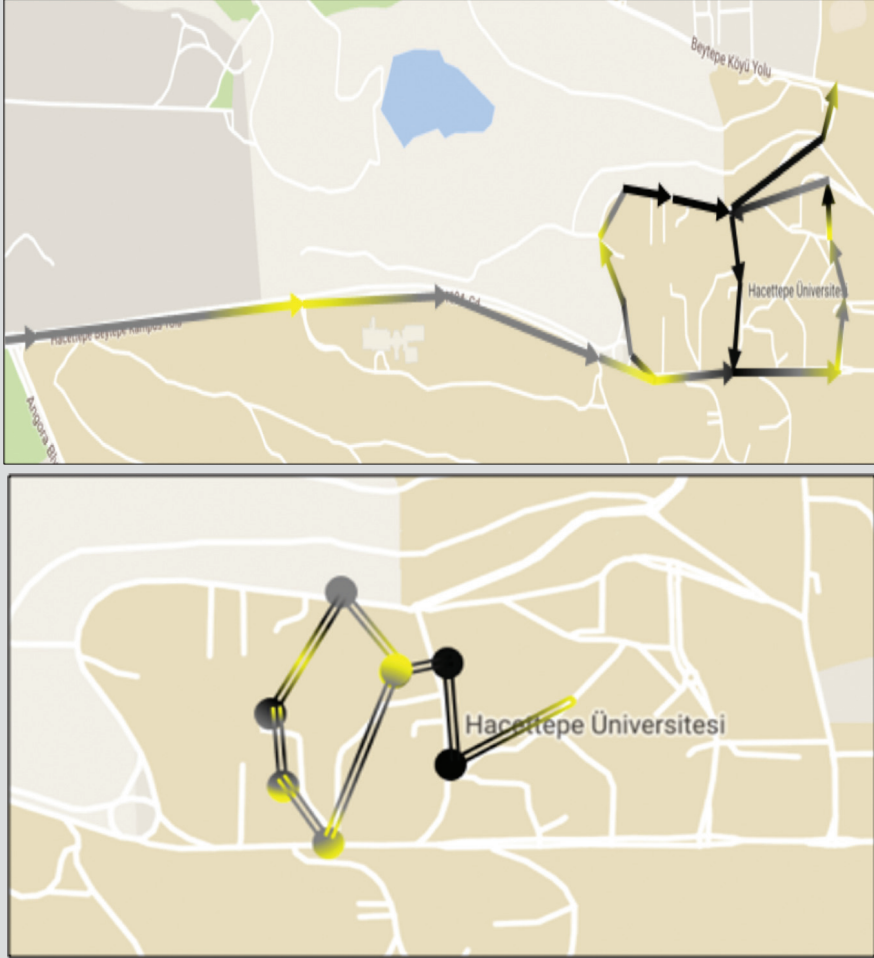
çevredeki malzemelerin yansıtıcılık özellikleri gibi birçok parametreye bağlı olarak değişmektedir. Görme işlevini sağlıklı şekilde gerçekleştiremeyen bireylerde bu parametrelerin her biri tek başına önem taşımakta ve görme işlevini doğrudan etkilemektedir.

Şekil 8. En yüksek aydınlatma şiddetinin ölçüldüğü bölgeler
Yapılan incelemede yerleşke içerisindeki en yüksek aydınlatma şiddeti değerleri

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

(bkz. Şekil 8) Atatepe Yurdu/BAM önü, Yabancı Diller MYO, Yıldız Amfi-Matematik Bölüm Binası arasındaki avlu ve yerleşke girişindeki heykelin yer aldığı bölgelerde ölçülmüştür. Kullanıcının bu bölgelerde çevresini algılama oranı da aydınlatma şiddetinin yüksekliğine bağlı olarak artmıştır.

Şekil 9-10. İncelenen yol güzergâhı boyunca aydınlık şiddeti şeması

Şekil 9 ve 10'da izlenen yol güzergâhı boyunca ölçülen aydınlatma şiddeti şema

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

haline getirilmiştir. Buna göre iyi aydınlatılmayan bölgeler siyah, yeterli olmasa da aydınlatılan bölgeler gri, iyi aydınlatılan bölgeler sarı ile gösterilmiştir. Elde edilen şemada da gezilen alanlar arasında eşit bir aydınlatma sağlanamadığı görülmektedir.

Beytepe yerleşkesindeki aydınlatma planının, görme bozukluğu olan kullanıcılar açısından daha sağlıklı olabilmesi için aşağıdaki önlemler alınmalıdır:

- Çalışmayan aydınlatma birimlerinin tespit edilip, tekrar işler hale getirilmesi,
- Aydınlatma elemanlarının ışık tiplerinin, renklerinin ve sağladıkları aydınlatma şiddeti değerlerinin birbirleriyle eşdeğer/uyumlu olmasına dikkat edilmesi,
- Zemine yönlendirici veya bilgilendirici aydınlatma elemanlarının kurulması,
- Sert gölge oluşumlarına izin vermeyecek, eşit dağılımlı ve yaygın bir aydınlatma planının tüm yerleşke kapsamında başarılması,
- Yerleşke için bir ana yol hattı belirlenip, bu hattın yeterli şekilde aydınlanmasının sağlanması,
- Yerleşkenin yaya olarak ulaşılan iç kısımlarında yönlendirici aydınlatmaların konulması,
- Tüm merdiven ve rampaların geceleri görülebilir ve fark edilebilir olmasının sağlanması,
- Fakülte girişlerine aydınlatma sistemlerinin kurulması ve girişlerin gece vakti fark edilebilir hale getirilmesi,
- Engelli öğrenciler ile görüşülerek onların istek ve ihtiyaçlarına göre aydınlatma tasarımlarının sunulması gerekmektedir.

Yapılan bu çalışma, görme bozukluğu olan kişiler için aydınlatma planlarının birçok değişkene sahip ve üstünde dikkatlice çalışılması gereken bir konu olduğunu göstermiştir. Aydınlatma elemanlarında seçilen ışığın rengi, aydınlatma kapasitesi ve şiddeti, aydınlatma elemanlarının yerleşimi ve konumları gibi çeşitli faktörler de işlevsel bir aydınlatma sisteminin oluşmasına etki etmektedir.

Sonuç olarak görme bozuklukları olan kullanıcılar için aydınlatma önemli bir konudur ve üniversite, hastane gibi kamu açısından önemli mekânlarda hassasiyetle incelenmesi gerekmektedir. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'ndeki güncel aydınlatma sistemi, çalışmada belirtilen gerekli önlemleri tam anlamıyla yerine sağlayamamaktadır. Bu sebeple, konunun yetkili makamlar tarafından değerlendirilmesi, sağlıklı ve güvenli bir yerleşke hayatı için önem arz etmektedir.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE YERLEŞKESİ'NDE AYDINLATMA SİSTEMİNİN GÖRME BOZUKLUĞU OLAN KULLANICILAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gelişim sürecinde yorum ve yönlendirmeleriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Meltem Yılmaz'a ve saha çalışmasına katılarak, gözlemleri ile destek olan Selim Yiğit Kargın'a teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

- American Academy of Ophthalmology. (2015, Nisan 14). Retinitis Pigmentosa Treatment. <https://www.aaio.org/eye-health/diseases/retinitis-pigmentosa-treatment>, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Busskamp, V., Duebel, J., Balya, D., Fradot, M., Viney, T. J., Siebert, S., . . . Deisseroth, K. (2010). Genetic reactivation of cone photoreceptors restores visual responses in retinitis pigmentosa. *Science*, 329(550), s. 413-417.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2011, Şubat 8). *Blindness and Vision Impairment*. <http://www.cdc.gov/healthcommunication/ToolsTemplates/EntertainmentEd/Tips/Blindness.html>, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Dursin, A. G. (2012). Information Design and Education for Visually Impaired and Blind People. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, s. 5568-5572.
- Gerritsen, B. (2012). Lighting and the Visually Impaired. www.afb.org/.../Lighting_and_the_Visually_Impaired.ppt, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Hartong, D. T., Berson, E. L., & Dryja, T. P. (2006). Retinitis pigmentosa. *The Lancet*, 368 (9549), s. 1795-1809.
- Hersh, M., & Johnson, M. A. (2010). *Assistive Technology for Visually Impaired and Blind People*. Londra: Springer Science & Business Media.
- ISO. (2001). Guidelines for standards developers to address the needs of older persons and persons with disabilities. http://www.iso.org/iso/iso_iec_guide_71_2001.pdf, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Koca, D. (2015). Kentsel Adalet Bağlamında Sanat Merkezlerinin Ulaşılabilirliği Üzerine Bir Eylem Araştırması, *XI. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s.137-150.
- Scheiman, M., Scheiman, M., & Whittaker, S. (2007). *Low Vision Rehabilitation: A Practical Guide for Occupational Therapists*. New Jersey: Slack Incorporated.
- World Health Organization. (2016). Disabilities. Health topics: <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>, erişim tarihi: 02.06.2016.

2) HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

Hacettepe Üniversitesi GÖRÜNEN DURAKLAR
www.gorunenduraklar.com

Görünen Duraklar Projesi, görme engellilerin yerleşkeler içerisinde hareket ederken belirli noktalara geldiklerinde, kullandıkları akıllı telefonlar aracılığıyla, bulundukları yer ile yakın çevrelerindeki alanlar ve mekanlar hakkında bilgi alabilmelerini sağlayan bir sistemin oluşturulması amacı doğrultusunda kurgulanmıştır.

Proje başlangıç aşamasında, Hacettepe Üniversitesi yerleşkeleri içerisinde yer alan otobüs duraklarıyla sınırlandırılmıştır. Ancak, çalışmanın ilerleyen aşamalarında proje ekibinin Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan görme engelli öğrencilerle yaptıkları görüşmeler sonrasında, gerekli ihtiyaca verilecek karşılığın duraklarla sınırlandırılması yerine tüm yerleşkeler geneline yayılmasının çok daha verimli olacağı görüşünde birleşilmiştir.

Bu yaklaşıma örnek olarak Beytepe Yerleşkesi'nde bulunan Yıldız Amfi ile Kütüphane binası arasındaki kavşağa gelen kişi, yüzünün dönük olduğu yönü, hangi noktada bulunduğunu ve çevresindeki kütüphane ve benzeri önemli binaların, durmakta olduğu noktaya göre hangi şekilde konumlandıklarını mesafeleriyle birlikte sesli olarak öğrenebilir.

Kavşaklar dışında, öğrenci işleri binası gibi öğrenciler başta olmak üzere tüm bireyler tarafından sıklıkla ziyaret edilen seçilmiş noktalara gelindiğinde de sesli bilgilendirme alınmaktadır. Projenin başlangıç odağı olan otobüs durakları da sıklıkla ziyaret edilen noktalar arasındadır.

Kullanılan akıllı telefon tarafından sinyallerin alınabilmesi için bluetooth bağlantısının açık olması yeterlidir. Uygulamanın güncel versiyonu, ilgili uygulama mağazasından indirilerek kurulduktan sonra kullanıma hazır hale gelmektedir.

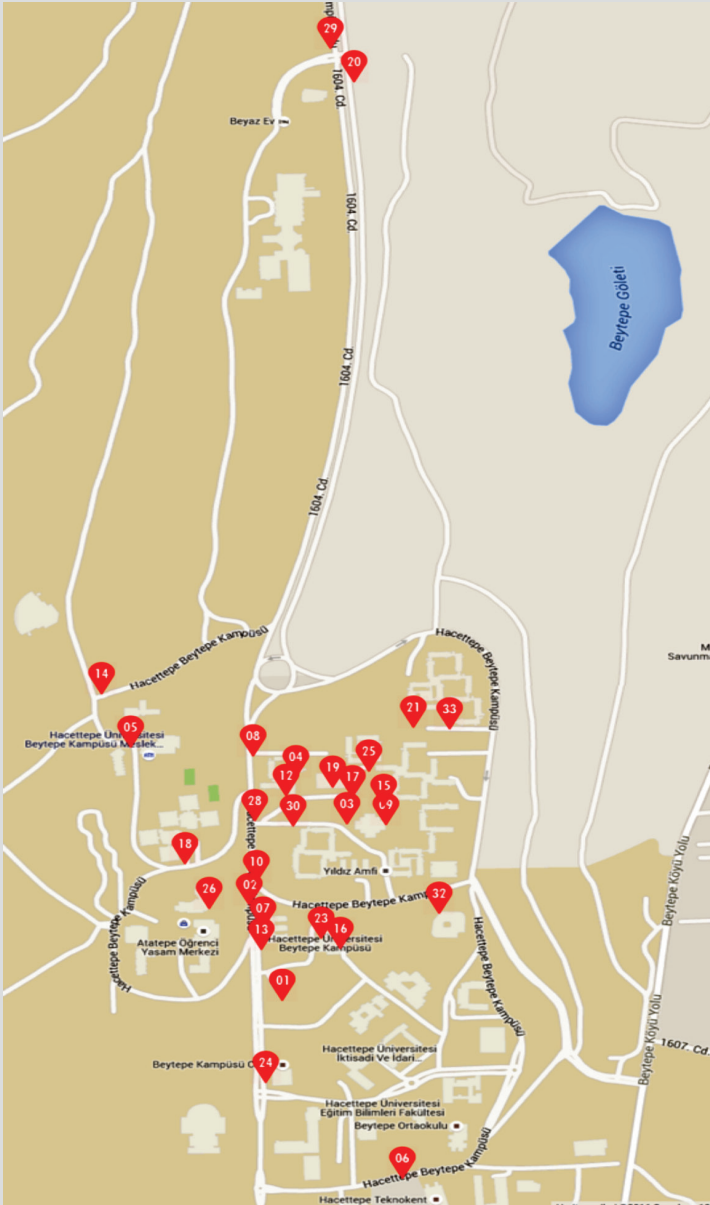
VERİCİ CİHAZLARIN YERLEŞİM PLANI

Verici cihazlar yerleşkelerde farklı şekillerde monte edilmişlerdir. Özellikle kavşak noktalarında yer alan, ulaşılması daha güç olan aydınlatma direkleri gibi yerlere yerleştirilmişlerdir.

Beytepe Yerleşkesi

01. Gazze Camii
02. Yürüyen Merdivenler Cadde Girişi
03. Öğrenci Meydanı
04. Öğrenci Yemekhanesi ve Ziraat Bankası
05. Spor Bilimleri Yol Ayrımı
06. Teknokent
07. Gün Hastanesi
08. 10565 Nolu Durak: Meslek Yüksek Okulu
09. Yıldız Amfi
10. Rektörlük - Hastane Yol Ayrımı
12. Bankamatikler
13. 10566 Nolu Durak: Öğrenci Evleri
14. Amfi Tiyatro Yolu Girişi
15. Yıldız Amfi Yol Ayrımı
16. Öğrenci İşleri
17. Kütüphane Yol Ayrımı
18. Yurtlar - BAM (çarşı) Yol Ayrımı
19. Kütüphane
20. 12749 Nolu Durak: Kültür Kongre Salonu Gidiş
21. Edebiyat Fakültesi Meydanı Yol Ayrımı
23. Rektörlük
24. 13140 Nolu Durak: Mühendislik Fakültesi
25. PTT
26. BAM (çarşı) Merdivenler Girişi
28. City Meydan Girişi
29. 12748 Nolu Durak: Kültür Kongre Salonu Geliş
30. City Cadde Girişi
32. Öğretim Üyeleri Kafeteryası ve Toplantı Salonları
33. Nacho

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

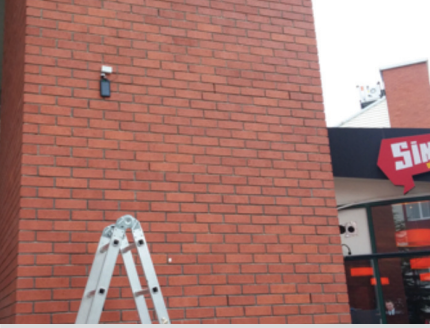
Sıhhiye Yerleşkesi

- 41. Erişkin Hastanesi 7. Kapı
- 42. Öğretim Üyeleri Kafeteryası
- 43. Misafirhane ve Bankamatikler
- 44. Tıp Fakültesi A Kapısı
- 45. Tıp Fakültesi Ana Kapı
- 46. Kültür Merkezi
- 47. Rektörlük
- 48. Öğrenci Kafeteryası ve Sağlık Kafe
- 49. Öğrenci İşleri
- 50. Kütüphane ve Halk Sağlığı Enstitüsü
- 51. Tıp Fakültesi Meydanı

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER
İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

VERİCİ CİHAZLAR

VERİCİ CİHAZLAR

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

KRONOLOJİK SÜREÇ

Projenin başlangıcını takiben 15 Mayıs 2015 tarihinde yerleşkedeki görme engelli öğrenciler ile bir toplantı düzenlendi ve proje ile ilgili bilgi verilerek, faaliyet planı paylaşıldı. Projenin yerleşke yaşamını oldukça kolaylaştıracak uygulamalar içerdiğini belirten öğrenciler, bu durumdan duydukları memnuniyeti dile getirdiler. Görme engelli öğrenciler Beytepe Yerleşkesi içerisinde ulaşım güclüğü çekilen yerler hakkında bilgi verirken, elektronik etiketleme yapılacak örnek cihazlar toplantı salonuna yerleştirildi ve deneme amaçlı kurulan program üzerinden örnek bir çalışma yapıldı.

Projenin tanıtım toplantısı 15 Haziran 2015 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi'ndeki Kültür Merkezi R Salonu'nda basının da katılımıyla gerçekleştirildi. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan temsilcilerin de bulunduğu toplantıda projenin ilk ayağı olan elektronik etiketlerin yerleştirilmesine ve nasıl çalışacağına dair bilgi verilerek gelecek dönem hedeflerine ilişkin görüş ve dilekler dile getirildi.

Ekim ayında yürütülen çalışmalarda, elektronik verici cihazların yerleştirilmesi için, harita üzerinde kararlaştırılan yerleşke noktalarının uygun olup olmadıkları yerinde tespit edildi. Bu noktalardan bazıları değiştirilerek daha uygun bölgeler tespit edildi.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

Tespit çalışmaları sırasında belirlenen noktalara verici cihazların yerleştirilmesi işlemi gerçekleştirildi. Yerlerine takılan cihazların montajı aşamasında herhangi bir sorun olup oluşmadığı tek tek kontrol edildi. Sorunlu olanlar yenileriyle değiştirildi ve tümü aktif hale getirildi.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ GÖRME ENGELLİLER İÇİN AKILLI DURAKLAR PROJESİ

Elektronik verici cihazların yerlerine yerleştirilip aktif hale getirilmelerini takiben, 12 ve 19 Şubat 2016 tarihlerinde Görünen Duraklar uygulamasının üzerinde çalışacağı akıllı telefonlar üniversitemizdeki görme engelli öğrenci ve personele dağıtıldı.

SONUÇ

İlk basamağı planlandığı üzere tamamlanan projenin ikinci basamağının devam ettirilerek kampüslerdeki cihaz sayısının artırılması yoluyla kapsamının genişletilmesi ve cihazların otobüslere entegre edilmesi projeyi çok daha güçlü hale getirecektir. Bu aşamada cihazların etrafıca test edilerek ihtiyaçlar ve öneriler doğrultusunda istenildiği şekilde ekleme ve düzenleme yapılması da mümkündür. Bu uygulama, Türkiye'deki üniversiteler içerisinde ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Yerleşkelerinde gerçekleştirilmiştir.

3) 8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

ÇALIŞTAY SONUÇ BİLDİRGESİ

15-17 Mayıs 2014

Atatürk Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, Erzurum

“8. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü ile Atatürk Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi işbirliğinde 15-17 Mayıs 2014 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi’nin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Atatürk Üniversitesi Kültür Merkezi ve Sürekli Eğitim Merkezi’nde yapılan çalıştaya; ikisi yurtdışı olmak üzere toplam 80 üniversite, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Milli Eğitim Müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşlarından toplam 416 akademisyen, sağlık çalışanı, öğretmen, idari personel ve öğrenci katılmıştır.

Çalıştaya katılan ortopedik, işitme ve görme engelli katılımcılara destek vermek üzere 24 öğrenci görevlendirilmiştir. Açılıшта katılımcıların yanı sıra çok sayıda davetli yer almıştır. Ayrıca, Erzurum’da bulunan orta öğretim düzeyindeki 50 kadar engelli öğrencinin çalıştayanın ilk gününe katılımı sağlanmıştır.

Yurt dışından ve Türkiye genelinden çok sayıda ve farklı kurumlardan katılımın olması, hem uluslararası hem de ulusal anlamda çalıştaya geniş bir bakış açısı kazandırmış, sorunların daha detaylı ele alınmasını ve çözüm önerilerinin etraflıca tartışılmasını sağlamıştır.

Çalıştay süresince işitme engelli katılımcılara destek vermek üzere işaret dili tercümanı bulundurulmuştur.

Çalıştaya bilimsel etik ve kurallar çerçevesinde, araştırma, olgu ve durum analizi içerikli 13 adet poster kabul edilmiş ve çalıştay süresince poster stantlarında sergilenmiştir. Erzurum Valiliği, Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Erzurum Palandöken İlçe Belediye Başkanlığı ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı çalıştaya önemli ölçüde destek sağlamışlardır.

ÇALIŞMA GRUPLARININ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ

1. Grup: Engelli Farkındalığı

Engelli farkındalığı grubunda yer alan katılımcılar, toplumun engelli kavramından ne anladığı ve engelli kavramı için ideal ifadenin ne olması gerektiği konusunda toplumun engelli bireylere bakış açısını değerlendirmiş ve tartışmalar esnasında;

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

- Özürlü, engelli, sakat gibi tanımlamaların doğal bir ötekileştirmeyi çağırdığı,
- Engelli bireyler için farklı kelimeler kullanılsa da bunların zamanla yine ötekileştirme kelimelerine dönüştüğü,
- Engelli bireyler için kullanılan kelimelerin önemli olmadığı, önemli olanın engelli bireylere davranış şeklinin olduğu,

Grup tartışmalarının ilk aşaması sonucunda, toplumun engelli algısını güçlendirmek için yapılması gereken öneriler belirlenerek aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Farkındalık derslerinin verilmesi sağlanmalıdır.
- Yasalardan önce altyapı çalışmalarının oluşturulması sağlanmalıdır.
- Engelli bireylerin engelsizlerle kaynaştırılması sağlanmalıdır.
- Bilgilendirme ve etkileşim çalışmaları arttırılmalıdır.
- Farkındalığı arttırmada kamu spotu ve broşürler kullanılmalıdır.
- Aile hekimlerinin ailelere farkındalık eğitimi vermesi sağlanmalıdır.
- Herkesin en az bir engelli bireyle bir gün geçirmesini sağlayacak bir kaynaşma etkinliği düzenlenmelidir.
- Engelli bireylerin kendilerini ifade edecekleri platformlar kurulmalıdır.
- Meslek gruplarına engelli farkındalığı eğitimi verilmelidir.
- Engelli bireylerin faydalanabileceği teknolojiler geliştirilmelidir.
- Din görevlilerine yönelik engelli farkındalığı çalışması yapılmalı ve toplumda farkındalık oluşturulmasında bizzat katılımları sağlanmalıdır.
- Farkındalık eğitimi, eğitim hayatının ilk yıllarından itibaren başlatılmalıdır.
- Engelli farkındalığı ile ilgili yasal zorunlulukların ön plana çıkarılması sağlanmalıdır.

Grup tartışmalarının ikinci kısmında engelli farkındalığını artırmak için üretilebilecek projeler tartışılmış ve ön plana çıkan projelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- 1. “Engelsiz Empati Çadırları” kurulması:** Bu proje, çeşitli materyaller kullanılarak engelsiz vatandaşların engelliliği kısmen de olsa yaşamasını, engelli bireyleri hissederek farkındalığını artmasını sağlayabilir.
- 2. “Eğitmenlerin Eğitimi”:** Akademisyenler, din görevlileri, özellikle okul öncesi öğretmenler ve diğer öğretmenlerin farkındalık eğitimi almaları sağlanabilir.
- 3. “Bir Gün Bedensel Engelli Olma Deneyimi”:** Bu projede, insanlara engelliliği yaşatarak farkındalık oluşturulması sağlanabilir.

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

4. “Erken Yaşta Farkındalık Eğitiminin Arttırılması”: Hem oyuncu olarak hem de senarist olarak engelli bireylerin yer aldığı çizgi filmler kullanılarak farkındalığın arttırılması sağlanabilir.

5. “Aile Eğitimi”: Bu projeye, engelli yakını olmayan ailelerin farkındalık eğitimi almaları sağlanabilir.

6. “Meslek Grupları İçin Yetişkin Eğitimi”: Bakanlıklar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerden destek alınarak meslek grupları için farkındalık eğitimi çalışmalarının yapılması sağlanabilir.

2. Grup: Akademik Yaşam ve Kaynaştırma

Bu grupta yapılan değerlendirme ve öneriler sonucunda aşağıdaki hususların sonuç bildirgesinde yer alması gerektiği vurgulanmıştır:

- ÖSYM’nin tercih aşamasında, engelli öğrencilere karşı ayrımcılık içeren bir dil kullanmaması sağlanmalıdır.
- Akademik yaşamda bütünlüğü sağlamak için herhangi bir dersten muaf tutulma hakkının kaldırılması, bunun yerine gerekli yasal ve ortam düzenlemelerinin yapılması sağlanmalıdır.
- Her engelli birey için üniversite yaşamına başladığında bireysel olarak oryantasyon çalışmaları yapılmalı, engelsiz öğrencilerle ortak kullanım alanları ve çalışmalar sağlanmalıdır.
- Akademisyenlerin engelli öğrencilere karşı yaklaşım ve tutumlarının iyileştirilmesi sağlanmalıdır.
- Akademik yaşam sürecinde ötekileştirme ve ayrımcılık oluşturacak tutum ve davranışların önüne geçilmelidir.
- Disiplinler arası farklı çalışma alanları göz önüne alınarak alana yönelik alt yapı düzenlemeleri yapılmalıdır.
- Akademisyenlere yönelik değerlendirme anketleri uygulanmalıdır.
- Yükseköğretimde engelli eğitiminin tam ve eksiksiz uygulanabilmesi için yükseköğretim öncesi kaynaştırma çalışmalarının eksiksiz olması sağlanmalıdır.

3. Grup: Erişilebilirlik-Ulaşılabilirlik

Bu çalıştay grubunda “erişilebilirlik” ve “ulaşılabilirlik” başlıklarının ayrı ayrı tartışılması gerektiği kararlaştırıldıktan sonra birinci oturumda erişilebilirlik, ikinci oturumda ise ulaşılabilirlik konuları ele alınmıştır.

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

Grup çalışma sonuçları ve öneriler aşağıda sıralanmıştır:

Erişilebilirlik;

- Engelli öğrenciler için kırtasiye ve basılı ders notlarına erişimin artırılması sağlanmalıdır.
- Engelli kişiye uygun elektronik ortamda ders notlarının erişime açılması sağlanmalıdır.
- Engelli kişinin ders materyallerini taşımadaki zorlukların önüne geçmek için bütün materyallere erişimini kolaylaştıracak dijital ortamın oluşturulması sağlanmalıdır.
- Engelli öğrencilerin istedikleri takdirde dersin ses kaydını alabilmesi için gerekli izinler ve kolaylıklar sağlanmalıdır. Kayda alınan dersin veya ders notlarının başka bir amaçla kullanılmayacağına dair taraflar arasında protokol imzalanmalıdır.
- Engelli öğrencinin derste not tutma engelini aşması için gerek duyulması halinde, bir komisyon tarafından görevlendirilecek yardımcı bir personelin istihdam edilmesi sağlanmalıdır. Bu personel bir burslu öğrenci olabileceği gibi ilgili birim tarafından ücret karşılığı görevlendirilen bir eleman da olabilir. İmkanlar ölçüsünde istihdam edilecek kişinin aynı bölüm/branştan olmasına özen gösterilmelidir.
- Uzaktan eğitim programlarında sesli betimleme, altyazı ve işaret dili kullanılması sağlanmalıdır.
- Engelli ve engelsiz öğrenciler ortak sınav yönergelerine tabi tutulmalıdır. Sınavlar aynı oturumda ve aynı zamanda yapılmalıdır. Sınav yönergelerindeki eksiklikler bir an önce giderilmelidir.
- İhtiyaç olduğu durumlarda sınavlarda bir okuyucu sağlanmalıdır.
- Öğrenci ile öğretim üyesi ders dönemi başında sınavın nasıl yapılacağını kararlaştırmalı ve sınav buna uygun yapılmalıdır.
- Web sayfasına yapılan bir duyuru, tanıtım videoları, yazı tipleri ve bütün içerik engelli öğrenciler dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- Ortak ve güçlü kütüphaneler kurulmalıdır.
- Uygulama ve bilgisayar laboratuvarları erişilebilirliğe uygun hale getirilmelidir.
- Ders programlarına “erişilebilirlik dersleri” eklenmelidir.
- YÖK bünyesinde bulunan tez veri sistemi erişilebilirliğe açılmalıdır.

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

Ulaşılabilirlik;

- Üniversite Yapı İşleri Daire Başkanlığına engellilere yönelik çalışmalarda kullanılmak üzere yeterli bütçenin ayrılması ve temini sağlanmalıdır.
- Ulaşılabilirliğin üniversite genelinde yeni yapılan projelerde göz önünde bulundurulması gerekmektedir.
- Mevcut binaların ulaşılabilirliğinin denetlenmesi ve bu konuda engelli kişilerin aktif rol alması sağlanmalıdır.
- Ulaşılabilirlik konusunda önceliklendirme yapılarak acil olanların tanımlanması ve stratejik bir plan sonucunda uygulanması gerekmektedir.
- Engelli bireyler için yapılacak ulaşılabilirlik düzenlemeleri ve mekânsal düzenlemelerde ilgili proje birimleri engelli birimleri ile iletişime geçmeli, gereken düzenlemelerde görüşleri alınmalıdır.
- YÖK, üniversitelerde engelli öğrencilere yönelik ulaşılabilirlik hususunda yapılması gerekenler için bir süre sınırlaması koymalıdır.
- Engelsiz kampüs sertifikası ile engellere yönelik çalışmaları yapan üniversiteler teşvik edilmeli ve bu sertifika belirli dönemlerde denetlenerek yenilenmelidir.
- Bölgesel toplantılarda ulaşılabilirlik eğitimi verilmelidir.
- Afet eylem planları engelli bireyleri de içerecek şekilde düzenlenmelidir.
- Yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak üniversiteye ulaşımın da göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.
- Üniversite içinde ulaşılabilirliği artırmak için ring seferleri ve uygun trafik işaret-ışıkları konulmalıdır.

4. Grup: Engelli Öğrenci Birimleri

Bu çalışma grubunda üniversitelerin engelli birimlerinin kuruluş ve işleyişi hakkında tartışmalar yapılarak aşağıdaki hususların vurgulanmasına karar verilmiştir:

- Üniversite engelli öğrenci birimlerinin, YÖK çerçeve yönetmeliği dikkate alınarak hazırlanacak yönergeler doğrultusunda yapılandırılması sağlanmalıdır.
- Üniversite engelli öğrenci birimlerinde faaliyetlerinin yeterliliği ve sürekliliği açısından koordinatör, sekreter ve uzman istihdamı sağlanmalıdır.
- Engelli öğrenci birimlerinde istihdam edilecek personelin gerekli donanıma sahip olmasına dikkat edilmelidir.
- Engelli öğrenci birimlerinin bütçe kalemlerinin belirlenmesi ve bunun için yeterli ödeneğin ayrılması sağlanmalıdır.
- Engelli öğrenci birim koordinatörlüğü yapan akademik personelin, daha verimli

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

çalışabilmesi ve daha çok zaman ayırabilmesi için ders yükünün azaltılması veya dersten muafiyeti sağlanmalıdır.

- Engelli öğrenci biriminde istihdam edilecek akademik ve idari personele, engelli bireyler ile ilgili yasal mevzuat hakkında gerekli eğitimin verilmesi sağlanmalıdır.
- Hazırlanacak yönetmelik ve yönergelerde, engelli öğrencileri rencide edebilecek ifade ve tanımlardan kaçınılmalıdır.
- Engelli öğrenci birimlerine yeterli fiziksel imkânlar sağlanmalıdır.
- Üniversite içerisinde yapılacak düzenlemelerde engelli öğrencilerin, akademik ve idari personelin katılımı sağlanmalıdır.
- Engelli öğrencilerinin engelli biriminden nasıl yararlanacakları açıkça belirtilmelidir.
- Üniversite engelli öğrenci birimleri psikolojik destek birimleri ile desteklenmelidir.
- Engelli birimlerinin kurulum ve çalışma koşullarının belirlenmesi için YÖK tarafından koordine edilecek toplantılar yapılmalıdır.
- Üniversite engelli öğrenci birimlerinin, birimle ilgili yapılacak organizasyonlara katılımları sağlanmalıdır.
- YÖKSİS' de bulunan engelli öğrenci birim koordinatör bilgilerinin güncel tutulması ve üniversitelerin birbiri ile iletişiminin sağlanması gereklidir.
- Engelli öğrenci birim faaliyetlerinin, üniversite yönetimlerince denetlenmesi sağlanmalıdır.

5. Grup: Engelli Danışmanlığı

“Engelli Danışmanlığı” başlıklı grup çalışmasında, uzun soluklu bir tartışma yapılmıştır. Yapıcı olan ve özeleştirici içeren bu tartışmalardan sonra aşağıdaki hususların vurgulanması kararlaştırılmıştır:

- Engelli bireylere yönelik üniversite öncesinde Akademik Uyum, Bireysel Uyum, Sosyal Uyum ve Fiziksel Uyum çalışmaları yapılmalı ve üniversite eğitimi sırasında bu çalışmalar eksiksiz devam ettirilmelidir.
- Engelli olduğunu saklayan (gizleyen) engelli öğrenciler için, engelli biriminde çalışacak uzman, sosyal çalışmacı, psikolog ve psikolojik danışman görevlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Engelli Öğrenci Biriminde çalışan kişilerin belirli periyotlarla hizmet içi eğitimden geçmesi sağlanmalıdır.
- Engelli biriminde kayıtlı olmayan engelli öğrencilere yönelik, engellerini kabullenmeleri ve birime kaydolmaları yönünde uyum etkinliklerinin düzenlenmesi sağlanmalıdır.

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

- Engelli öğrencinin kendisini ifade edebilmesi için rektörlükler bünyesinde kurulacak Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi veya Kariyer ve Gelişim Merkezleri'ne yönlendirilmeleri sağlanmalıdır.

Engelli Öğrenci Birimi koordinatörlüğünce; üniversitelerin tüm birimlerinde süper vizyon ve hizmet içi eğitim alanların tercih edildiği engelli öğrenci akademik danışmanlarının bulundurulması ve bu danışmanın engelli ile birim arasında koordinasyonu gerçekleştirmesi sağlanmalıdır.

- Engelli Öğrenci Birimi'nde görev alacak alanında uzman gönüllü kişilere, hizmet içi eğitimi sağlandıktan sonra görev verilmelidir.
- Gerekli görüldüğü takdirde, engelli öğrenci aile bireylerinin de eğitimden geçirilmesi sağlanmalıdır.
- Akademik danışmanlıklarda gönüllülük esas alınmalıdır ve bu danışmanlık ek ders yükü yönünden değerlendirmeye alınmalıdır.
- Akademik Danışmanlık Yönergesi'nin hazırlanmasında engelli bireylerin de görüşleri dikkate alınmalıdır.
- Üniversite yönetimi veya öğrenci toplulukları tarafından engellerin ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Öğrenci topluluklarında gönüllü öğrencilerin akran danışman olarak seçilmesi sağlanmalı, akran danışman olarak görev alacak öğrencilerin uzman kişiler tarafından eğitimi sağlanmalıdır.

6. Grup: Engelli Bireylere Yönelik Düzenlemeler

Bu grupta yapılan tartışma ve yorumlamalardan sonra aşağıdaki hususların sonuç bildirgesinde yer almasına karar verilmiştir:

- Engelli öğrencilerle iletişim içinde olanlara yönelik davranış eğitiminin verilmesi sağlanmalıdır.
- Yapılan düzenlemelerde yer alacak eğitim ve farkındalığın geliştirilmesiyle ilgili konularda engelli bireylerin görüşüne de yer verilmelidir.
- Engelli bireylere yönelik politikalar oluşturulurken sosyal medyanın da paydaş olması sağlanmalıdır.
- Yapılan yasal düzenlemeler sırasında komisyonlarda engel gruplarına ait temsilcilere yer verilmeli ve denetleme grupları içerisinde engelli bireyler de bulunmalıdır.
- Toplumun engelli bireyler ve engellilik yönünden bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Üniversitelerde yapılacak çevre düzenlemeleri ve fiziksel alanların uygun hale getirilişi sırasında engelli öğrencilerin katılımı ve öğretim elemanlarının buna destek vermesi sağlanmalıdır.

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

- YÖK'e gönderilecek faaliyet raporlarının engelli öğretim elemanı ve/veya engelli öğrenci temsilcileri tarafından hazırlanması sağlanmalıdır.
- Engelli bireylere yönelik düzenlemeler yapılırken bu konuda deneyimi olan kişilerin görüş ve önerilerine başvurulmalıdır.
- YÖK engelli komisyonunda her engel grubundan bir temsilcinin olması sağlanmalıdır.
- Çalıştaylarda engelli öğrencilere daha çok söz hakkı tanınması sağlanmalıdır.
- Amfiler, kütüphaneler, ödünç alma bankoları ve öğrenci işleri büroları, işitme engelli bireyler için uygun donanım ile donatılmalıdır.
- Üniversitelerde engelli bireylere uygun mimaride merkezlerin açılması ve bu merkezlerde gerçekleştirilecek sağlıklı yaşam projelerine engelli bireylerin katılımı sağlanmalıdır.
- Eğitim müfredatları planlanırken engelli farkındalığına yönelik derslerin yer almasına özen gösterilmelidir.

7. Grup: Bölgesel Toplantılar

Bu çalıştay grubunda bazı bölgelerde başlatılmış olan ve yararlı olduğu ifade edilen dar kapsamlı ve bölgelere yönelik çözümlerin üretildiği toplantıların önemi tartışılmış ve aşağıdaki hususların çalıştay sonuç bildirgesinde yer alması uygun bulunmuştur:

- Üniversitelerin engelli öğrenci birimlerinin kurulması ve çalışma esaslarının belirlenmesi ivedilikle yapılmalıdır.
- Birimlerin yürüttükleri çalışmalar sırasında edinilen deneyimlerin birimler arasında aktarımını sağlamak ve dil birliği oluşturmak için bölgesel toplantıların yapılması desteklenmelidir.
- Bölgesel toplantıların her eğitim-öğretim döneminde 3-4 kez yapılması sağlanmalıdır.
- Bölgesel toplantı organizasyonu bir sekreteryaya tarafından organize edilmeli, gündem oluşturulurken katılımcı üniversitelerin görüşü alınmalı ve toplantı kararları rapor haline getirilmelidir. Bu raporlardan üniversite rektörlükleri haberdar edilmelidir.
- Bölgesel toplantılar, coğrafi Nuts 2 sınıflamasına göre düzenlenmelidir.
- Bölgesel toplantılarda daha çok bölgesel sorunlar ele alınmalı ve toplantı gündemini katılımcı üniversitelerin özel sorunları oluşturmamalıdır.
- Bölgesel toplantılar, çalıştaylara alternatif olarak düşünülmemelidir.
- Bölgesel toplantıların yapılacağı yer ve toplantı giderleri üniversite üst yönetimlerince çözümlenmelidir.

8. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

ÇALIŞTAY SONUCU

1. 15-17 Mayıs 2014 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi'nde gerçekleştirilen “8. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” başarıyla sonuçlandırılmıştır.
2. Çalıştay sırasında engellilik konusunda deneyimi olan yerli ve yabancı uzman/ bilim adamları tarafından konferans ve sunumlar yapılmıştır.
3. Ana teması “kaynaştırma” olarak belirlenen çalıştayda engelli bireylere yönelik çok sayıda konu başlığı öne çıkarılarak gruplarda tartışılması sağlanmıştır.
4. Çalıştay gruplarının hassasiyetle üzerinde durdukları konular ve öneriler raporda detaylı olarak belirtilmiştir.
5. Toplumsal dinamikler içinde engelliliğin “dışlanmışlık” ve “ayrımcılık” olarak algılanmaması için kurumların engellilik strateji ve politikalarını belirlerken “kaynaşma ve birlikte olma” temelinde “bütünleyici” uygulamaları önceleyen bir yaklaşımla hareket etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.
6. Üniversitelerin engelleri aşma sürecinde vardıkları noktaların bir sonraki çalıştayda ayrı bir konu başlığı olarak ele alınıp değerlendirilmesi ve karşılıklı bilgi alış-verişi sağlanması gerektiği üzerinde hassasiyetle durulmuştur.
7. 2015 yılında yapılacak “9. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı”nın, yapılan gizli oylama sonucu Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi tarafından organize edilmesine karar verilmiştir.

Çalıştay Düzenleme ve Yürütme Kurulu Adına
Prof. Dr. Nuri BAKAN
Çalıştay Başkanı

4) 10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

ÇALIŞTAY SONUÇ BİLDİRGESİ

12-14 Mayıs 2016

Anadolu Üniversitesi Engelli Öğrenciler Birimi, Eskişehir

Sözün Önü

Kurulması ve yapılmasıyla ilgili ilk resmi düzenlemeler 2006 yılına tarihlenen Engelli Öğrenci Birimleri 2010 yılında çıkarılan Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği ve sonrasında mevzuatta yapılan düzenlemelerle kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Yönetmelikte birimlerin görevlerine yönelik bazı tanımlamaların yapılmasına rağmen, birimler öngörülemeyecek boyut ve çeşitlilikte problemle karşılaşmış ve bu problemlerin çözüm sürecini geçmişten günümüze gönüllülük esasıyla ve çalışanlarının özverisiyle yürütmüşlerdir. Ağırlıklı olarak da yükseköğrenim gören öğrencilerin öğrenim hayatına tam ve etkin katılımlarını sağlamak amacıyla akademik ortamın çok yönlü olarak herkes için hazır hale getirilmesine odaklanmışlardır. Birimler, kuruluşlarından bugüne geçen 10 yıllık süre içinde çalıştaylar ve bölge toplantıları gibi etkinliklerle bir araya gelerek statülerini, sorumluluklarını, yetkilerini, yeterliliklerini ve geleceklerini tartışmışlar ve deneyimlerini paylaşmışlardır. Bölgesel toplantılar neredeyse ulusal boyuta ulaşırken; çalıştaylar ise, artık biçim ve içeriğiyle tartışılır hale gelmiştir.

“10. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı” 12-14 Mayıs 2016 tarihinde Anadolu Üniversitesi ev sahipliğinde Eskişehir’de gerçekleştirilmiştir. Statüleri, yetkileri ve hatta isimleri hala tartışılan ancak olmayan bütçelerine ve yaygın bir şekilde görevlendirilen personeline rağmen yükseköğrenime kayıt yaptıran öğrencilerin bütün özel gereksinimlerinin karşılanacağı yer olarak öngörülen birimlerin belirsiz gelecekleri nedeniyle çalıştayın ana teması **KİMLİK** olarak belirlenmiştir. Kimlik temasının alt başlıklarını ve aynı zamanda tematik oturumların konularını oluşturan çalıştay alt temaları üniversitelerin ilgili birimleriyle yapılan yazışmalar sonucunda önerilen konular arasından seçilmiştir. Bütün üniversitelerden 10. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı’nda tartışılmasını istedikleri üç konu başlığı önerisi istenmiş, gelen öneriler de dikkate alınarak Çalıştay Düzenleme ve Yürütme Kurulu tarafından çalıştayın tartışma alt temaları;

1. Engelli Öğrenci Birimleri ile YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu Arasındaki İlişkiler

(Engelli Öğrenci Birimi ve Engelli Öğrenci Komisyonu Yapısı, Sorumluluk Alanları, İlişkileri ve Geleceği vb.),

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

2. Engelli Öğrenci Birimleri ve Eğitim-Öğretim Süreci

(Müfredat, ölçme ve değerlendirme, uyarlama, muafiyet, ders materyalleri, akademik ve idari personel farkındalığı vb.),

3. Engelli Öğrenci Birimleri ve Etik

(Haklardan yararlanma ve etik, engelliliğin saptanması ve etik, dil kullanımı ve etik, engellilik araştırmaları ve etik vb.)

olarak belirlenmiştir.

TEMATİK OTURUM RAPORLARI

Engelli Öğrenci Birimleri ile YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu Arasındaki İlişkiler

Üniversitelerde Engelli Öğrenci Birimlerinin Kurulması ve İdaresi

1. Her üniversitede engelli öğrenci birimleri kurulmalıdır.
2. Birim koordinatörlerinin atanma biçimleri, görev ve yetkilerinin açık olarak belirtildiği yönergeler olmalıdır.
3. Birimler üniversitelerindeki eğitim programlarının engel türlerine uygunluğu konusunda bilgi sahibi olmalı ve engelli öğrencilere program seçimi konusunda danışmanlık verebilmelidir.
4. Birimler rektörlük makamlarına çalışmaları konusunda düzenli bilgi aktarmalı ve rektörlerin YÖK düzeyinde engelli öğrencilerle ilgili yaptıklarını paylaşımlarını sağlamalıdır.
5. Birimler engellilik konusunu üniversitenin her birimi için ele alınacak konu olarak değerlendirmeli ve tüm akademik-idari kademelerin katılımı için çaba sarf etmelidir.

YÖK Engelli Komisyonu ve Yapısı

1. Komisyon ilgili yönetmeliği tekrar gözden geçirmeli, engelli öğrenci birimlerinin isimlendirilmesi, birimlerin çalışma usul ve esasları ile komisyonun kurulması ve üye belirleme kriterleri tekrar düzenlenmelidir.
2. Komisyon üyelerinin atanma biçimi açık olmalıdır.
3. Komisyondaki engelli öğrenci temsilcisi/temsilcilerinin belirlenme kriterleri açık olmalıdır.
4. Komisyon üyeliklerinde hafıza aktarımı için yedekli üyelik sistemi uygulanmalıdır. Böylece yeni kararların alınmasından önce, geçmiş yıllarda alınan kararların dikkate alınması sağlanmalıdır.
5. Komisyon sekreteryası daha etkin çalıştırılmalı, arşiv düzenlemesi yapılarak yıllar içinde alınan kararlar ve uygulamaları takip edilmelidir.

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

6. Komisyon yıl içinde düzenli toplanmalı, toplantı tarihleri engelli öğrenci birimleri tarafından bilinmeli ve toplantı sonuçları birim koordinatörlüklerine duyurulmalıdır.
7. Engelli öğrenci birimleri ve komisyon iletişimleri konusunda geribildirimler toplanmalı ve geribildirim sonuçları komisyon çalışmalarının düzenlenmesinde kullanılmalıdır.
8. Komisyonun web sayfası güncel olmalı, toplantı kararları ve ilgili dokümanlara erişim olmalıdır.

YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu ve Engelli Öğrenci Birimleri Arasındaki İletişim

1. Komisyon öncelikle üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin karşılaştıkları sorunları bilmeli ve alınacak kararlarda birimlerden görüş almalıdır.
2. Komisyon, alınan kararların engelli öğrenci birimleri tarafından uygulanmasını denetlemelidir.
3. Birimlerin ders muafiyeti konusunda karşılaştıkları sorunların çözümünde özel değil tüm üniversiteleri kapsayacak, ders kredilerini ve dersin zorunlu-seçmeli olmasını dikkate alacak biçimde geneli ilgilendiren kararlar alınmalıdır. Komisyon ders muafiyet kriterleri açık biçimde tanımlamalıdır.
4. Üniversitelerin engelli öğrenci yönergelerine temel oluşturmak amacıyla komisyon tarafından engelli öğrencilerin eğitim, öğretim ve sınav düzenlemeleri için çerçeve usul ve esaslar belirlenmelidir.
5. Görünen-görünmeyen engeli olan öğrencilerin saptanmasında tüm üniversitelerin kullanacağı bir yöntem belirlenmelidir. Böylece engelli öğrencilere ilişkin veriler homojen olacak ve üniversiteler arası verilerin karşılaştırılması sağlanacaktır.
6. Öğretim üyesi farkındalığının geliştirilmesi ve engelli öğrencilere yönelik olumsuz tutumların giderilmesi için komisyon ve birimler ortak çalışmalar yürütmelidir.
7. Komisyon ÖSYM ile temasta olmalı ve engelli öğrenciler için örgün-ikinci öğretim-açık öğretim seviyesinde sınav düzenlemeleri, engelli öğrencilerin engellerinin doğru biçimde kayıt altına alınması konusunda ÖSYM ile işbirliği içinde çalışmalıdır.
8. Sınavsız geçiş ile yüksek öğrenime öğrenci yerleştirmenin engelli öğrenci birimleri açısından sıkıntılı olan konuları (zihinsel engelli bireylerin yerleştirilmesi gibi) YÖK Engelli Komisyonu ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görüşülmeli ve yeni bir düzenleme yapılmalıdır.
9. Yetenek sınavına göre öğrenci alımı ve engelli öğrencilere bu sınavlarda adil uygulamaların yapılması komisyon gündeminde olmalıdır.

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

10. Ön lisans ve lisans düzeyi engelli öğrenciler için geçerli olan yasal düzenlemelerin lisansüstü engelli öğrenciler için de geçerli olması için gerekli yasal düzenleme yapılmalıdır.
11. Mezun engelliler için kariyer danışmanlığı konusu engelli öğrenci birimleri ve komisyon tarafından ele alınmalıdır.
12. Komisyonun işaret dili eğitimi, finansal okur yazarlık gibi konuların seçmeli ders olarak üniversitelerde okutulması konusundaki kararlarının birimleri etkileme boyutu dikkate alınmalıdır.
13. Komisyon, üniversitelerde engellilikle ilgili ajitasyon yaratacak, acıma ve koruma hissini ön plana çıkaracak uygulamalar yapmasını engellemek amacıyla düzenli aralıklarla hatırlatmalar yapmalı ve izlemelidir.
14. Komisyon ve engelli öğrenci birimleri arasında etkin ve hızlı iletişim kanalları olmalıdır.

Engelli Öğrenci Birimleri ve Eğitim Öğretim Süreci Öğrencilerin Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönlendirilmesi

1. Engelli öğrencilere henüz liselerde iken, üniversite tercihi yapma konusunda daha sistematik rehberlik ve yönlendirme hizmetleri verilmeli,
2. ÖSYM tarafından yapılan sınavlarda engelli öğrenciler için kapsamlı ve gereksinime uygun uyarlamalar yapılmalı (Görevlilerin sertifikalandırılması, soru kitapçığının uyarlanması vb.),
3. Zihin engelli öğrencilerin yerleştirilebilecekleri sınavsız gelinen ön lisans programları için gerekli olan önkoşullar ÖSYM kılavuzlarında belirtilmeli,
4. Okulöncesi düzeyden yükseköğretime kadar engelli öğrencilere ilişkin kayıt altına alınan bilgiler öğrencilerin onay vermesi durumunda Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılacak protokoller ile öğrencinin yerleştirildiği yükseköğretim kurumlarına aktarılmalı,
5. Engelli öğrencinin yerleştirildiği yükseköğretim kurumunun önerisiyle ve YÖK Öğrenci Komisyonu'nun gerekli önlemleri alması koşulu ile engelli öğrenci ilgi, yetenek ve isteği doğrultusunda benzer programlara yerleştirilmelidir.

Öğrencilerin Eğitsel Gereksinimlerinin Belirlenmesi

1. Engelli öğrencilerin engel türleri ve dereceleri aynı olsa da eğitsel gereksinimleri farklılaşacağı için engelli öğrencilerle bireysel görüşmeler ve değerlendirmeler yapılarak onların eğitsel gereksinimleri belirlenmeli,
2. Zihin engelli öğrencilerin performansları (mevcut yapabildikleri) ve mevcut yeterlikleri öğrencinin yerleştirildiği programın öğretim elemanları tarafından belirlenmelidir.

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

Öğretim Programlarının Düzenlenmesi-Uyarlanması

1. Zihin engelli öğrencilerin yerleştirildikleri ön lisans programlarının program yeterlikleri meslek alanından uzmanlar ile özel eğitim alanından uzmanlar tarafından belirlenmeli ve tanımlanmalı,
2. Zihin engelli öğrenciler için iş-görev tanımları ve analizleri yapılmalı, gerektiğinde program içeriğinde uyarlamalar yapılmalı (içeriği basitleştirme ya da farklılaştırma) ve bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) geliştirilmelidir.

Öğretimin Uyarlanması

1. Yüksek Öğretim Kurulu bünyesinde her an telefon ya da e-posta ile kolaylıkla ulaşılabilecek, aktarılan sorunu çözme konusunda personele destek olabilecek Engelli Öğrenciler Birimi Destek ve Danışma Merkezi kurulmalı,
2. Engelli öğrencilere yönelik bireysel öğretim uyarlaması yapılmalı, akademik personele uyarlama mektupları yazılmalı,
3. Engelli öğrencilere gerekli olduğu durumlarda dersin öğretim elemanı tarafından bireysel eğitim desteği verilmeli,
4. Engelli öğrencisi olan bölümler öğrenciye bireysel akademik danışman atamalı,
5. Engelli öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda ve ilgili birimin onayıyla ders açma kontenjanlarında esnek davranılması,
6. Engelli öğrencilerin derslerden muaf tutulmaları kısa süreli çözümler olduğundan, muafiyet görüşü yerine öğrencilerin derslerden en iyi biçimde yararlanabilmelerini sağlayacak erişilebilir öğretim materyali sunulmalı ya da evrensel tasarım görüşü benimsenmelidir.

Sınavların Uyarlanması

1. Engelli öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda yapılacak sınav uyarlamaları engelli öğrenci, ilgili akademisyen ve engelli öğrenci biriminin kararıyla yapılmalı (sözlü ya da yazılı sınav olmak, bilgisayar kullanmak, ek süreden yararlanmak, okuyucu-yazıcı yardımcı kullanmak, iri puntolu sınav sorularından yararlanmak, ayrı salonda sınava girmek, sınav sırasında mola vermek, sınav sırasında yemek-içmek ya da ilaç kullanmak, sınav sırasında tuvalet ihtiyacı için ara vermek, soruları sadeleştirmek, sözcük dağırcığını basitleştirmek, kısa ve açık cümleler kullanmak ...)

Ders Muafiyetleri

1. Engelli öğrencilerin derslerden muaf tutulmaları kısa süreli çözümler olduğundan, muafiyet görüşü yerine öğrencilerin derslerden en iyi biçimde yararlanabilmelerini sağlayacak erişilebilir öğretim materyali sunulmalı ya da evrensel tasarım görüşü benimsenmelidir.

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesi-Uyarlanması

1. Öğretim materyalleri yalnızca engelli öğrencilerin değil, her öğrencinin gereksinimine yanıt verecek biçimde evrensel tasarım ilkesine göre geliştirilmeli,
2. Öğretim materyallerinin erişilebilirliğine ilişkin üst kurullar oluşturulmalı,
3. Öğretim materyallerinin erişilebilirliğini sağlamak üzere gerekli bütçe ayrılması için TÜBİTAK mevzuatında düzenlemeler yapılmalıdır.

Personelin Farkındalığının ve Eğitiminin Sağlanması

1. Personel, engelli öğrencilerin, öğrenim görmek istedikleri alan her ne olursa olsun hiçbir sınırlama olmaksızın almak istedikleri eğitim hizmetlerinden yararlanabilecekleri konusunda bilinçlendirilmeli,
2. Personelin, engelli öğrencilerin diğer öğrencilerle aynı haklara sahip olduğu görüşünü benimsemeleri için çalışmalar yapılmalı,
3. Personelin, engelli öğrencilere yönelik önyargılardan kurtulmalarına ilişkin çalışmalar (beklentiyi aşağıda tutmak gibi) yapılmalı, bu konuda önyargıları yıkan örnekler paylaşılmalı,
4. Engelli öğrencilerin kabulünü sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmalı, engelli öğrenciler engellerinden dolayı yükümlülüklerinden (örn., okula devam vb.) muaf tutulmamalı ya da yükümlülükleri konusunda da işleri zorlaştırılmamalı,
5. Personele, engelli öğrenciler için yapılacak uyarlamaları zaman içinde teknolojinin ilerlemesi ve imkanların artmasıyla birlikte geliştirmek ve çeşitlendirmek gerektiği görüşü kazandırılmalı,
6. Personele, engelli öğrencilerle ilgili bilgi ve destek gereksinimleri olduğunda bilgiye nasıl erişecekleri, kimlerle iletişim kuracakları ve nasıl işbirliği yapacakları konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmalı,
7. Engelli öğrenciler birimlerindeki personelin, engelli öğrencilerle ilgili bilgileri paylaşabilecekleri ve birbirleriyle iletişim kurabilecekleri etkileşimli bir platform oluşturulmalı,
8. Personele, engelli öğrencilere tüm etkinliklerde yer vermeleri ve onları yok saymaması gerektiği konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı,
9. Engel türlerinin özellikleri, yasal düzenlemeler ve uyarlamalar konularını kapsayacak nitelikte personeli bilgilendirici elektronik ve/veya basılı broşürler ya da başvuru kaynakları oluşturulmalı,
10. Yükseköğretim kurumlarında tüm öğrencilerin alabileceği bireysel farklılıklarla ilgili dersler açılmalıdır.

Diğer

1. Engelli öğrenciler biriminin engelli personele de hizmet vermesine yönelik yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

Engelli Öğrenci Birimleri ve Etik / Engellilik ve Etik İlkeler

ETİK: Haklar, zorunluluklar ve topluma fayda bağlamında insanların ne yapmaları gerektiğine dair doğruların ve yanlışların iyice gerekçelendirilmiş evrensel standartlarıdır.

Engellilik ve Etik Konusundaki Temel Kavramlar

1. Engelli bireylerin ayrımcılığa uğramasının etik felsefesinin bir ihlali olduğu konusundaki yaygın görüş birliğine rağmen, “ayrımcılık” olgusunun açık, net ve herkes tarafından kolayca anlaşılır bir şekilde tanımının olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, pozitif ayrımcılık engelli bireylere kendilerini yetersiz hissettirdiği ve topluma katılımlarını kettlediği için ayrımcılık tanımında hem pozitif hem de negatif ayrımcılığın kapsanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

2. Toplumun engelli bireyleri ötekileştirmemesi ve konuyla ilgili farkındalığın artırılması amacıyla düzenlenen ve engelli bireylerle empati kurmayı hedefleyen uygulamaların toplumda acıma ve empatiden ziyade sempati doğurması söz konusudur. Sempatinin, engelli bireyleri rencide edebildiği konusunda görüş birliğine varılmıştır. Dolayısıyla empati kurulmasını hedefleyen uygulamaların bu riski göz önünde bulundurarak mümkünse ruh sağlığı uzmanları tarafından dikkatli bir şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Engelli Öğrenci Birimlerinin İşleyişinde Etiğin Yeri

1. Engelli öğrenci birimlerinin istifade edebilecekleri engellilik ve etik konusunda bir rehber hazırlanması önerilmiştir. Böylece Bilgi Edinme Kanunu kapsamında birimlerin karşılaştıkları talepler için böyle bir rehber etik sınırlar çerçevesinde yol gösterici olabilir.

2. Yukarıda sözü edilen türden bir etik el kitabı, İzmir’deki 9 üniversitenin yer aldığı İzmir Üniversiteleri Platformu Engelsiz Üniversite Alt Çalışma Grubu tarafından hazırlanmakta olup söz konusu eksiği giderecek bir kaynak olacaktır.

3. Üniversitelerde çalışan personelin gözünde engelli bireylerin normalizasyonu, hizmet içi eğitimler ve odak grupları yoluyla sağlanmalı, böylelikle engelli öğrencilerin düzenlenen her türlü eğitsel, bilimsel ve sosyal etkinliğe davet edilmesi hedeflenmelidir.

Engelli Bireylerle Yürütülen Araştırmalar (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Sosyal Deney Konusu)

1. Katılımcıların bilgilendirilmiş onamları (araştırmayla ilgili yazılı ve sözlü bilgi ve rıza alımı) alınmalıdır.

2. Araştırmalara katılım zorunlu tutulamaz, bu yüzden araştırmalar gönüllük esasına dayanmalıdır.

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

3. Mahremiyete, bireyin gizliliğine, kişisel sınırlarına ve yaşam alanına saygı duyulmalıdır.
4. Gerekli etik ve resmi izinler alınmadan araştırma yapılmamalıdır.
5. Araştırma sonuçları, ilgili popülasyon veya kurumla paylaşılabılır olmalıdır.

Sözün Sonu

12-14 Mayıs 2016 tarihleri arasında Anadolu Üniversitesi'nin ev sahipliğinde Eskişehir'de gerçekleştirilen ve 82 üniversiteden temsilcilerin yanı sıra, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve özel kuruluşlardan da temsilcilerin yer aldığı 10. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı 440 katılımcı ile oldukça verimli bir şekilde tamamlanmıştır. Çalıştayda (a) Engelli Öğrenci Birimleri ile YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu Arasındaki İlişkiler (b) Engelli Öğrenci Birimleri ve Eğitim-Öğretim Süreci ve (c) Engelli Öğrenci Birimleri ve Etik konuları olmak üzere üç temada çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Prof. Dr. Hatice Şahin başkanlığında gerçekleştirilen Engelli Öğrenci Birimleri ile YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu Arasındaki İlişkiler başlıklı tematik oturuma 72 katılımcı katkı sağlamış ve bu oturumda; Üniversitelerde Engelli Öğrenci Birimlerinin Kurulması ve İdaresi, YÖK Engelli Komisyonu ve Yapısı, YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu ve Engelli Öğrenci Birimleri Arasındaki İletişim alt başlıkları kapsamında; her üniversitede engelli öğrenci birimleri kurulması, engelli öğrenci birimlerinin yapısında ve işleyişinde düzenlemeler yapılması, YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu'nun yapısının ve işleyişinin gözden geçirilmesi, YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu ve engelli öğrenci birimleri arasındaki iletişimi hızlandırmak ve artırmak amacıyla çeşitli düzenlemelere yer verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Doç. Dr. Şerife Yücesoy-Özkan başkanlığında gerçekleştirilen Engelli Öğrenci Birimleri ve Eğitim-Öğretim Süreci başlıklı tematik oturuma 76 katılımcı katkı sağlamış ve bu oturumda; Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumlarına Yönlendirilmesi, Öğrencilerin Eğitsel Gereksinimlerinin Belirlenmesi, Öğretim Programlarının Düzenlemesi-Uyarlanması, Öğretimin Uyarlanması, Sınavların Uyarlanması, Ders Muafiyetleri, Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesi-Uyarlanması ve Personel Farkındalığının ve Eğitiminin Sağlanması alt başlıkları kapsamında; engelli öğrencilere henüz lisede iken uygun yönlendirmeler yapılması, yükseköğretim kurumlarına gelen engelli öğrencilerin eğitsel gereksinimlerinin belirlenmesi, engelli öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda öğretim programlarında, öğretimde, sınavlarda ve öğretim materyallerinde uyarlamalar yapılması ve personel farkındalığına ve eğitimine önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Yrd.Doç.Dr. Zümrüt Gedik başkanlığında gerçekleştirilen Engelli Öğrenci Birimleri ve Etik başlıklı tematik oturuma 32 katılımcı katkı sağlamış ve bu oturumda; Engelliler ve Etik Konusundaki Temel Kavramlar, Engelli Öğrenci

10. ENGELSİZ ÜNİVERSİTELER ÇALIŞTAYI

Birimlerinin İşleyişinde Etiğin Yeri ve Engelli Öğrencilerle Yürütülen Araştırmalar alt başlıkları kapsamında; ayrımcılığın hem pozitif hem de negatif ayrımcılığı kapsayacak biçimde gözden geçirilmesi, empati çalışmalarının uzmanların gözetiminde yapılması, engelliler ve engelli öğrencilerle ilgili bir etik rehber hazırlanması ve engellilerle yürütülen araştırmalarda etik kuralların göz önünde tutulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Gerçekleştirilen çalıştayın geçmiş çalıştayları destekleyici ve özetleyici olduğu, gelecekteki çalıştaylara ise yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Sonraki çalıştaylarda daha büyük bir katılımcı grubuyla, daha büyük değişimler yaratmak dileğiyle...

10. Engelsiz Üniversiteler Çalıştayı Düzenleme ve Yürütme Kurulu adına
Doç. Dr. Osman TUTAL

- Accessibility for the Disabled - A Design Manual for a Barrier Free Environment People with a Disability in Modern Society. (2004), United Nations, www.un.org/esa/socdev/enable/designm/intro.htm, erişim tarihi: 15.12.2016.
- ADA Standards for Accessible Design. (2010), Department of Justice, www.ADA.gov, erişim tarihi: 04.2016.
- Aközer, E. (2010). Evrensel Tasarım başlıklı sunum, HÜ Kültür Merkezi R salonu.
- American Academy of Ophthalmology. (2015). Retinitis Pigmentosa Treatment. <https://www.aao.org/eye-health/diseases/retinitis-pigmentosa-treatment>, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Americans with Disabilities Act (ADA), Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities. (t.y.), U.S. Architectural and Transportation Barriers Compliance Board, Washington DC.
- Arvanitis, A. Vlavianos, (2004). *People with a Disability in Modern Society*, Biopolitics International Organisation, Atina.
- Burton, E. ve Mitchell, L. (2006). *Inclusive Urban Design*, Elsevier Ltd, UK.
- Busskamp, V., Duebel, J., Balya, D., Fradot, M., Viney, T. J., Siebert, S., . . . Deisseroth, K. (2010). Genetic reactivation of cone photoreceptors restores visual responses in retinitis pigmentosa. *Science*, 329(550), s. 413-417.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2011). Blindness and Vision Impairment. <http://www.cdc.gov/healthcommunication/ToolsTemplates/EntertainmentEd/Tips/Blindness.html>, erişim tarihi: 20.11.2016.
- CNNTURK Web sitesi. (2016), www.cnnturk.com, erişim tarihi: 04.2012
- Demirkan, H. (2007). Housing for the aging population, *European Review of Aging and Physical Activities*, 4:16, s. 33-38.
- Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y. (2009). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler, Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım- Herkes İçin Tasarım, *Dosya 347 Mimarlık*, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Dursin, A. G. (2012). Information Design and Education for Visually Impaired and Blind People. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, s. 5568-5572.
- Eren, A. (2005) Özgürlükler Mekanı Olarak Kamusal Alan, http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2005_IX_2.5.pdf, erişim tarihi, 18.11.2012.
- Evrensel Tasarım Merkezi (The Center for Universal Design), (1997). https://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm, erişim tarihi: 02.11.2016.
- Gehl, J. (2010). *Cities for People*, Island Press, Washington, Covelo, London.
- Gerritsen, B. (2012). Lighting and the Visually Impaired. www.afb.org/.../Lighting_and_the_Visually_Impaired.ppt, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Gökmen, H., S. (2009). Birlikte Oynamak, Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım- Herkes İçin Tasarım, *Dosya 347 Mimarlık*, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Halu, Z. Y. (2010). Kentsel Mekan Olarak Caddeler: Bağdat Caddesi Örneği, *mimar.ist 36*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul.

- Hartong, D. T., Berson, E. L., & Dryja, T. P. (2006). Retinitis pigmentosa. *The Lancet*, 368 (9549), s. 1795-1809.
- Hersh, M., & Johnson, M. A. (2010). *Assistive Technology for Visually Impaired and Blind People*. Londra: Springer Science & Business Media.
- International Federation of Library Associations and Institutions. (2005). *Libraries for the blind in the information age - Guidelines for development*. International Federation of Library Associations and Institutions.
- ISO. (2001). Guidelines for standards developers to address the needs of older persons and persons with disabilities. http://www.iso.org/iso/iso_iec_guide_71_2001.pdf, erişim tarihi: 20.11.2016.
- Kaleli, E. E. (2002). Türkiye’de Tekerlekli Sandalye Engellileri için Konut İç Mekanları ve Donatı Elemanları’nın Tasarımına bir Yaklaşım, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara.
- Kaleli, E. (2006), Sustainable Urban Environment and Accessibility, *WSEAS Transactions on Environment and Development*, issue 4, Vol:2, Atina.
- Kaleli, E. (2011), Tasarım Kültürü Kavramına “Evrensel Tasarım” Dersi Kapsamında Bir Bakış, VI. Uluslararası Kültür Araştırmaları Sempozyumu –Mekan ve Kültür, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Kaleli, E. (2012), Ankara’daki Rekreasyon Alanları: Kentsel Rehabilitasyon kapsamında Engelliler için Ulaşılabilirlik Ve Evrensel Tasarım Olgusuna Bir Bakış, GreenAge Symposium, MSGSÜ, İstanbul.
- Kaleli, E. ve Elibol, G. C. (2014). Housing Practices for Disabled People in Turkey, 5. European Conference on Social and Behavioral Sciences, Rusya.
- Kaplan, H. (2011). *Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Koca, D. (2015). Kentsel Adalet Bağlamında Sanat Merkezlerinin Ulaşılabilirliği Üzerine Bir Eylem Araştırması, *XI. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s.137-150.
- Milli Eğitim Bakanlığı web sayfası (t.y.). megep.meb.gov.tr/mte_program_modul
- Oktay, D. (2001), *Planning Housing Environments for Sustainability: Evaluations in Cprior Settlements*, YEM Yayınları, İstanbul.
- Özer, M. (2014). On The Happiness of Disabled and NONDISABLED OR Happiness of All or Some?, *Urban Transformation, Migration and Sustainability: Contemporary Urban and Environmental issues and Policies* içinde Yusuf Şahin, Oguzhan Aslantürk, Vildan Armağan düz., Aksaray Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Scheiman, M., Scheiman, M., & Whittaker, S. (2007). *Low Vision Rehabilitation: A Practical Guide for Occupational Therapists*. New Jersey: Slack Incorporated.

KAYNAKÇA

- Planlı Alanlar Tıp İmar Yönetmeliği. (1985), Resmi Gazete sayısı: 18916, www.mevzuat.gov.tr, erişim tarihi: 15.12.2016.
- T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Ulaşılabilirlik Tespit Formları
- T.C Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Ulaşılabilirlik Broşürleri
- Tomar Kararı, (2001). Yapılı çevreyi ilgilendiren tüm eğitim ve öğretim programlarında Evrensel Tasarım ilkelerine yer verilmesi konusunda Avrupa Konseyi Kararı. Council of Europe Resolution ResAP(2001)1
- Türk Standardı, TS 9111. (2011), Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere, Türk Standartları Enstitüsü, hissedilebiliryuzeyler.com/pdf/tse9111.pdf, erişim tarihi: 15.12.2016.
- World Health Organization. (2016). Disabilities. Health topics: <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>, erişim tarihi: 02.06.2016.
- Yerel Yönetimler için Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı. (2011), Teknik El Kitabı, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Gen. Müd. Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, M. ve Koca, D. (2009). Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Örneğinde Kamusal Alan Kavramı, *IX. Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*, HÜ, Ankara, s. 282-291.
- Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği, 2010, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYR/10279/18014, erişim tarihi: 02.11.2016

Prof.Dr. Meltem Yılmaz

İlk-Orta-Lise öğrenimini Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji'nde 1982 yılında tamamladıktan sonra, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 1986 yılında mezun olmuştur. Yüksek Lisansını, Hacettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde tarihi çevreler üzerine yapmıştır. Doktora çalışmasını ise, Ankara Üniversitesi SBF Kent ve Çevre Bilimlerinde mülkiyet hakkı ve kentleşme konuları ile ilgili çalışarak tamamlamıştır. Montreal'de bulunan McGill Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde sürdürülebilir mimarlık üzerine doktora sonrası araştırmalarda bulunmuştur. 2013-2016 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı; 2014-2016 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekan Vekilli olarak görev yapmıştır. Halen Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğretim üyesidir. 2011 yılından beri YÖK Engelli Öğrenci Komisyon üyesidir. Ekistics ve European Academy of Land Use isimli uluslararası mesleki kuruluşlara üyedir. Sürdürülebilir mimarlık ve sürdürülebilir kentleşme üzerinde çalışmaktadır. İlgili konularda çok sayıda ulusal, uluslararası yayınları, projeleri, bildirileri ve kitapları bulunmaktadır.

Yrd.Doç.Dr. Duygu Koca

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2003 yılında 2.lık derecesi ile mezun olmuştur. Yüksek Lisansını aynı bölümde cephelerin mimari tasarımdan kopuşu ve özerkleşme süreci üzerine yapmıştır. Doktora çalışmasını ise TÜBİTAK bursu ile Bina Bilgisi Anabilim Dalı'nda çağdaş toplu konut yerleşimleri, medya ve kimlik konuları ile ilgili çalışarak tamamlamıştır. 2003-2007 seneleri arası mimari tasarım yarışmalarına katılmış, çeşitli ödüller almış ve profesyonel mimarlık çalışmalarını sürdürmüştür. Halen Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğretim üyesidir. Yapı/mekan üretimi, konut, toplu konut, çağdaş konut yerleşimleri, konut-kimlik-medya ilişkisi ve araştırma kuram ve yöntemleri üzerine çalışmaktadır. İlgili konularda çok sayıda ulusal, uluslararası yayınları, bildirileri ve kitapları bulunmaktadır.

